

Genel Yayın Sıra No: 183
2010/25
Cep Kitaplığı: LXI
ISBN No: 978-605-5614-66-9

Yayına Hazırlayan
Av. Celal Ülgen - Av. Coşkun Ongun

Kapak
Can Eren

Tasarım / Uygulama
Referans Medya ve Reklam Hiz. Ltd.
Tel: +90.212 347 32 47
e-mail: info@referansajans.com

Baskı
Sanat Matbaacılık
Medya ve Reklam Hizm. San. Tic. Ltd. Şti.
Hattat Halim Sokak No:13
Balmumcu - Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90.212 267 04 23
e-mail: info@sanatmatbaacilik.com

Basım: Kasım 2010

İstanbul Barosu
Enerji Hukuku Komisyonu

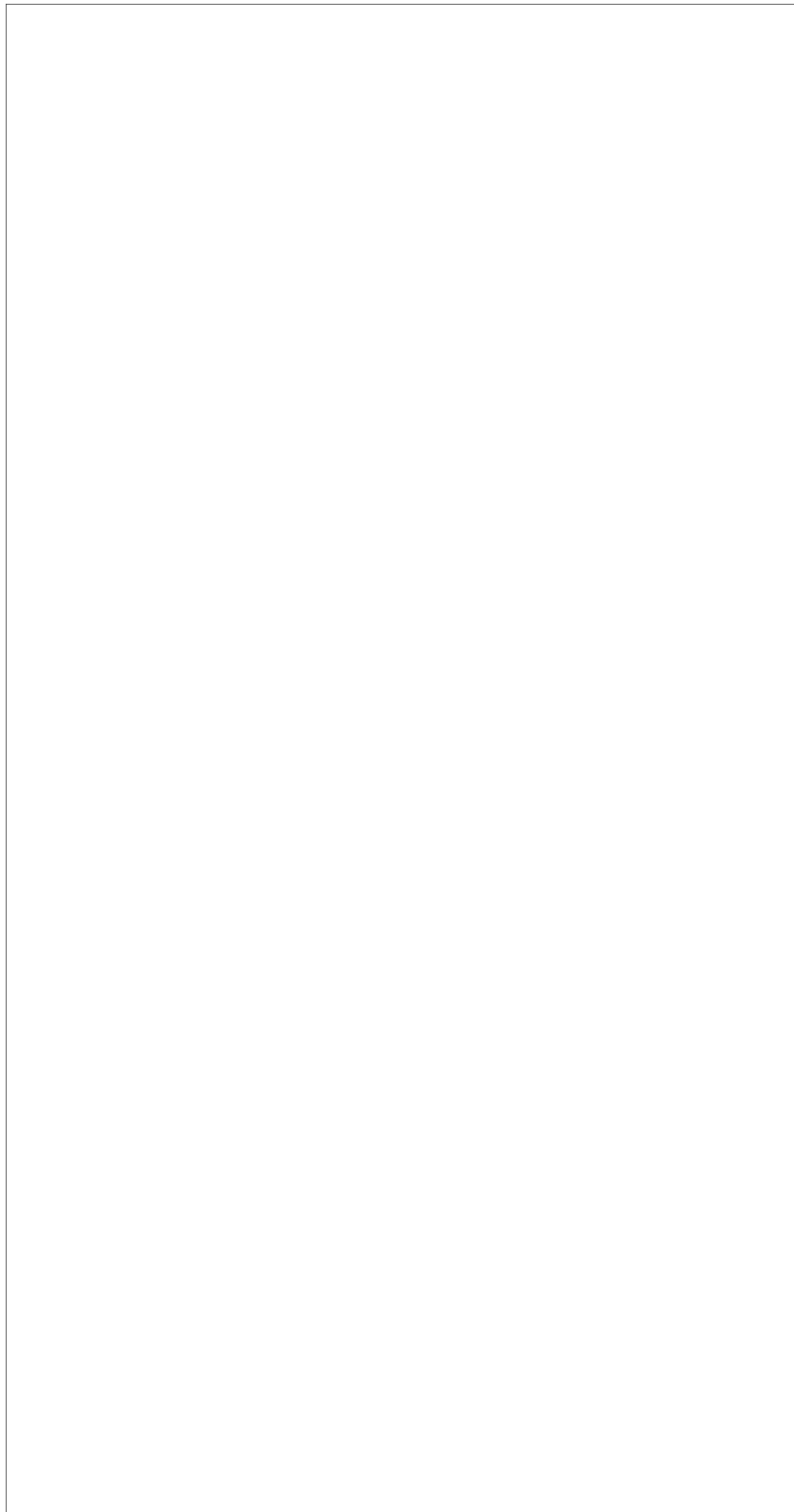
ENERJİ HUKUKUNDA GÜNCEL SORUNLAR

Orhan Adli Apaydın Konferans Salonu

30 Mayıs 2009

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI
İstiklal Caddesi Orhan Adli Apaydın Sokak
Baro Han Beyoğlu / İstanbul
Tel: (0212) 251 63 25 (pbx)
Faks: (0212) 293 89 60
dergi@istanbulbarosu.org.tr

İÇİNDEKİLER

Yayın Kurulu'ndan 7

YENİLENEBİLİR ENERJİ UYGULAMALARI

Açılış 9

I. OTURUM

Dr. Baha Kuban 15

Av. Aslı Aydınöz 37

SORU - YANIT 53

II. OTURUM

Erol Demirer 66

Av. Elif Ferdal Karakaş79

SORU - YANIT100

DENGELEME ve UZLAŞTIRMA YÖNETMELİĞİ ve YENİ ELEKTRİK PİYASASI

Açılış111

I. OTURUM

Av. Seyhan Şahiner118

Nezir Ay126

SORU - YANIT150

II. OTURUM

Av Fatma Çiftlik 164

Gökmen Yılmaz 186

SORU - YANIT198

YAYIN KURULU'NDAN

Enerji, günümüz dünyasının en önemli ve yaşamsal olgularından birini oluşturuyor.

Enerjiyi elde etmekte kullanılan kaynakların sınırlı olması ancak tüketimin sınırsızlığı ile gereksinimlerin her geçen gün artış göstermesi, yeni enerji kaynaklarına yönelmeyi zorunlu kılıyor.

Günümüzde yaşanan savaşların çoğunun kökeninde enerji kaygısı yatıyor.

Özellikle ABD'nin enerji gereksinimini karşılamak ve bu sektöre egemen olmak için yürüttüğü saldırgan ve emperyalist politikalar yirmi birinci yüzyılın başında olan insanlığın siyasi geleceğini tehdit ediyor.

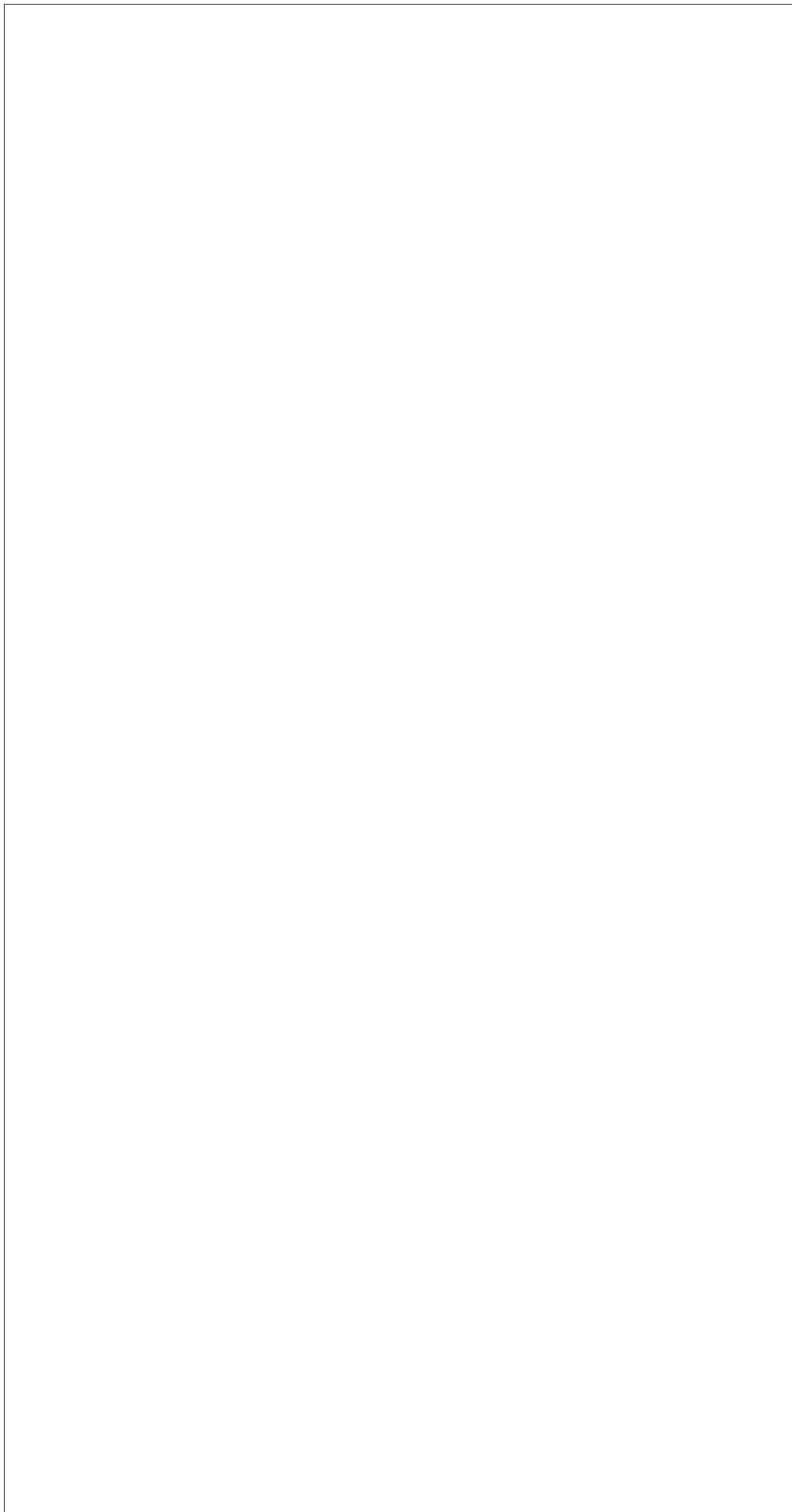
Enerji sektöründeki gelişimlerin yenilenebilir enerji kaynaklarına yöneltilmesi, yer altı kaynaklarının doğru kullanımı ve çevreye verilen zararları en aza indirmek için kaçınılmaz görünüyor.

Enerji üzerine Enerji Hukuku Komisyonumuz tarafından gerçekleştirilen iki Baro Paneli'ni bir kitapta toplayarak konunun meraklılarına ve siz değerli meslektaşlarımızın bilgisine sunuyoruz.

Kitabın Enerji Hukuku'nun güncel sorunları üzerine yeni bakış açıları getireceğini düşünüyoruz.

Yeni yayınlarda buluşmak umuduyla...

Av. Celal ÜLGEN
Yayın Kurulu Başkanı

YENİLENEBİLİR ENERJİ UYGULAMALARI

Orhan Adli Apaydın Konferans Salonu
30 Mayıs 2009

AÇILIŞ

Av. YEŞİM GÜRLER

(İst. Barosu Enerji Hukuku Komisyonu Başkanı)

Sayın katılımcılarımız ve değerli konuklarımız; öncelikle hepinize hoş geldiniz diyorum. Bildiğiniz gibi tarihin ilk çağlarından itibaren insanlık ve teknoloji geliştikçe her zaman enerjiye ihtiyaç duyulmuştur. İnsan ve hayvan gücüyle başlayan enerji gereksinimi son 150 yıla kadar rüzgar ve su gücüyle sağlanırken, sanayileşmenin de gelişmesiyle artık fosil yakıtlarla karşılanmaya başlamıştır. Ancak fosil yakıtların sınırlı olması, buna karşın teknolojinin daha fazla enerjiye ihtiyaç duyması sebebiyle dünyada nükleer enerjiye yönelim gerçekleşmiştir. Bir yandan fosil yakıtların, diğer yandan da nükleer enerjinin çevreye yapmış olduğu olumsuz etkiler insanlığı tekrardan alternatif enerji kaynaklarını bulmaya teşvik etmiştir. Aslında bugün için alternatif dediğimiz enerji kaynakları insanlığın ilk günlerinden beri kullanıla gelse de bugün için bu tür temiz ve tükenmeyen enerji kaynaklarının önemi daha fazla anlaşılmıştır.

Yenilenebilir enerji olarak adlandırılan bu enerji türü zaman içinde teknolojiye de ayak uydurarak daha kolay üretilebilir ve yararlanılabilir hale gelmiştir. Rüzgar, güneş ışığı, su, biyoyakıtlar, jeotermal kaynaklar, hidrojen ve dalga literatürde yenilenebilir enerji türleri

olarak anılmaktadır. Yenilenebilir denmesi kaynakların asla tükenmemesinden ve kendini sürekli olarak yenileyebilmesinden ileri gelmektedir. Enerjinin kıt olması üretilmesindeki, hatta insanlığa eşit ve adil dağıtılmasıdaki güçlüklerden dolayı enerji hukuku adı altında multidisiplinel yeni bir hukuk dalının ortaya çıkması zorunlu hale gelmiştir. Hukukun temel branşlarıyla sıkı bir bağlantı içerisinde bulunan enerji hukuku kendi içinde bulundurduğu teknik unsurlar dolayısıyla ülkemiz uygulamasında da gelişmiş ülkelerde olduğu gibi özel bir hukuk alanı olarak tanımlanmaya ve bu konuda özel olarak çalışacak hukukçulara muhtaçtır.

Enerji piyasası alanında şu anda ülkemizde 10 adet Kanun, 40'a yakın Yönetmelik bulunmakta olup, enerji piyasası geniş ve sürekli değişen bir mevzuatı içermektedir. Ayrıca bu alanda ülkemizin taraf olduğu birçok iki ve çok taraflı sözleşme mevcuttur. Enerji kaynaklarının çıkarılmasına, üretilmesine, enerji santrallerinin kurulmasına konu mevzuat ve izinler, enerjinin tüketimi konusundaki mevzuat, tüketicilerin yaşadığı sorunlar, enerji şirketleri arasındaki rekabet, enerji şirketleri ve kamu arasındaki ihtilaflar, devletler arasındaki enerji kullanımına ve akışına ilişkin sorunlar, enerji üretim ihalelerine ilişkin mevzuat, enerji şirketlerinin kuruluşlarına ilişkin lisanslar, enerjinin ithalatı ve ihracatıyla ilgili düzenlemeler, enerji kaçakçılığı ve hırsızlığıyla ilgili cezai mevzuat, enerji kaynaklarının depolanması, gümrük ve antrepo işlemleri nedeniyle ortaya çıkan hukuki sorunlar ve bunun gibi oldukça kapsamlı mevzuat ve çalışma konusu içeren bu dalda ne

yazık ki meslektaşlarımız ve ilgili sektör çalışanları yeterli kaynak ve bilgi elde edememektedir.

Bu yeni hukuk alanının Türkiye'de gelişmesini sağlamak, küreselleşmiş bir ekonomik ortamda enerjinin çevreye en az zararlı bir şekilde kullanılmasını ve aynı zamanda tüm insanlığın ortak malı olan enerjinin adil dağıtılmasını sağlamak için yapılacak hukuki düzenlemelere katkı sağlamak, bir yandan da hukukçuların bu alanda kendisini geliştirmesini sağlamak üzere İstanbul Barosu bünyesinde Enerji Hukuku Komisyonunu kurmuş bulunuyoruz. Bu ilk etkinliğimizin konusunu da yenilenebilir enerji uygulamaları ve mevzuata bakış olarak düzenledik. Bu etkinlikle birlikte yenilenebilir enerjiler konusunda farkındalık yaratmayı da amaçladık. Komisyonumuzun ilk etkinliği olarak bugün yapacağımız toplantıyı Komisyon Başkanı sıfatıyla açmaktan onur duyuyorum. Bu toplantının organizasyonunu birlikte yaptığımız Komisyonumuzun sayın üyelerine, İstanbul Barosu'nun Sayın Başkanı ve Yönetim Kurulu üyelerine, bu tür etkinliklerin işlevine, toplumsal yararına inanan çok değerli konuşmacılarımıza ve siz değerli dinleyicilerimize İstanbul Barosu Enerji Hukuku Komisyonu adına teşekkürlerimi sunuyor ve diğer açılış konuşmasını yapmak üzere İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Avukat Tayfun Aktaş'ı kürsüye davet ediyorum.

Av. TAYFUN AKTAŞ

(İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Üyesi)

Sayın konuklar, sevgili meslektaşlarım; hepiniz hoş geldiniz. İstanbul Barosu 13 Ocak 1876 yılında kurulmuş, kökleri Osmanlı'dan

gelen nadir kurumlardan bir tanesi ve Cumhuriyetimizin gözbebeğidir. Sayın konuklarımıza İstanbul Barosu olarak dünyanın üçüncü büyük Barosuna da tekrar hoş geldiniz diyorum. Baromuzun bünyesinde 10 merkez, 21 komisyon bulunuyor, bu mevkide dünya baroları içinde de bir rekordur. Bu İstanbul Barosu'nun her bir etkinliğe, her bir faaliyete ne kadar önem verdiğinin de bir göstergesi olmaktadır. Şu anda katılımcılara ve değerli konuklarımıza baktığım zaman Yönetim Kurulu olarak Enerji Komisyonu genç bir komisyon olmasına rağmen kurulmasını talep eden Sayın Başkan ve değerli Yürütme Kurulu üyelerine ayrıca teşekkür ediyorum böyle bir etkinliği yaptıkları için. Ne kadar isabetli bir komisyon kurduğumuzu da gurur duyarak ifade etmek istiyorum. Bugün hafta sonu, hepiniz ailelerinizle, çocukları olan çocuklarıyla olmak yerine buraya geldiniz. Sayın konuklarımızın da mutlaka daha önemli işleri de olabilirdi, fakat bunlara rağmen bizleri onurlandırarak ve sizlere bilgi vermek amacıyla buraya gelen sayın konuklarımıza tekrar tekrar teşekkür ediyorum.

Enerji Hukuku Komisyonu'nun ilk paneli, bunların devam edeceğine inanıyorum, konumuz yenilenebilir enerji uygulamaları. Ülkemizde enerji işleri bir kurul tarafından deruhte edilmekte ve bu kurulun çok kıymetli bir temsilcisi de burada. Kısaca EPDK diye adlandırdığımız bir kurul, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, 4626 Sayılı Yasa'yla kuruldu. Ben İdare Hukuku alanında çalışan bir meslektaşınızım, bu konuyla da yakından ilgileniyorum, idari yargı kısmı, Danıştay'la ilgili kısmıyla ilgili. Enerji Piyasası Düzenleme

Kurulu önce elektrik piyasasına bakan sadece münferit bir görevle yapılmaktayken daha sonra enerjinin tanımı ve kanunların gelişmesiyle önce doğalgaz, daha sonra petrol piyasası, daha sonra da sıvılaştırılmış petrol gazları, LPG diye adlandırdığımız bir alanı da bütünlük bir halde devlet adına düzenleyen bir kurum haline gelmiştir. Dolayısıyla Enerji Hukuku Komisyonumuz EPDK'yla çok yakın ilişkiler içinde olmak zorunda. Onların yapmış olduğu düzenlemeleri takip etmemiz lazım ve onların çalıştığı her alanda onlardan destek alarak yeni paneller düzenlemek zorundayız.

Enerji Hukuku'nu kurduk, ama biz kurarken çok ayrıntılı olarak ben araştırmamıştım, enerji nedir? Ben de size kısaca bilgiler vereyim, fazla da uzatmayacağım zaten, panelistlerimiz gerekli bilgileri verecekler. Enerji herhangi bir hareketi, aksiyonu yapan ya da yapmaya hazır olan kabiliyete denir. Yani kısaca enerji iş yapma yeteneği olarak da tanımlanabilir. Enerjileri genel olarak ikiye ayırmak mümkün olduğunu literatürden öğrenmiş oluyoruz. Bir, potansiyel enerji, bunlar depolanan enerjiye deniyor, saat zembereği ya da pil gibi örnekler verilebilir. İkinci ayırım olarak kinetik enerji hareket enerjisi, rüzgar, akan su, giden arabanın enerjisi gibi. Enerji üretimi kaynakları başlıca iki ana kaynağa ayrılmakta, birincisi ana enerji kaynakları, bunların özelliği sürdürülebilir olması, sürekli olarak insan eliyle yapıldığı için bunun devamlılığı sağlanabilir. Fakat bizim bugünkü konumuz bu değil, yenilenebilir, yani alternatif enerji. Bu gayet önemli bir konu, çünkü doğada varolan, bize sunulmuş olan ve hiçbir ücreti olmayan bir enerji kaynağı. Bu enerji

kaynağı birincisi bulunduğu yerde üretilmesi gerekir, bu bize aynı zamanda yerel ekonominin canlanması için çok önemlidir. İkinci olarak da bu enerji doğada var olduğu için hiçbir aşırı maliyet yüklenmesi, ayrıca depolanması gerekmemektedir.

Bugünkü panelimiz düzenlendiği zaman Sayın Komisyon Başkanımızın çok çeşitli yerlerle irtibata geçtiğini biliyorum. Bunlardan bir tanesi de bor enerjisiyle ilgili yaptığı çalışmalardı. Tire-Bor Derneği'nin Yönetim Kurulu'na ve Başkanlığımıza yaptığı bir müracaat var, Enerji Hukuku Komisyonu'yla yakın ilişki içinde ve çalışma içinde olmak istediklerini beyan ettiler. Biz Dernek yöneticilerini önümüzdeki günlerde davet edeceğiz, Komisyon üyelerimizi de davet edip onları bir araya getirmeyi düşünüyoruz. Ümit ediyorum ki Yönetim Kurulu olarak sizden Enerji Hukuku Komisyonu olarak bir talebimiz ikinci panelimizin dünya yeryüzü kaynakları içinde yüzde 75, yüzde 76 gibi, yani en yüksek olarak bor ve toryum madeni rezervleri olan ülkemizin bu enerjisinin, bu kaynağının nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda bir panel yapılmasını ve değerli konuklarımızın da eğer arzu ederlerse, ilgi alanları dahilindeyse davet edilmesini de ayrıca rica ediyorum.

I. OTURUM

Av. KERİME SARI

Bugün birbirinden değerli katılımcılar bizlerle birlikte olacak ve bize alanlarındaki konularda aydınlatıcı bilgiler sunacaklar, tebliğler verecekler. Panele başlamadan önce akışla ilgili ben size kısa bir bilgi vermek istiyorum. İki bölümden oluşacak olan panelimizin birinci bölümünde Sayın **Doktor Baha Kuban** ve Sayın **Avukat Aslı Aydınöz** konuşmacı olarak yer alacaktır. Bizim katıldığımız panellerde genellikle konuşmacılarla ilgili, özgeçmişleriyle ilgili herkes birbirine soruyor, nerede, titri nedir, vesaire şeklinde. Biz bugün bunu yaşamak istemediğimiz ve çok değerli katılımcıları henüz mevzuatla yeni tanışmış olan ve bu konuya yabancı olan konuklarımıza tanıtmak için kısaca özgeçmişlerine ilişkin bilgiler sunmak istedik.

Doktor Baha Kuban 1958 İstanbul doğumlu. Lisans eğitimini metalurji alanında İngiltere'de Manchester Üniversitesi'nde 1981 senesinde tamamlamıştır. Doktora çalışmasını Amerika Birleşik Devletleri'nde 1986 senesinde tamamladıktan sonra pek çok projede hem danışman, hem de raportör olarak görev almıştır. TÜBİTAK, Şişe Cam, Enerji Bakanlığı ve sayamayacağımız pek çok projede imzası vardır. Yerli ve yabancı basında yayınları bulunmaktadır. Hâlâ enerji hukuku proje politikaları görevlerini sürdürmektedir. Buyurun efendim.

Dr. BAHA KUBAN

Öncelikle bu önemli konudaki bu davet için Baroya çok teşekkür ederim. Bir fikrin zamanının geldiğini hukukçular bu işle ilgilen-

meye başladıkları zaman anlıyorsunuz. 10, 15 belki 20 yıldır bu işlerle ilgilenen birisi olarak genellikle çevreciler, mühendisler, bu işe adanmış insanlarla yola çıktığımızı hatırlıyorum, şimdi işin rengi biraz değişti gördüğünüz gibi. Demin de söylediğim gibi hukukçular eğer bu işle ilgilenmeye başladılarsa bu konu daha ciddiye alınmamıştır.

Fosil Yakıt Sorunu

Programda Türkiye'yle ilgili bir sunuş yapacağım söylendi, fakat ben biraz daha bilgi verebilmek için biraz daha geriye alacağım konuyu. Aslında bu konu dediğim gibi çok eski bir konu, yani güneş, rüzgar belki bin yıldır bizimle, güneş, rüzgar tekniklerine de baktığınız zaman en azından 200, 300 senelik teknikler bunlar, aslında kullanılan şeyler. Fakat yaklaşık bir 200, 250 senelik gecikmeyle ve uzun dönemli bir fosil hegemonyasının sonunda biz tekrardan yenilenebilir enerjilerle ilgilenmeye başladık. Türkiye biraz daha geç başladı diyebilirim, bu konuda dünya çapındaki girişimler daha eskiye dayanıyor. Yani bunun tekniklerinin geliştirilmesiyle ilgili, arge çalışmaları ve programları belki 30, 40 sene öncesine dayanıyor büyük sanayi ülkelerinde. Buna karşılık bunun neden bugün bu kadar şiddetle gündeme geldiğine bakarsak eğer enerji sisteminin üzerinde, yani genel olarak aslında dünya sisteminin üzerinde üç temel basıncın bunu zorladığını görebiliriz. Bunlardan bir tanesi hepimizin artık muhtemelen aşına olduğu bu iklim değişikliği meselesiye, diğer ikisi bu fosil yakıtlara dayalı olan enerji tedarik sisteminin sürdürülebilirliğiyle ilgili ciddi kuşkuların ortaya çıkması. Bu yalnız kirlilikle ilgili bir şey değil, bunların tükeniyor

olmasıyla ilgili tabii. Gerçi bu öngörüler sürekli değişir, ama şu kesin ki dünyanın enerjiye olan ihtiyacı, yani fosil yakıtlara olan ihtiyacıyla bulunma hızları arasında bir ters orantı var. Yani fiyatın artacağı konusunda hiçbir kuşku yok. Bu basınçlardan bir tanesi, bunların tükeneceği konusunda önemli öngörülerini zaten petrolcüler yapıyorlar biliyorsunuz.

Onun dışında bir basınç daha var, o da enerji tedarikinin, yani fosil yakıtların güvenliğiyle ilgili. Bildiğiniz gibi bunlar daha çok dünyanın yoğunlaşmış bölgelerindedir. Yani büyük kısmı yani başımızda, Ortadoğu'da, Rusya'da ve o bölgede. Dolayısıyla burada tedarik güvenliğiyle ilgili çok ciddi bir problem var. Pek çok ülke bunun sıkıntısını çekiyor. Bu bir siyasi koz olarak kullanılıyor bildiğiniz gibi, yakın örnekleri Ukrayna, vesaire, bu gazla ilgili konular belki aklınıza gelebilir, ama genel olarak petrol ve doğalgaz, yani genel olarak fosil yakıtla ilgili olan durumun da bir siyasi sorun olduğunu da unutmamak lazım. Bu kaynaklar üzerindeki kontrolün büyük ülkeler tarafından elden geçirilmemesiyle ilgili bir gündem doğuruyor tabii ve muhtemelen de dünyadaki pek çok çatışmanın, hatta yani başımızda savaşların da konusu olabiliyor.

Kömür ve Petrol

Dolayısıyla bu basınçlardan iklim değişikliği olana, yani bugüne kadar bir deyimle belki habisi olarak niteleyebileceğimiz bir büyüme rotasının artık bugün kilitlenmeye doğru gittiğini görebiliyoruz. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi bildiğiniz gibi iklim değişikliği, şimdi onunla ilgili birkaç tane, artık pek fazla tartışılmasına yer olmayan

kesinlikten bahsetmek istiyorum. Bilmiyorum, bu salonda iklim değişikliği artık yoktur diyen belki kalmamıştır, ama hâlâ kalıntıları var iklim değişikliğiyle ilgili tartışmaların, ama dünyanın bugüne kadar gördüğü en büyük bilimsel seferberliklerinden bir tanesi biliyorsunuz bu konuda ilan edildi. Yaklaşık 70 ülkeden yüzlerce bilim adamı iklim zor bir konu olmakla birlikte bu konuda çok ciddi çalışmalar yaptılar yıllardır. IPCC diye kısaltılan iklim değişikliğiyle uğraşan uluslararası bilimsel bir grup bu ve bunların bilimsel kesinlikle ortaya koydukları birkaç konuya değinmekle başlayabilirim.

İklim Değişikliği

Bu kesinliklerden birincisi, en basitinden başlayalım, dünyada sera gazı salımlarının arttığı. Buna hiç kimse artık “hayır, artmıyor” demiyor. Gördüğünüz gibi bu 71’lerden konulmuş, ama biraz sonra göreceğiniz gibi bu aslında endüstriyel devrimin başlangıcından itibaren çok hızlı bir artış gösteriyor. Burada ikinci kesinlik de dünya atmosferindeki sera gazı konsantrasyonlarının ve değişimlerinin arttığı konusu, bu da artık itiraz kabul etmeyen bir bilimsel veri şeklinde. Üçüncüsü bu değişimin artmasının temelde fosil yakıtlardan kaynaklandığı gerçeği, artık bu da itiraz kabul etmiyor. Neden? Bu da atmosferdeki karbondioksitin işte yok efendim bataklıklardan kaynaklanır, hayvanlardan, ineklerden, vesairenden, böyle tartışmalar uzun süre sürdürüldü biliyorsunuz, ama büyük bir kesimin de artık izotop kompozisyonlarından ortaya çıkıyor ki insanoğlunun yaktığı fosil yakıtlar, yani doğalgaz, kömür ve petrol bunun nedenidir. Dördüncü kesinliğe gelirsek

dünyada yüzey sıcaklıklarının bu nedenle artmasıdır. Bu da çok net bir şekilde ortaya konulmuş durumda. Çeşitli modeller farklı sonuçlar veriyor, ama temelde dünya sıcaklığı gördüğümüz şekilde artıyor. Beşinci kesinlikse bunun aslında basit bir fizikle açıklanabilir olması, temelde atmosferin bir kapan rolü yaparak bu gördüğünüz oranlarda, ortalamada tabii soğurarak, yansıtarak, vesaire basit bir fizikle açıklanabilecek bir şey.

Küresel Isınma

Altıncı kesinliğe gelirsek bu sıcaklıkların tarihsel gelişimini yalnızca ve yalnızca insan kaynaklı etkiler hesaba katılırsa açıklayabiliyoruz. Bu gördüğünüz doğal değişimlerin hesaba katılmasıyla aşağıdaki şekilde seyrediyor, ama gerçek değerler, yani o kalın siyah çizgi yalnızca fosil yakıtlar hesaba katıldığında, yani bizim karbon eşdeğeri salımlarımız hesaba katıldığında açıklanabiliyor, bu bir başka kesinlik. Altının devamında şöyle bir şey var, bu yalnızca global olarak değil, bölgesel olarak da açıklamalar açısından kaçınılmaz bir şey. Yani bunu hesaba katmazsanız örneğin Amerika Kıtası'nın yahut da Asya Kıtası'nın üzerindeki yüzeydeki sıcaklık artışlarını açıklamak mümkün olmuyor. Dolayısıyla bu da bir başka itiraz kabul etmeyen bilimsel veri. Şimdi yedinci kesinlik de şu, bu da tabii onun doğal sonucu, önlem alınmazsa dünyanın bu büyüme hızlarıyla gittiği takdirde muazzam bir artış kaçınılmaz. Bunun esas olarak kömür yakılmasından kaynaklandığını biliyoruz. evet, sekizinci kesinlik de yine bir doğal sonuç, küresel ısınmanın çok ciddi olumsuz etkileri var. Küresel ısınma biraz hayalet gibi bir şey belki, yani onu tam olarak

hissetmiyoruz bu konuştuğumuz ortamda, ama aslında bugün bile küresel ısınma pek çok insanı etkiliyor. Siz örneğin Tuvalu'da bir vatandaş olsaydınız bugün okyanus bileklerinize geliyor olurdu. Tuvalu vatandaşları şimdi adadan kaçmak için büyük devletlerin yardımlarını bekliyor. Pek çok kıyı ülkesinde, Bangladeş'te, vesaire böyle.

Bunların dışında tabii beklenmeyen birtakım iklim olayları, vesaire çok artmış durumda, ama bununla ilgili çok ayrıntılı çalışmalar var, yani iklim değişikliğinin etkileriyle ilgili. Bir sonraki slayt da yine bu aynı komitenin raporundan, gördüğünüz gibi su, ekosistemler, gıda, göç edecek insanların sayısına kadar 2050-2100 yılları arasında nasıl bir etki olma olasılığı olduğu çok ayrıntılı bir şekilde hesaplanmış durumda. Bunlar Türkiye'yle ilgili de ortaya konmuş, biliyorsunuz Türkiye'nin ikliminin nasıl değişeceği, tarım alanlarının nasıl küçüleceği, vesaire, bunların hepsi şu anda biliniyor. Burada kullandığım kaynakları buradan temin edebilirsiniz, zaten bunu burada bırakacağım, oradan alabilirsiniz.

Şimdi bununla ilgili iklim değişikliği artık net bir etki olarak ortaya konduğu zaman bundan sonrasıyla ilgili neler yapılıyor, neler yapılmış ya da konuyla ilgili politik gelişmeler neler, bunlara bakalım. Çünkü esas olarak bu siyasi bir mesele de oluyor birazdan açıklayacağım gibi. Şimdi bununla ilgili en önemli şey bildiğiniz gibi Birleşmiş Milletler Çerçeve Anlaşması, bu Çerçeve Anlaşması'na Türkiye taraf, Kyoto'yu bildiğiniz gibi yeni imzaladık. Ancak temelde buradaki tartışma şu, 1990'da toplam salımlar yaklaşık 40 gigaton civarında,

2005'de de 45'e çıkmış. Ancak hiçbir değişiklik olmazsa 2050'de bu 80 gigatona çıkacak. Şimdi bu rakamlar neyi ifade ediyor? Bu rakamlar sıcaklıkların bu 2050 senaryosunda hiçbir şey değişmezse, eğer olursa yaklaşık beş altı derecelik bir yüzeysel sıcaklık artışını ifade ediyor. Oysa iklimcilerin, yine bu bir araya gelen yüzlerce bilim adamının ortaya koyduğu bir gerçek atmosferdeki derişimini karbondioksit eşdeğeri sera gazlarının 450 PPM gibi bir oranda tutmamız gerektiği. Bunun için de hesaplanan rakam yaklaşık 2050'de 20 gigaton gördüğünüz gibi, 1990 değerlerinin de yarısı ve burada dünya nüfusunun da bugünkünden üçte bir daha arttığını görüyorsunuz tabii, 9 milyar civarına çıkmış durumda. Bu da kişi başı iki tonluk bir karbondioksit eşdeğeri salım anlamına geliyor.

Buraya şunu koymuştum, burada dünya yine aslında sürekli olarak verimliliği arttırarak endüstriyel proseslerde ve yaptığı işlerde bir miktar gördüğünüz eğimle dekarbonizasyon, yani karbon miktarlarını düşürme eğilimine girmiş durumda, ama bunu bu hızla devam ettirsek, bu düşük karbon eğrisi dediğimize eğer ulaşamazsak söylediğim rakamlara ulaşmak mümkün olmuyor. Dolayısıyla bizim bugün İngilizcede business as usual ya da bugünün devamı, işte böyle gelmiş böyle gider senaryosu gibi belki tercüme edebileceğimiz bir eğilimi farklı bir rotaya sokmamız lazım. Bunun ne kadar dramatik bir şey olduğunu rakamlardan görüyorsunuz. Şimdi burada kişi başı rakamlar var, şu anda Türkiye'nin rakamı son açıklamalarla dördün biraz üzerine çıktı. Toplamda gelişmiş ülkeler AB, Japonya ortalamaları birbirine çok yakın,

10, 12 ton civarında. Bunlar perkapita, yani kişi başı salımlar. Amerika en zarar veren ülke biliyorsunuz ve bugüne kadar da hiçbir anlaşmaya yanaşmayan ve en fazla kirleten, 20, 25 ton civarında ve Çin arkadan hızla yükseliyor, onların da rakamları bu civarda. Şimdi eğer rakamı hatırlarsanız iklimi kararlı bir düzeyde tutmak için kişi başı iki ton civarında, yani bir küresel vatandaş profilinde iki ton civarında tutmak için bunun ne kadar derin bir kesinti olması gerektiğini görüyorsunuz. Yani burada çok ciddi bir problemle karşı karşıyayız.

İklimsel Adalet

Bir sonraki slaytta da bunun neden siyasi bir mesele olduğunu da anlamak mümkün. Çünkü şimdi ortaya atılmış bir çöp var, bir pislik var, bu dünya ekonomisinin 150, 200 yıllık gelişme niteliğinden kaynaklanıyor ve bunun sorumlusu tabii büyük ölçüde gelişmiş ülkeler. Yani Amerika, Japonya ve AB troykası diyebiliriz temelde. Şimdi tabii gelişmekte olan ülkeler de haklı olarak *"bu havuzu siz doldurdunuz, bunu temizlemek için de bedelini lütfen siz harcayın"* diyorlar. Bütün prosesin bu derece yavaşlamış olması da bundan kaynaklanıyor. Çünkü sonuçta gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hasıllarıyla bugünkü Çin, Türkiye, Hindistan gibi orta gelişmiş ülkelere baktığımız zaman bunların 10 sene daha aynı hızla gelişmeye devam etmeleri gerekiyor. Fakat bu rakamlara baktığımız zaman hemen hemen hiç emisyon yapmadan, yani hiç salım yapmadan büyümesi gerekiyor. Bu ne demek? Bu demek ki Türkiye bugünkü teknolojiyle kirletici sanayilerin hiçbir tanesini kuramaz demek, bugünkü teknolojiyle, yani bugün yak-

maya devam ettiği kömür, fueloil, doğalgaz santralleriyle enerji kapasitesini arttırmaya devam edemez demek temelde. Şimdi bunun gördüğünüz gibi çok ciddi yansımaları var, bu ülkeler arasında önemli bir adalet, iklim adaleti, vesaire gibi tartışmalara tabii neden oluyor. Bir sonraki slaytta da söylediğimin aynısı, yani bu endüstriyel devrimden itibaren bu habis sanayileşme diye nitelendirdiğim ve fosil yakıtlar esaslı enerji uygarlığının bizi bugün getirdiği noktadan nereye inmemiz gerektiğini, ne kadar bunun dramatik ve radikal bir düşüş olması gerektiğini görüyorsunuz. Yani dünya gayri safi milli hasılasını eğer büyümeye devam edeceksek çok çok da-ha düşük salımlarla gerçekleştirmek zorunda.

Dolayısıyla iklimsel adalet meselesi ortaya çıkıyor, yani gelişmekte olan ülkelerin dediği gibi büyük ülkeler büyük kirleticiler aynı zamanda. Türkiye şu anda biliyorsunuz bu alanda şampiyon, yani şampiyon olduğumuz nadir alanlardan bir tanesi. En hızlı büyüyen, daha doğrusu sera gazı salımları en hızlı büyüyen ülkelerden bir tanesi Türkiye, birincisi. Dolayısıyla burada bugün itibarıyla bu tartışmalara işte siz kirlettiniz, siz temizleyin gibi bir niteleme belki söylenebilir, ama bu biraz şöyle oluyor tabii: Siz 20 kişi öldürdünüz, bırakın da biz de bir iki kişi öldürelim gibi bir mantık oluyor. Dolayısıyla Türkiye'nin de diğer bütün gelişmekte olan ülkeler gibi çok ciddi bir şekilde muhtemelen 2020'den sonra, 2012'yle 2020 arasında değil, ama 2020'den sonra birtakım salım azaltım sınırlamaları üstleneceği şüphesiz. Şu anda görüşmeleri süren, Kyoto sonrası görüşmelerinde biliyorsunuz Kopenhag'da 2012 son-

rası rejimi belirlenecek, buralarda 2012'ye 2020 arasında olmasa bile ki buralarda da birtakım yükümlülükler alma ihtimali var Türkiye'nin, 2020'den sonra hiç şüphesiz bizim gibi ülkelerin birtakım salım azaltım sınırlamaları üstleneceklerine kuşkusuz bir gözle bakılıyor. Şimdi buralarda ulusal, sektörel, vesaire sınırlamalar koyabilir, ama temelde Kyoto'nun mekanizması karbon fiyatlandırması, yani işi piyasaya bırakıyor. Piyasa bunu çözer diye düşünüldüğü için piyasaya bırakıyor ve bir sonraki slaytta da bu tür bir derin dekarbonizasyon, yani salım azaltımı sağlamak için piyasanın aloke etmesi, yani enjekte etmesi gereken sermayenin miktarlarını görüyorsunuz.

Burada meşhur Nicola Sten raporundan alıntı var. Bu adam İngiltere'nin hükümet danışmanıydı uzun süre, bununla ilgili iki tane rapor çıkarttı, çok önemli iki rapor. Zaman geçtikçe dünyanın bu işe ayırması gereken paranın tabii artması gerektiğini ortaya koydu. İki sene önceki raporunda dünya toplam, kümülatif gayri safi milli hasılasının yüzde 1'yle 2'si arasında bir rakamla bunun çözülebileceğini söylemişti Sten, ama bu tabii her geçen yıl artıyor. Ne kadar hızlı davranırsanız o kadar az parayla bu işi halletmeniz mümkün, ama bugünkü esnek ve piyasaya bağlı mekanizmaların enjekte edebildiği miktarı görüyorsunuz, aşağıdaki bu CDM Kyoto'nun esneklik mekanizması. Yaklaşık 30 milyar dolar civarında bir yıllık enjeksiyon var. Bu çok yetersiz, gördüğünüz gibi gerekli rakamın 1/3'ü. Dolayısıyla burada özellikle Kopenhag görüşmelerinde esas tartışılan konu bu piyasa mekaniz-

masının üzerinde neler yapılabilir, teknoloji transferi ve CDM dediğimiz esneklik mekanizması genişletilebilir mi, vesaire üzerinde cereyan ediyor, ama bir sonraki slaytta karbon fiyatlandırmanın bu işe yetişmeyeceği konusunda çok ciddi kaygılar var. Bunlara ek olarak âdeta bir dünya hükümeti şeklinde davranarak insanlığın teknoloji politikalarını, uluslararası sanayi standartlarını ve ... ilgili eşikleri tekrardan elden geçirmesi konusunda ciddi bir kamuoyu var. Bunun ne kadar yapılabileceği konusu muğlak, çünkü hiçbir uluslararası antlaşma bir yaptırım içermiyor aslında. Yani bırakın iklimle ilgili, başka, daha önemli konular, savaşlar, insan hakları ihlalleri, atom enerjisi, vesaire, bunlarla ilgili konuların da biliyorsunuz uluslararası anlamda uluslararası anlaşmalar bakımından çok ciddi problemleri var. Dolayısıyla bu konuda çok umutlu olmak mümkün değil, hatta bununla ilgili biliyorsunuz apokaliptik, yani kabus yahut birtakım kehanet senaryoları da var. Yani başımıza çok kötü bir şey gelmeden insanlık aslında bu işi çözemez diyenlerin de sayısı çok. Böyle durumlarda sahte peygamberler de ortaya çıkıyor.

Kişibaşı Enerji Tüketimi

Yani çözümün esas iticisi bu, bu işin yapılabilip yapılamayacağı konusunda demin de dediğim gibi Sten'in çok güzel özet olarak raporunda açıkladığı gibi aslında dünya teknoloji ve enerji tedarik sistemini çok hızlı dönüştürmek mümkün. Burada sektörler var, baştan başlarsak enerji tedariki, ulaşım, binalar, endüstri, tarım, ormancılık ve atıklar olarak burada sıralanmış, ama en yüksek salım azaltım potansiyelleri, bunlar salım

azaltım potansiyelleri. Yani burada karbon fiyatlarına bağılı olarak hangi sektörde ne kadar azaltım yapabileceğinizle ilgili bir hesap var. Gördüğünüz gibi çok büyük rakamlar elde edilebilir, yani sektör sektör baktığımızda yıllık 6-10 gigaton indirimler mümkün. Bir sonrakinde burada da enerji sektöründe en değerli kısmın verimlilikli olduğunu görüyorsunuz ve çeşitli senaryolar ve kullanılan modellerle ilgili farklı sonuçlar var, ama esas kazanımlar enerji verimliliğinde ve ikinci olarak da enerji tedarik teknolojilerine baktığımızda yenilenebilir enerjilerde.

Burada bu İngilizce slaytlarla başınızı şişirdim, ama önemli gösterimlerden bir tanesi bu. Burada gördüğünüz EX ekseninde, yani dikey ekseninde ton karbondioksit azaltımının Euro eşdeğeri. Yani bir azaltım işini yaptığınız zaman aslında onun bedelini gösteriyor. Onun kalınlığı da, yani Y eksenine yayılması da, yatay eksene yayılması da ne kadar azalttığını gösteriyor. Şimdi burada dikkat çeken şeylerden bir tanesi önlemlerin büyük bir kısmının, yani solda çizginin altında kalanların hemen hemen hepsi aslında negatif değere sahip. Yani bunları yaptığınız zaman bir bedel ödemiyorsunuz, ama karbon salımları bakımından bir kazancınız oluyor. Dolayısıyla bu çok önemli bir gösterim, yani burada tek tek okumayacağım, ama önemli kısmı verimlilikle ilgili bunların. Ancak içlerinde bazı yenilenebilir enerji, küçük hidroelektrik, jeotermal, vesaire de var, mesela daha bedeli olan, ama gene düşük bedelli olan teknolojiler var, ama bu iyi bir gösterim yolu karbon fiyatlandırması açısından.

Türkiye'nin Elektrik Üretimi

Şimdi Türkiye'ye dönersek Türkiye'nin pozisyonunda bu birinci ulusal bildirimden aldığım bir gösterim. Burada yıllar içinde hep en yüksek seyreden, ama en son rakamlara göre de yaklaşık Türkiye'nin bütün salımlarının yüzde 70, 80 oranında enerji üretiminden kaynaklandığını görüyorsunuz. Yani Türkiye'nin büyük bir çoğunlukla fosil yakıt yakarak enerji elde etmesi, güç elde etmesi nedeniyle Türkiye'nin salımlarının önemli bir kısmı enerji üretimi sektöründen kaynaklanıyor. Biz enerjiyi az kullanıyoruz gelişmiş ülke kıstaslarına göre, bu tablo da onu gösteriyor. Yani biliyorsunuz kişi başı enerji tüketim miktarı genellikle gelişmişliğin göstergesidir, ama biz burada kullanım başına, kişi başına enerji tüketimi bakımından kötü bir yerdeyiz, esas kötüsü kullandığımız enerjinin kalitesi diye nitelendirilebilecek bir unsur ortaya koyarsak o da yaptığımız iş başına kullandığımız enerjide de çok kötü durumdayız. Yani biz mesela yalnızca Avrupa'nın ortalaması değil, Avrupa'nın en kötü ülkeleriyle karşılaştırdığımızda da diyelim ki 1000 dolarlık yahut da 1000 liralık bir katma değer yaratmak için iki misli enerji tüketiyoruz. Dolayısıyla kat edeceğimiz yol ileri geri iki türlü, yani verimliliği arttırmamız lazım. Çünkü tüketim zaten artmak zorunda, bir yandan onu da minimumda tutmak zorundasınız, böyle bir problemimiz var.

Türkiye'nin çeşitli sektörlerindeki verimlilik potansiyelleri. Bu gene milyon/ton eşdeğer petrol bakımından verilmiş. Gördüğünüz gibi çok çok önemli kazanımlar mümkün, sadece verimlilikle, yani yalnızca enerjiyi daha

iyi kullanarak biz sanayide, binalarda ve enerji çevriminde çok ciddi kazanımlar elde edebiliriz. Bir sonrakinde bunların rakamsal boyutları da var, bu biraz kalabalık bir slayt, ama esas olarak söylediğim gibi değişik sektörlerde verimlilik yoluyla Türkiye'nin elde edebileceği kazanımları özetliyor. Yüzde 15'yer, yüzde 35'ler, özellikle binalarda yüzde 35, demin de gördüğünüz gibi binalar önemli bir enerji tasarrufu kaynağı ve bu arada Türkiye'nin çok önemli tasarrufları mümkün. Bunlar bedelsiz, demin de söylediğim gibi bu enerji verimliliği konuları hemen hemen bedelsiz. Yani bedelsiz deyince tabii hiç para harcanmıyor anlamında değil de net olarak siz burada gösterdiğim negatif değer in altındasınız.

Evet, devam edelim. Burada Türkiye'nin elektrik üretimi konusunda size bir fikir vermek için bunu koydum Elektrik Etüt'ün rakamlarından. Yani yaklaşık yüzde 8, 9 civarında büyüyor Türkiye'nin elektrik ihtiyacı gigavat/saat bazında. Bu son krize kadar tabii, şimdi düştü, ama bunun tekrardan bu rakamlara ulaşacağını öngörmek mümkün. Dağılımını sağda görüyorsunuz, burada en büyük payı elektrik üretiminde kullanılan kaynaklarda tabii doğalgaz alıyor. Şu anda yüzde 46,1 görünüyor. Buna bir de yerli kaynak meselesi olarak da bakabilirsiniz, yani Türkiye yılda yaklaşık 30 milyar dolar civarında bir parayı dışarıdan petrol ve doğalgaz almak için harcıyor. Evet, şu andaki üretim bakımından durum bu, bir sonrakine bakalım, burada birincil kaynaklar bakımından ne kullanıyoruz, orada deminki rakamların başka bir tür gösterimi var. Gene gördüğünüz gibi elektrik üretiminde ağırlık

doğalgazda, rüzgar radara girmiş durumda, henüz yapışık, serilmiş durumda şeye, ama yine de bir rakam olarak ifade edilmeye başlandı. Ancak rüzgar konusunda zaten Erol Bey size çok daha ayrıntılı bilgi verecektir.

HES'ler ve Sakıncaları

Evet, bir sonrakine bakalım, ben biraz daha güneşle ilgileneceğim, ama daha ona gelene kadar genel resmi size göstermek için bunları gösteriyorum. Yani Kurulu güne karşılık enerji üretiminin hangi kaynaklardan ne kadar olduğu konusunda bir tablo bu. Evet, burada gelecek nasıl olacak? Türkiye'de enerji üretimini 2007'de teravat/saat cinsinden görüyorsunuz, kurulu gücü görüyorsunuz, muhtemelen R8'den hesaplanmış bir 2015 ihtiyacı rakamını görüyorsunuz. 8 yılda ilave kurulacak güç ve bunun karşılığında harcanması gereken parayı görüyorsunuz, 100 milyar dolar civarında bir para. Burada ithal fosil yakıtın artacağı öngörülüyor bu sistemin içinde ve şu andaki yıllık tedarik tutarı da 33 milyar dolar civarında. Evet, bir sonrakine bakarsak şimdi yenilenebilir enerjiye gelelim. Dediğim gibi daha çok güneşin üzerine odaklanacağım, ama toplamda bakmak istediğiniz zaman teknik ve ekonomik potansiyel olarak bunlar genellikle nitelenir, ama Türkiye'nin bunların pek çoğunda Avrupa'nın en iyilerinden olduğunu söyleyebiliriz. Rakamı hatırlarsanız şu andaki kurulu gücün 42 gigavat olduğunu söylemiştim, burada rüzgar, jeotermal, biyokütle, güneş ve hidro olarak baktığınız zaman bunların kat ve kat üzerinde bir potansiyelin, hiçbir şey değişmediği durumda bile Türkiye'nin belki 50-100 yıllık karşılayacak potansiyelinin olduğu söylene-

bilir. Türkiye şu anda hidroelektrik kullanıyor yoğun olarak yenilenebilir denebilecek, fakat burada da tartışma tabii büyük barajların sürdürülebilir bir yatırım olup olmadığı konusunda kilitleniyor.

Büyük barajlar biliyorsunuz çok büyük alanları su altında bırakıyor, buralarda tarım alanları, ekosistem, insanlar göç ediyor, vesaire, bunlarla ilgili ciddi bir sorun var. Buna karşılık küçük HES'lerle ilgili de bugün Karadeniz'deki mücadelelerde gördüğünüz gibi insanları ciddi bir şekilde etkiliyor. Dolayısıyla bunların hepsini çok daha dikkatli bir şekilde ele almak gerektiği açık, ama şu kesin olarak söylenebilir: Burada teknik ve ekonomik potansiyelden hangisine bakarsanız bakın, Türkiye'nin öngörülebilir gelecekte bu kaynakları önemli ölçüde ekonomisine dahil etmesi eğer mümkün olursa enerji tedarikini, yani bahsettiğimiz vadeler tabii 2030, 2050 gibi, buralarda böyle birdenbire tabii devreye girmiyor, ama hızla devreye girerse çok kısa sürede Türkiye enerji tedarikinin büyük bir kısmını kendi yerel yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlayabilecek bir hale gelebilir.

Evet, ben biraz güneşten söz edeyim. Bu kaynakların içinde muhtemelen en iyisi, en güçlüsü. Bu rakamlar size ne kadar bir şey ifade ediyor bilmiyorum, aslında harita koymak belki daha doğru olurdu, ama Türkiye'nin güneyi Avrupa'da en iyi güneş alan bölgelerden bir tanesi. Burada rakamlar yukarı doğru aslında revize edildi, bunlar Elektrik Etüt'ün eski rakamları. Mesela 1311 kilovat/saat metrekaare/yıl biraz yükseltildi, 1500'e doğru çıktı. Bu rakamlarla Türkiye'nin kilovat/saat olarak ya da teravat/saat olarak elektrik

üretebileceğini görüyorsunuz. Deminki rakamlarla karşılaştırmanız için veriyorum, ne kadarlık bir kömür santraline denk geliyor, o karşılaştırmalar ilginç olabilir, ama bir de şöyle bir şey söylemek lazım. Güneş enerjisinden enerji tedariki tabii birkaç çeşit olabilir, bunlardan bir tanesi hepimizin aşına olduğu ısıtma biliyorsunuz, yani doğrudan sıcak su ısıtma. Bu en ucuzu, en verimlisi, dolayısıyla Türkiye'de zaten bu konuda dünyada Çin'den sonra ikinci ülke bildiğim kadarıyla. Çin zaten başka bir kategoride olduğu için dünyada en fazla Türkiye'de metrekaare bazında ısı kolektörü var denebilir. Ancak burada daha ilginç olan tabii elektrik üretimi, elektrik fotovoltaik teknolojisi diye adlandırdığımız bir teknolojiyle üretiliyor. Bu çok zarif bir teknoloji diyebilirim, neden zarif diyorum? Hiçbir hareketli parçası yok, tamamen malzeme özelliğiyle ortaya çıkıyor, 20, 25 yıllık bir ömrü var. Bu da aslında yine eski bir teknoloji, 1840'larda keşfedilmiş bir teknoloji, ama Amerikan uzay programıyla biraz start alıyor ve 1960'larda ilk ticari modüller ortaya çıkıyor. Ancak özellikle enerji krizinde, yani 75'den sonra ve Almanya'da enerji tedariki, iklim değişikliği ve enerji tedarikinin güvenliğiyle ilgili kaygıların ağır basmasıyla birlikte ve nükleerle ilgili de bir karşı kamuoyunun gücünü ortaya koymasıyla çok yoğun bir şekilde Almanya bu işi ele alıyor ve bununla ilgili bütün araştırmaları yapan öncü bir ülke diyebiliriz. Şu anda da Çin'den sonra, Çin sonradan katıldı kervana, ama Almanya teknik olarak, teknoloji kapasitesi olarak bu teknolojinin en önemli ülkelerinden bir tanesi.

Yenilenebilir Enerji Taslağı

Buralarda verimlilikler ve fiyatlar sürekli artıyor ve düşüyor, fiyatlar düşüyor, verimlilikler artıyor. Bunun sonucunda yaklaşık 2013'le 2015 arasında bu fiyatların, yani bir güneş panelinden elde edilen elektriğin bugün bizim standart olarak kabul ettiğimiz fosil yakıtlarla elde edilen elektriğe göre kilovat/saat başına hemen hemen eşdeğer olacağı biliniyor. Bu rakamları takip etmek ve öngörmek mümkün. Dolayısıyla Türkiye'nin önünde çok büyük bir fırsat bu, fakat tabii burada yalnızca enerji tedarikini bu teknoloji-den yapmak yeterli değil. Bunu istihdam yaratan, katma değer yaratan, teknolojisini yerli olarak üretilen bir sektör haline getirmek bundan daha da önemli belki. Bunun için bir planlama iradesine, bir strateji oluşturmaya ihtiyacımız var. Yani bu slayt üzerinden hepsini konuşuyorum, ama devam edelim, bundan sonraki slayta bakalım. Güneş enerjisi potansiyeli demin de söylediğim gibi çok çok geniş, burada iklim değişikliğine yönelik de tabii bunun çok önemli bir etkisi var. Çünkü çok ciddi bir karbondioksit salım karşılığı var kurduğunuz santrallerin.

Dediğim gibi Almanya bu konuda başı çektik 1995'deki Yenilenebilir Enerji Kanunu'yla, Türkiye bunu ancak 10 sene sonra tekrar edebildi. Bu da biraz Avrupa Birliği adaylık süreci, vesairenin devreye girmesiyle oldu. Bugün hâlâ taslak olan bir kanunumuz var, bundan daha fazla bahsedilecek, Aslı Hanım bunu ayrıntılı olarak anlatacak. Ancak gördüğümüz gibi hemen hemen Avrupa'nın bütün ülkelerinde Almanya'dan başlayarak İspanya ve şimdi Fransa, İtalya ve yeni

katılanların hepsinin destek ilan ettiklerini görüyoruz. Bu destekler temelde değişik tarifelerle, değişik sürelerle, farklı teknolojileri hesaba katarak yapılıyor, ama bizim ortaya konulan taslak kanunumuz da hiç fena değil şu anda. Bazı eksiklikleri var, bazı sorunları var, doğrudur, ama yine de çok fena değil. Biraz geç olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü destekler aslında piyasanın ortaya çıkmasına yarıyor. Yani bir pazar oluşturuyor ve o pazarın sizin ürünlerinizle dolup dolmayacağına piyasa mekanizması belirlemiyor. Burada çok daha geriye dayanan, teknoloji kapasitesini geliştirmeye dayalı birtakım önlemlere eğer devreye almazsanız sizin piyasanız tabii başkalarının ürettiği mallarla dolabilir rahatlıkla. Buna yönelik bazı önlemler alınmaya çalışmış kanunda, ama bu tabii ciddi bir teknoloji destek politikasıyla desteklenmedikçe bunun çok fazla yararı doku-nacağına ben şahsen inanmıyorum, ama bir başlangıç diye düşünülebilir.

Ancak burada arkadan gelen, burada olmayan bazı ülkelerin çok hızlı atak yaptıklarını görüyoruz. Bunların arasında Çin ve Hindistan var. Çin şu anda bütün dünyada bu fotovolt tek dediğim elektrik üretim panellerini en çok üreten ülkelerin başında geliyor. Onlar çok hızlı bu işe girdiler, tabii önce kendi piyasalarını doyurmaya çalışıyorlar, orada da iyi bir destek kanunu çıktı. Ancak esas olarak bunlar piyasayı tetiklemek için ortaya koyulan önlemler demin de söylediğim gibi. Bunun sizin ülkenizde katma değer ve istihdam yaratması için başka önlemleri de devreye almanız gerektiğini tekrardan vurgulayarak bir sonraki slayta geçelim. Bu bizim bugünkü mevcut şu andaki taslak kanunu gösteriyor.

Evet, bu benim son slaytım, burada esasında birkaç şeyi tartışmak istiyorum sizinle. Aslında hayalimizdeki resim bu, yani hangi anlamda bu bizim hayalimizdeki resim? Şimdi bugünkü enerji tedarik resmini düşündüğünüz zaman gözümüzün önüne kocaman kocaman santraller, merkezi bir üretim paradigması ya da bir modeli, ülkenin çeşitli yerlerinden, kaynağın olduğu yerlerden dağıtılarak esas kullanım yerlerine doğru sevk ediliyor. Bu da genellikle doğudan batıya oluyor. Çünkü nüfus yoğunluğu batıda, sanayi batıda, dolayısıyla özellikle iletimde olan kayıplar Türkiye'de çok yüksek. Aslında her yerde kayıp var, ama Türkiye'de daha yüksek, ama bunun kaçınılmaz bir şey olduğunu da söylemeliyiz. Yani enerjide hem üretiminde, bütün teknolojilerden üretimde bir verimsizlik var, hem de iletimde ve dağıtımda var. Dolayısıyla aslında bizim hayalimiz bütün bu yenilenebilir enerji teknolojilerini, gördüğünüz başlıkları, biyokütle, jeotermal, güneş, rüzgar, bunların hepsinin yerel güçler olduğunu düşünmeliyiz. Yani bir tanesinde güneş varsa bir diğerinde rüzgar var, bir tanesinde biyokütle varsa bir diğerinde hidroelektrik var, vesaire. Yani böyle düşünmek lazım ve Türkiye'nin pek çok yerinde bunların hiçbir tanesinin tek başına çözüm olmayacağını da vurgulamak lazım, ama bunların hepsi organize ve planlı bir şekilde ve yerel otonomi, yerel enerji otonomisi göz önüne alınarak eğer planlanabilirse böyle bir gelecek aslında hedefliyoruz. Yani enerji verimliliği tabii bunun içinde birincil unsur, yani boşuna sepetin içine su akıtmayalım. Önce bir sepeti güzelce bir yalıtalım, hiç damla dışarı kaçmasın, yaptığımız her işi en iyi, en verimli şekilde yapalım,

ama ondan sonra kullanacağımız ve ihtiyacımız olan enerjiyi yerel olarak mümkün olan en az dağıtımla yerel olarak uygun olan yenilenebilir enerji türüyle karşılayalım. Burada gördüğünüz böyle masalsi bir şey bu aslında.

SALONDAN

Örnekleri var.

Dr. BAHA KUBAN

Bir nehir var, orada kendi ısı deposu var. Örnekleri var, doğru, çok haklısınız, ben sanki bu böyle bir gelecek gibi gösteriyorum, iyi ettiniz bunu söylemekle. Çünkü sanki yapılmamış gibi düşünecekler, aslında dünyanın pek çok yerinde bu hayata geçmiş durumda. Yani en azından dört beş tanesini ben ziyaret ettim bunların, dediğim gibi kendi yerel güçlerinin üzerinde inşa ediyorlar enerji sistemini. Bunu esas olarak dağıtılmış bir enerji sistemi olarak niteleyebiliriz. Bugünkü merkezi tedarik göre dağıtılmış bir tedarik sistemi olarak niteleyebiliriz.

Şimdi burada esas olarak hukukçuların karşısına şöyle bir ana program çıkacak, o da şu: Merkezi dağıtım yaklaşık 200, 250 yıllık büyük bir ataletle, büyük yatırımlarla, devletin büyük teşvikleriyle oturmuş, kilitlenmiş bir sistem. Bu ileriye geriye birçok teknolojiyi, teknolojiyle birlikte kurumları, bunun mevzuatlarını, bankaları, finansman yöntemlerini, yani aklınıza gelen her şey aslında bunun etrafında dönüyor şu anda. Dolayısıyla şimdi böyle bir zırh var bunun etrafında, bunu yerinden etmek o kadar kolay olmuyor. yani bu zırhı delmek için küçük örneklerden başlayarak, belki birdenbire bunu değiştirmek mümkün olmayacağına göre burada özellikle

merkezi tedarik sisteminin birlikte getirdiği düzenleme çerçevesinin de dağıtılmış enerji sistemine bir engel teşkil ettiğini söylemeliyim. Yani burada her şey aslında yerel olarak küçük kaynakları kullanarak bir kasabayı, yerel bir nüfusu besle-menize engel teşkil ediyor. Çünkü bütün kanunlar merkezi tedariki desteklemek üzere çıkarılmış durumda. Dolayısıyla en ince ayrıntısına kadar burada her adımda bir engelle karşılaşırsınız. Yalnızca hukuken değil, finans olarak da karşılaşırsınız. Yani faizler bakımından mesela, mesela diyelim ki siz çarşıdan alır gibi panel alıp çatınıza takacaksınız. Oralarda kullanılan KDV'den tutun, bankadan kredi almaya kalktığınızda ona uygulanan faize kadar her şey merkezi, dolayısıyla finansmanı da büyük ölçekli olan bir sisteme göre tasarlanmıştır. Dolayısıyla bunu tedrici bir şekilde, tabii gene mümkün olan en büyük bir hızla dağıtılmış, yerel ve yenilenebilir tarafına kaydırmak aslında gerçekten çok büyük bir giriş ve burada düzenleme çerçevesinde çok önemli bir rol düşüyor bu zırhı delmek için. Sanırım bununla ilgili birtakım hareketlerimiz var tabii, kanunlar çıkıyor, dünyayı taklit etmeye çalışıyoruz çeşitli şekilleriyle, ama tabii Türkiye'nin kendi şartları belirliyor bizim ilerleme hızımızı. Özellikle düzenlemelerle ilgili tarafını, yani bu zırhın düzenleme tarafını sanırım biraz sonraki konuşmalarda, özellikle Erol Beyin zırhı güzel dile getireceğini zannediyorum. Çünkü o, o zırha sürekli saldırıp işte onu sağından solundan delmeye çalışan öncü müfrezelerden bir tanesi olarak davrandı. Onun için onun tecrübeleri çok önemli tabii, ama bunu sanırım bundan sonraki konuşmalarda daha ayrıntılı görebileceğiz.

Av. KERİME SARI

Evet, Sayın Doktor Baha Kuban'a vermiş olduğu bilgiler için teşekkür ediyoruz. Biz bu vesileyle mevcut enerji kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılma gereğiyle yenilenebilir ve alternatif enerji alanları yaratma ihtiyacının, zorunluluğunun altını bir kez daha bu tebliğle çizmiş olduk. Şimdi acaba Türkiye'de yenilenebilir enerji konusuna mevzuatımız nasıl bakıyor, bu konuda bize Enerji Komisyonu Yönetim Kurulu Üyemiz Sayın Aslı Aydınöz bilgi verecek. Ben kısaca kendisiyle ilgili de kısa bir bilgi vermek istiyorum. 1993 senesinde mezun olduğu Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek lisans çalışmasını yapmış, şu anda hâlâ doktorasını üniversitede devam ettirmektedir. 1993'den beri serbest avukat olarak çalıştığı avukatlık mesleğine enerji hukukuyla yoğunlaşmıştır. Pek çok odada ve kurumda enerji hukuku konusunda dersler vermektedir. Bugün de bizim panelimize konuşmacı olarak katılmaktadır. Buyurun efendim.

Av. ASLI AYDINÖZ

Teşekkür ederim. Ben ev sahibi olarak tekrar hepinize hoş geldiniz diyorum. Komisyonumuza verdiğiniz destek için de çok teşekkürler, önerilerinizi de bundan sonra bütün meslektaşlarımızdan bekliyorum. Benim konum aslında daha çok yenilenebilir enerji mevzuatı Türkiye'de nasıl düzenlenmiş, genel bir çerçeveyi çizmek, genel çerçeveden bahsetmek. Biraz önce Baha Beyin anlattığı her şey bizim mevzuatımızda nasıl düzenlenmiş? Söylendiği gibi yenilenebilir enerji kaynakları belli, hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, doğal dalga ve akıntı diye-

biliriz. Aslında YEK Kanunu dediğimiz 5346 Sayılı Kanun'da fosil yakıtların dışındaki her türlü enerji kaynağı diyor. Yani çok geniş tutmuş aslında Kanunumuz bizim yenilenebilir enerji kaynaklarını.

Yenilenebilir Enerji Kaynakları (YEK)

Daha önce de bahsedildiği gibi dünyada aslında yenilenebilir enerji teknolojileri hep kamusal düzenlemelerin gerçekleşmesiyle gelişmiş, Türkiye'de de bu böyle olmuş. Genel kanunlarımıza bakarsak yenilenebilir enerji mevzuatımızı düzenleyen ilkin 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu 2001'de, Elektrik Piyasası Kanunu çok önemli; bunun ardından 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun. Bu da aslında yeni bir kanun, Mayıs 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş. Hemen ardından 2007 tarihinde Enerji Verimliliği Yasası çıkarılmış. Ardından da yine yenilenebilir enerji kaynaklarından sayacağımız Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu var 5686 sayılı. Fakat biz bu toplantıda daha çok YEK Yasası diyeceğimiz 5346 sayılı Yasadan ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Yasası'ndan bahsedeceğiz.

Şimdi dünyada hep düzenlemeler yapılmış dedik, Türkiye'de de düzenlemeler yapılmadan önce bir altyapının oluşturulması gerekiyordu. Bunu da deregülasyon süreci adı altında söyleyebiliriz. 1984 yılında 3096 Sayılı Kanun'la devlet tekeli sona erdi. Yani elektriği sadece devletin üretip satma olayı ortadan kalktı 1984'de. 1993'de TEK üçe ayrıldı, üretim, dağıtım ve satış olarak üç kısma ayrıldı. Bütün bu hazırlıklar daha sonra çıkacak yasalar için yapıldı. 1994'de yap-işlet-devret

ve yap-işlet kanunları düzenlendi. 96'da enerji sektöründe uluslararası tahkim kabul edildi ve daha sonra 2001'de hepimizin bildiği 4686 sayılı Uluslararası Tahkim Yasası kabul edildi. 2001'de de Elektrik Piyasası Kanunu ve daha sonradan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu adını alacak olan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu kuruldu. Tüm bunlar bu altyapıyı yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili mevzuata hazırlamak içindi. 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun, ben buna bundan sonra kısaca YEK Kanunu diyeceğim. Bu kanun 2005 tarihinde çıktı, belki Erol Bey de bahsedecek, en çok yararlanan kişilerden, yatırımcılardan birisi Erol Bey. Bu kanunun amacı yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması, bu kaynakların güvenilir bir şekilde, ekonomik ve kaliteli bir şekilde üretime, ekonomiye kazandırılması kaynak çeşitliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması, atıkların değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve bu amaçla oluşturulacak teknolojilerin geliştirilmesi amacıyla çıkarıldı, Kanunun amacı budur. Bu amaç doğrultusunda da kanunun kapsamı belirlendi. Yenilenebilir enerji kaynaklarının korunmasını düzenliyor. YEK belgesini düzenliyor ve YEK belgeli elektrik teşviklerini düzenliyor, Kanunun en önemli unsuru teşvikler ve yaptırımları düzenliyor.

Alım Teşvikleri

Şimdi YEK belgesinden kısaca hemen bahsederek YEK belgesi yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretimi ve ticareti yapacak olan lisans sahibi tüzel kişilerin almaları gerekli olan yenilenebilir

enerji kaynak belgesi demek. Belki Elif Hanım da bahsedecek lisanslardan ve diğer hususlardan bahsederken. Kanunun getirdiği en önemli özellik teşvikler demiştik, teşvikler olmadan bu piyasa gelişmiyor açıkçası. Kanunun getirdiği küçücük de olsa teşviklerle gördüğünüz gibi, gazetelerden de takip ettiğiniz gibi büyük bir rüzgar santrali kurulumu gerçekleştirdi. Bu da sadece bu yasada çıkan şu küçücük teşviklerden kaynaklanıyor. Teşviklerin en önemlisi alım garantisi, devlet bir alım garantisi verdi. Perakende satış sahibi, lisans sahibi tüzel kişiler, yani elektrik alan şirketler YEK belgeli tesislerden elektrik almak zorunda. 10 yılını tamamlamamış YEK belgeli tesislerden elektrik enerjisi almak zorunda. Akabinde kanun ne kadar elektrik enerjisi satın alacağını düzenlemiş, bu da şu şekilde düzenlenmiş: Perakende satış lisansı sahibi tüzel kişilerin her biri bir önceki takvim yılında sattıkları elektrik enerjisi miktarının ülkede sattıkları toplam elektrik enerjisi miktarına oranı kadar YEK belgeli elektrik enerjisinden satın alırlar. Miktarını da belirlemiş, bunu da yaptırımlarla zorunlu hale getirmiş. 6. maddeyi uygulamayanlar için daha sonra bahsedeceğiz, 250 milyar liralık bir para cezası söz konusu.

Yine bu yasayla bir fiyat teşviki getirilmiş. Satın alma fiyatı her yıl için EPDK'nın belirlediği bir önceki yıla ait Türkiye ortalama elektrik toptan satış fiyatıdır demiş. Bu 5 Euro/cent'ten az, 5,5 Euro/cent'ten fazla olamaz demiş. Ancak 5,5 Euro/cent'in üstünde serbest piyasada satış imkânı bulan yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı lisans sahibi tüzel kişiler bu imkânlardan yararlanır diye-

rek elektriği daha yüksek fiyatlarla satma imkânını da getirmiş. Bu da gerçekten çok çok önemli bir gelişme. Bu uygulamalar 31.12.2011 tarihinden önce işletmeye girmiş tesisleri kapsar demiş. Şimdi burada bir küçük saptama yaparak bu 5346 Sayılı Yasa 2005'den beri yürürlükte ve hakikaten çok kullanılan bir yasa, çok yararlanılan, teşviklerinden yararlanılan bir yasa. Bu yasa yetersiz kalmış, o yüzden şu anda Mecliste bulunan 5346'yı değiştiren bir yasa taslağı var. Ben kısaca o yasa taslağından bahsedeceğim. Bu yasa taslağı genel bir yenilenebilir enerji kaynakları değil de ayrıştırma getirmiş. Güneş için, biyokütle için, fotovoltaik için, hidroelektrik için ayrı ayrı. Bu da çok gerekli, çünkü yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretirken maliyetleri her birinin farklı olduğu için teşviklerin de mutlaka farklı olması gerekiyor. Güneşten elektrik üretirken 5,5 Euro/cent yeterli olmuyor. Dolayısıyla bu da piyasaya bu yatırımcıların girmesini engelliyor.

Burada taslakta getirilen düzenlemeyi görüyoruz. Taslak iki seçenekli düzenlenmiş, üretim yapan lisans sahibi kişilere 10 yıl boyunca gördüğünüz şekilde hidroelektrik için, rüzgar için, fotovoltaik için alım teşvikleri belirlenmiş. Hatta o kadar ki güneş enerjisine ikinci 10 yıl için de bir destek söz konusu. Fotovoltaik için ilk 10 yılda 28 Euro/cent olan teşvik ikinci 10 yılda 22 Euro/cent'e düşüyor. Yoğunlaştırılmış güneş için 24 Euro/cent olan teşvik ikinci 10 yıl için 20 Euro/cent'e düşüyor. Kanun seçenekli yapmış dedik, ikinci seçenekte de güneş için seçenek söz konusu değil, ancak hidroelektrik, rüzgar ve jeotermal

için de bu şekilde üreticilere bir seçenek imkânı sunmuş. Bu taslağın en yakın sürede geçmesi bekleniyor, umarız çok çok fazla değişikliğe uğramadan, olumsuz değişikliğe uğramadan geçer ve yasalâşır. Burada aslında bir önemli yenilik daha getirilmiş taslakla, çok önemli bir yenilik. Aslında bu hem üreticiler için, hem de bireysel kullanıcılar için, bireysel kullanıcıları da arttıracak bir yasal düzenleme. Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisi kuran gerçek ve tüzel kişiler diyor, burada gerçek kişilerden de bahsediyor. Çünkü biliyorsunuz ki kanunumuz Elektrik Piyasası Kanunu ve Enerji Verimliliği Kanunu'nda kendi ihtiyacını karşılamak üzere kişiler lisans almak zorunda kalmadan ve şirket kurmak zorunda kalmadan kendi elektriklerini yenilenebilir enerji kaynaklarından edinebiliyorlar. Buna bağlı olarak ürettikleri fazla elektriği sistemi geri verme durumunu düzenlemiş.

Burada aslında gazetelerden de belki takip ettiğiniz gibi yurtdışında da olduğu gibi, özellikle Almanya'nın çok kullandığı çift sayaç sistemi var. Kendiniz elektriği üretiyorsunuz, örneğin fotovoltaik panellerle, üretilen elektriği bir şekilde ikinci bir sayaçla, şebekeden size gelen bir sayaç ve sizin evinizden şebekeye bağlanan bir sayaçla kendi ürettiğiniz elektriği sisteme geri verme durumu var. Bunu düzenlemiş ve bu sisteme geri verdiğiniz halde bir ay içinde 3 bin kilovata kadar 45 Euro/cent destek getirmiş, 3 bin ve 6 bin kilovata kadar bir ay içinde 35 Euro/cent destek getirmiş. Bu şekilde de bireysel olarak elektrik üretimini de, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimini de desteklemiş oluyor. Bu yasa

tasarısı geçerse eminim güneş enerjisi konusunda bir patlama yaşanacak. Burada da tabii ikili anlaşmalar çok devreye girecek, taraflar arasında iletim şirketleriyle, dağıtım şirketleriyle yapılacak ikili anlaşmalar çok önem kazanacak. Burada da hukukçulara büyük iş düşeceğini düşünüyorum. Yine yasa diyor ki, bu şekilde üretilmiş bir elektriği satın alıp sisteme veren üreticiler YEK belgeli tesislerden elektrik satın almış gibi olurlar, kabul edilirler. Dolayısıyla da 6. maddedeki yaptırımları yerine getirmiş sayılıyorlar bu düzenlemeyle de.

Verimliliğin Sağlanması

Yine bu tasarıdan sonra YEK Yasası'na dönersek, teşviklere alım garantisi demiştik, fiyat teşviki demişti, bunun dışında da yatırım teşvikleri de öngörmüş yasa. Şöyle kısaca da görüyorsunuz, çok uzun uzun anlatmayayım ben, bu teşvikler de hakikaten çok önemli. Örneğin arazi teşvikleri, üretim tesisi, ulaşım yolları, şebeke bağlantısına kadar olan nakil hattı için kullanılacak olan yerlerde izinler ve kiralamalar yapılabiliyor ve hatta bu izinler ve kiralamalar yapılırken ilk 10 yılda bu bedellerin yüzde 85'inde indirim uygulanır diyor. Belki Erol Bey ondan bahseder, yararlanıyor musunuz, ne şekilde yararlanabiliyorsunuz, sorunlar nelerdir, bahsedecektir, ama mevzuatımız bu şekilde düzenlenmiş ve bu şekilde bir teşvik öngörmüş. Biraz önce söyledik, yatırım 250 milyara kadar, fakat yatırım sadece 6. maddenin uygulanmaması halinde, 6. maddeye uyulmaması halinde 250 milyar lira bir para cezası öngörülmüş, fakat tasarıda bu yatırım ağırlaştırılmış. 4628 Sayılı Kanun'un 11. maddesinde düzenlenen ağır

yaptırımlar burada da öngörölmüş. Eğer bu tasarı yasalaşırsa burada da ağır cezalar söz konusu olacak.

Tüm bunların dışında, tüm bu düzenlemenin dışında 2007'ye gelene kadar enerji verimliliğiyle ilgili bir mevzuat bizim ölkemizde düzenlenmemiş. Ancak tabii bu çok önemli, enerjinin verimli kullanılması, enerjinin kaliteli veya kalitesiz kullanılmasının vicdani boyutunun yanında bir de ekonomik boyutu var. Ölkemizde binalarda neredeyse yüzde 30 ve yüzde 50, sanayideyse yüzde 25 ve yüzde 30'lara varan bir enerji verimliliği, enerjiyi verimli kullanırsak konutlarımızda ve sanayide parasal olarak 3 milyar dolar kazanmış oluyoruz. Yani bunun ekonomik boyutu hakikaten çok yüksek, iki tane Keban Barajı yapılabiliyor. 40, 45 milyon ton karbondioksit emisyonu düşürülebiliyor. Bu anlamda da bu Enerji Verimliliği Yasasının mutlaka hazırlanması gerekiyordu. Zaten Avrupa Birliğine uyum süreci kapsamında bizim de yükümlüklerimiz doğrultusunda bu yasaların mutlaka mevzuatımıza girmesi gerekiyordu. Bu düzenlemeler altında da 5627 sayılı Enerji Verimliliği Yasamız kabul edildi, 2 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe girdi. Amaç yine aynı, enerjinin etkin kullanılması, ekonomi yükünün hafifletilmesi, ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi, çevrenin korunması ve enerjinin kullanımında verimliliğinin artırılması.

Yine burada yasa çok geniş düzenlemiş, kapsamı çok geniş almış. Enerjinin üretildiği andan dağıtım, iletim ve nihai tüketiciye ulaşana kadar bütün sistem içinde verimli kullanılması, enerjinin ulaşımda verimli kul-

lanılması, çok önemli bir madde olarak enerjinin binalarda verimli kullanılmasını düzenlemiştir. Toplum genelinde enerji bilincinin geliştirilmesi, yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanılması kapsam dahilinde olmuş bu yasaya göre. Yasa aslında bütün bakanlıkların ve ilgili bütün kuruluşların koordineli şekilde çalışmasını sağlamış ve bunun için de bir Enerji Verimliliği Koordinasyon Kurulu kurmuş. Bu madde 4'de belirlenmiş, detaylı bir şekilde de verilmiş. Yetkilendirmeleri düzenlemiş, bu yasa kapsamında enerji verimliliği danışmanlık şirketleri oluşturuluyor. Üniversiteler ve meslek odaları uygulamalı eğitimler vererek ve sertifikalandırarak kurulan enerji verimliliği danışmanlık şirketlerini sertifikalandırıyorlar ve yapılan örneğin verimlilik artırıcı projeleri bu enerji verimliliği danışmanlık şirketleri dışında hiçbir kuruluş, şirket yapamıyor, bu anlamda önemli. Enerji verimliliği danışmanlık şirketleri ise eğitim verebiliyorlar, etüt çalışması yapabiliyorlar, danışmanlık yapabiliyorlar. Bu şirketler dışında bu hizmetleri başka şirketler veremiyor. Bu anlamda da önemli, buna ilişkin yönetmelik de çıkmış durumda.

Merkezi Isınma

Kanun eğitim ve bilinçlendirmeye de çok önem vermiş dedik, okullarda ders programı olarak okutuluyor. Radyo ve televizyon kanallarında eğitim programı olarak yayınlanması lazım ve bununla ilgili de yaptırımlar var. Kullanım kılavuzlarında mutlaka açıklamalar olması gerekiyor, aynı zamanda da Ocak ayının ikinci haftasında enerji verimliliği haftası olarak etkinlikler düzenleniyor, herhalde

rastlamışsınızdır. Kanun yeni kavramlar getirmiş, örneğin enerji kimlik belgesi. Bu da çok önemli, aynen buzdolaplarında, çamaşır makinelerinde olduğu gibi binalarda da enerji kimlik belgesi olacak. Asgari olarak binanın enerji ihtiyacını, enerji tüketim sınırlandırmasını, yalıtım özelliklerini, ısıtma soğutma sisteminin verimini gösteren belge. Bundan sonra oturduğumuz binalarda A sınıfı bina, B sınıfı ve C sınıfı, örneğin şimdi mantolama dediğimiz ısı yalıtımı yapılmış çok fazla bina var. Benim binam enerji etkin. Hayır, değil, sadece mantolama yapılmış bir bina, C sınıfı bina sayılacak. Bu anlamda da çok önemli kavramlar getirmiş kanun.

Yine enerji yöneticisi düzenlenmiş, endüstriyel işletmelerde de toplam inşaat alanı 20 bin metrekarenin üzerinde veya yıllık enerji tüketimi 500 ... ve üzeri olan ticari binalarda mutlaka enerji yöneticisinin görevlendirilmesi gerekiyor. yine yönetmelikte belirlenmiş kimlerin enerji yöneticisi olacağı, ne şekilde görevlendirileceği yönetmelikte belirlenmiş. Yine kanun çok önem vermiş, enerjinin verimli kullanılması için merkezi ısıtma sistemine sahip binalarda ısınma giderlerinin paylaşılması sisteminin kurulmasını zorunlu kılmış. Yani ısınmayı merkezileştirmeye çalışıyor, bununla ilgili de Kat Mülkiyeti Kanunu'nda da değişikliğe gidildi, bu değişiklik de gerçekleştirildi. Merkezi ısıtma sistemi olacak, fakat her bir daire ne kadar ısınyorsa, ne kadar enerji harcıyor o kadar bedel ödeyecek. Bununla ilgili yönetmelik de çıktı. Fakat kanun yapılmış, fakat yaptırımları hep ötelemiş, biraz da geçiş süreci tanımış. Burada da mevcut binalar, inşaatı bitmiş,

henüz yapı kullanım izni almamış binalar için beş yıl boyunca bu madde uygulanmaz diyor. Gerçi 2007'de olduğu için bu beş yılın iki yılı geçti. Çıkan yönetmeliğe göre de toplam kullanım alanı bin metrekareden büyük olan yeni yapılacak binalarda merkezi ısıtma sisteminin kurulmasını zorunlu kılmış.

Yine yasa enerji verimliliğinin sağlanması için binalarda mimari tasarım, ısıtma soğutma, ısı yalıtımı, sıcak su, aydınlatma konularındaki normlar, standartlar, enerji performansına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir demiş. Dediğimiz gibi bu yönetmelik de zannediyorum 8 Aralık 2008'de çıktı, uymayan yapılar yapı kullanım izni verilmmez. Gerçi biz Mimarlar Odasında bu konuları tartışırken açıkçası cezai yaptırım olmadığı müddetçe bunun hiçbir işe yarayacağını söylüyorlar uygulamacı mimarlar, proje çizen mimarlar. Çünkü özellikle İstanbul'da neredeyse yarıdan fazlası oturma iznine sahip olmayan binalarda yaşadığımız için bu yasanın nasıl uygulanabilir olduğunu orada hep tartıştık, nasıl bir uygulama alanı bulacak, herhalde yaşadıkça göreceğiz. Yönetmeliğe göre hazırlanan yapı projeleri kapsamında enerji kimlik belgesi düzenlenir. Biraz önce bahsettiğimiz enerji kimlik belgesi olacak, belgede binanın ne kadar enerji tükettiği belli olacak. Yine burada bir öteleme söz konusu, kanun mevcut veya yapı ruhsatı alınmış binalar için 10 yıl boyunca bu belgeye ihtiyaç yoktur demiş, bunun yaptırımını 10 yıl boyunca ötelemiş. Ancak ben şöyle düşünüyorum, yani tüketicinin bilinçlenmesiyle ilgili bir şey, yeni yapılan binalarda bu enerji kimlik belgesi oldukça mevcut binalar için de zaten tüketici

bunu talep ettiği zaman mutlaka bir şekilde uygulamaya girecektir, 10 yılı beklemeyecektir diye düşünüyorum.

En Çok Güneş Alan Ülke

Çıkarılan yönetmelikte bu yenilenebilir enerji kaynaklarında nasıl bir zorunluluk getirilmiş kanunda diye düşünürsek yönetmelikte şöyle bir madde koymuşlar, aslında güzel de bir madde. Yönetmeliğin 22. maddesinde düzenlenmiş, yeni yapılacak olan ve bin metrekarenin üzerinde kullanım alanına sahip binalar *-gerçi biraz büyük tutmuş, ama bu da bir gelişmedir-* ilgili idareye izinler için başvurulduğu zaman oradaki yenilenebilir enerji kaynaklarının da mutlaka bir dosya halinde hazırlanıp ilgili idareye verilmesi gerekiyor bu yönetmelik gereğince. Maddenin devamı var, eğer o şartları da sağlıyorsa yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması mecburi kılınmış, aksi takdirde bu binalara yapı kullanım izni verilmeyecek. Bu da o yüzden önemli, yönetmeliğe girmiş önemli bir madde. Yine yeni yapılacak olan kullanım alanı bin metrekarenin üzerindeki *-burada toplu yerlerden bahsediyor-* oteller, hastaneler, yurtlar, benzeri konaklama amaçlı konut harici binalar, spor merkezlerinde merkezi ısıtma ve sıhhi sıcak su sistemlerinde güneş enerjisi toplayıcılarıyla sistemin desteklenmesi zorunludur demiş. Örneğin burada hep konuşuyoruz, katılımcılar da biliyorlar, Barselona örneği denen bir örnek var. Belediye zorunlu kılıyor, su ısıtmanın mutlaka yüzde 60'ının güneş enerjisinden sağlanmasını zorunlu kılıyor. Bunu sağlamayan yapılara kullanma izni vermiyor. Herhalde Belediye mevzuatının da değiştirilerek o hale getirilme-

si gerekiyor bizde de bunun gelişebilmesi için. Çünkü hakikaten Türkiye'nin güneşlenme haritasına baktığımız zaman İspanya'dan sonra ikinci güneş alan ülke konumundayız. Onun için bundan faydalanmamız lazım, tepemizdeki güneşi bir şekilde enerjiye çevirmemiz lazım.

5627 Sayılı Kanun'da çok fazla bireysel teşvik yok, bireyesele yönelik teşvikler yok maalesef. YEK'te biraz daha teşviklerden bahsettik, fakat burada daha çok endüstriyel işletmelere yönelik teşvikler öngörülmüş. Geri ödeme süresi beş yıl ve proje bedeli 500 bin TL. olan projeler en fazla yüzde 20 oranında desteklenir denmiş. Endüstriyel işletmeler Elektrik Etüt İdaresiyle gönüllü anlaşmalar yaparak üç yıl içinde enerji yoğunluğunu yüzde 10 azaltmayı taahhüt ederse anlaşmanın yapıldığı yıla ait enerji giderinin yüzde 20'si devlet tarafından karşılanır demiş. Yine bu etütleri hep demin bahsettiğimiz enerji verimliliği danışmanlık şirketleri yapacak, onların verileri önemli olacak. Yine tavsiye niteliğinde bir teşvik, TÜBİTAK yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına ilişkin projelere öncelik tanır demiş, gene hazine müsteşarlığınca yatırım teşviklerinden yararlandırılır demiş yasa. Dediğimiz gibi bireysel, özel teşvikler söz konusu değil Enerji Verimliliği Kanunu'nda.

Enerji Verimliliği Kanunu'nda aslında önemli bir gelişme oldu, gerçi 2007'de çok heyecan yaratmıştı bu, fakat teşvik olmadığı için biraz havada kalan bir gelişme. Eskiden biliyorsunuz elektrik üretimi için ne kadar olursa olsun şirket kurmak ve lisans almak yükümlülüğü vardı. Burada yenilenebilir ener-

ji kaynaklarına dayalı kurulu güçte enteresan da bir şey oldu. Yalnızca kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı kurulu gücü azami 200 kilovatlık üretim tesisi kuran kişiler de *-hem kişi, hem tüzel kişi olabilir-* üretime geçebilir. İlk defa bu Yasayla gündeme geldi ve Elektrik Piyasası Yasası da değişti 5627'yle. Fakat daha sonra 5784 sayılı Yasa Temmuz 2008'de Elektrik Piyasası Kanunu'nda bir değişiklik yaptı ve dedi ki, yalnızca kendi ihtiyaçlarını kaldırdı, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı kurulu gücü 500 kilovat diyerek bu 200 kilovata 500 kilovata çıkardı. Ancak yasa sanıyorum yazılış şekliyle biraz ya karmaşık olduğu için ya da bizim Adalet Bakanlığı'ndaki kişilerin biraz eksikliklerinden dolayı, ben bütün bu yasaları Adalet Bakanlığının sitesinden alıyorum, Adalet Bakanlığının sitesinde bu yenilik girdi Elektrik Piyasası Kanunu'na. Ancak şu alttaki madde kaldı, bunun kaldırılması gerekiyordu. EPDK'nın sitesine girip Elektrik Piyasası Kanunu'na bakarsanız bu madde kaldırılmış, yeni şekliyle işlenmiş, ama Adalet Bakanlığının sitesinde iki madde de duruyor. Bir değişiklik var, bir karmaşa oluşmuş, hatta Adalet Bakanlığının sitesinde Enerji Verimliliği Kanunu'nun yayımlandığı Resmi Gazete tarihi de yanlış.

Depolama Maliyetli

Biraz böyle yanlışlıklar var, ama bu 200 kilovat şu anda Elektrik Piyasası Kanunu'yla 500 kilovata çıkmış vaziyette ve Elektrik Piyasası Kanunu bu yasada çift sayaçtan bahsetmiyor. Burada kalmış ve pek de kullanılamamasının sebebi bunun altına fazladan üretilen elektriğin sisteme geri ve-

rilmesi halini düzenleyen madde olmadığı için bu da şu anda çok yararlı bir madde gibi gözüküyor. Fakat bu Temmuz ayında 5784 Sayılı Yasa'yla getirilen yenilik kapsamında 500 kilovata kadar kurabilirsiniz gerçek ve tüzel kişiler diyor, ardından da devamla tüzel kişiler fazladan ürettikleri elektriği sisteme geri verebilirler diyor. Herhangi bir teşvik yok, herhangi bir para almayacak, fakat sisteme geri vermesi demek çift sayacı hukuken düzenlemek zorunda olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla eğer 5346 Sayılı Yasa taslağı geçmezse bile belki de teşvik olmayacak, ama kişiler fotovoltaikleri kurdukları zaman evlerinin üstüne bir şekilde onları depolamak istemeyecekler, çünkü depolama esas maliyetli unsur. Bir şekilde fazladan ürettiklerini belki şirket kuracak, ben evimdeyim, kendime bir şirket kuracağım, onu sisteme geri vereceğim, bir şekilde öyle aşacaklar. Ancak zannediyorum bu yeni yasa geçtikten sonra veya yeni yönetmeliklerle bu da düzenlenecek.

5627 Sayılı Kanun, YEK Kanunu'na göre yaptırımlar biraz daha geniş. Şimdi çok da fazla sıkıcı olmasın, 10. maddede yetki belgesinin iptalinden, 500'le 50 bin lira arasında idari para cezası söz konusu. Yalnız bu idari para cezalarında da örneğin enerji yöneticisi görevlendirilir diye bahsettiği kanunun ilgili maddesinde iki yıl boyunca ertelenir, iki yıl boyunca bu madde uygulanmaz gibi ötelemişti. Gerçi o iki yıllar da geçti, şimdi bunların nasıl uygulanacağını da çok bilemiyoruz, ama ağır idari para cezaları var ve yine fiillerin tekrarı halinde artırım düzenlenmiş. Bizim aslında baktığımız zaman 5346 ve 5627

Sayıllı Yasalar gerçekten hem enerji verimliliği açısından, hem yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi açısından en önemli iki yasa, tabii ki Elektrik Piyasası Kanunu'nun da bunlarla beraber düşünülmesi gerekiyor. Aslında yapacağımız, yol alacağımız çok fazla Şey var, hukukçulara da yavaş yavaş çok fazla iş düşecek. Belki Elif Hanım biraz daha teknik ve spesifik bilgiler verecek.

SORU - YANIT

RIZA KÖROĞLU

Makine yüksek mühendisiyim. Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Enerji Komisyonu üyesiyim. Enerji verimliliği Kanunu görüşmelerine çağırılan tek şirket yetkilisiyim. Şunu söylemek istiyorum, Baronun Enerji Komisyonunu öncelikle tebrik ediyorum. Fakat kanunlarımızdaki gecikmeler ve ayak sürçmelerinin yanında sizin de ayak sürçtüğünüzü görüyorum. Çünkü bu kanun görüşmelerinde Baro temsilcisi yoktu ve ben o kanun görüşmesini 20. dakikasında terk ettim. Sebebi Bakan, Milletvekilleri ve tüm oda yetkililerinin bulunduğu bir yerde, Meclis'in toplantı salonunda hava sıcaklığı arttığında pencere açıldı. Şimdi inanmadığımız bir şeyi inandırabileceğimize biz inanmıyoruz. Samimi olmamız gerekiyor, bu kanunlar, mevzuatlar, uygulamalar, insanlar, biz her birimiz birbirimizi çok iyi biliyoruz.

Şimdi Türkiye'nin 2008 yılı enerji ithalatına harcadığı para 48 milyar dolar. Fakat bir litre benzini biz bir liraya almıyoruz, 3,18 liraya alıyoruz, bugün aldım. Dolayısıyla vatandaş olarak bizim maliyetimiz, yani cebimizden, ekmeğimizden giden para 150 milyar dolara yakın. Gayri safi milli hasılamıza baktığınız zaman 600 milyar dolar gibi söylenen, kayıtlı olan, kayıtsız 1 trilyonun üzerinde olduğunu herkes biliyor, böyle bir durumda binli rakamlarda yüzde 20'lere yakın, 25'lere yakın bir maliyetin olduğu bu kadar önemli bir konu. Hayati önem taşıyan bir konu ve Türkiye'nin aslında o yüzde 20, yüzde 25

denen, ben ona savsaklamak diyorum, çünkü öyle bir çalışma yok, veri yok elimizde, herkes herhalde yüzde 15, yüzde 25 enerji tasarrufumuz vardır diye düşünüyor. Benim mesleğim bu, 1991 yılından beri bu işi yapıyorum ve ilk işimi Amerikan şartnamesiyle yaptım, General Elektrik Ampul Fabrikası'nda yaptım ve o gün o fabrikanın batacağını söyledim, bugün de battı. Bu ampuller herhalde General elektriktir şu anda.

Yani şunu anlatmaya çalışıyorum, Türkiye enerji politikası olmadan, bunun için de tüm taraflar samimiyetle oturup bir odaya kapanmadan, bu 10 gün olur, 15 gün olur, bir ay olur, bu işi çözmeden dışarı çıktıkları müddetçe bu işte sonuç alacağımıza inanmıyorum.

Bu kanunların Türkiye enerji verimliliğine katkı yapabilmesi için sizin bakanlık nezdinde böyle bir etkinliğiniz olabilir mi, çünkü buna büyük ihtiyaç var. Bu konuda odalarla bir ortak komisyon oluşturabilir misiniz, çünkü bu çok eksik bir nokta. Makine Mühendisleri Odası, elektrik Mühendisleri Odası bu konuda eksikler, bilgileri eksik, bu konuda büyük fayda sağlayacağınızdan eminim. Sizin enerji hukukuyla ilgili komisyonunuzla bizim ilgimiz var, böyle bir işbirliğinin olmasını çok önemsiyorum. Türkiye enerji verimliliğiyle yılda 100 milyar dolar kazanmalıdır diye düşünüyorum.

Av. KERİME SARI

Peki, teşekkür ediyorum. Sizin sorunuz yok galiba ya da yapabilir miyiz diyorsunuz. Komisyon adına tabii ki biz böyle bir çalışmanın tarafı olmaktan dolayı çok memnun oluruz. İlk defa bu sene Avukat Yeşim Gürler tarafından ve Komisyondaki üye arka-

daşlar tarafından bir öneriyle kuruldu. Geç kalınmış mı, artık onun tartışmasını yapmaya gerek yok. Çünkü geçmişi değiştiremeyiz, ama bugünden sonra sizin önerdiğiniz konularda tabii ki adımlar atılacaktır. Birlikte çalışıyor olmaktan da ben kendi adıma keyif alacağımı söylüyorum.

BURÇİN ÖZENSEL

Makine Mühendisleri Odası Enerji Komisyonu Başkan Yardımcısıyım. 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nda binaların enerji performansları ve binaların ısı paylarının dağıtımına ait toplu yaşam alanlarında karar alınacağı zaman yüzde ekseriyet ve çoğunluğunun olması gerekiyor. Bu ekseriyetsiz alındığı takdirde davalara konu olacaktır ve 10 senelik geçiş döneminden sonra da bu uygulamalarda sıkıntıların olacağını bugünden görüyoruz. Bunlara ait Baronuzun ve hukukçuların yaptığı bir yaklaşım var mıdır? Sorum Aslı Hanıma. Kat Mülkiyeti Kanunu'nda uygulanması için yüzde 50 çoğunluk gerekiyor. Burada kat maliklerinin bir yatırım yapması gerekiyor. Başka bir deyişle hukuk açısından bir kişi dava açarsa alınan kararın uygulamasında ne gibi sıkıntılarla karşılaşılır? Bunlara ait hâkimleri ve avukatları bilgilendirmek için Baronuzun bir çalışması var mıdır?

Av. ASLI AYDINÖZ

Kat Mülkiyeti Kanunu'yla ilgili şu ana kadar herhalde bir çalışma daha önceki diğer komisyonlarda yapılmış olabilir belki, ama enerjiye yönelik olarak bir çalışma belki biz bundan sonra yapabiliriz. Şu ana kadar öyle bir çalışma yapmadık.

İLKER BABÜROĞLU

Biraz daha özel sektörü ilgilendiren bir soru soracaktım. Öncelikle değerli konuklarımıza yaptıkları sunum için teşekkür etmek istiyorum. Aslı Hanıma teşviklere istinaden küçük bir sorum olacak. Yanılmıyorsam 6. maddenin 3. fıkrasıyla 2. fıkrasına istinaden gerçek ve tüzel kişilerin ihtiyacından fazla enerji üretiminin bir yıl boyunca 0-3000 kilovattı 5 Euro/cent civarında bir teşvik var taslakta. Peki, bunu biraz daha açabilir miyiz? Çünkü mesela güneş potansiyeli çok yüksek, 20 megavatlık veya 50 megavatlık, gerçi en büyük PB santral herhalde 46 megavat, şu an Portekiz'de, ama kurduk diyelim. Geldi, yeri tahsis edildi, teşvikler de uygulanmaya başlandı. 10 yıl için 28 Euro/centten anlaşıldı, onun üzerine bu 5 Euro/cent nasıl işleyecektir? Çünkü o gerçek ve tüzel kişiler olarak geçiyordu, yani 28 Euro/centin üstüne nasıl eklenecek?

Av. ASLI AYDINÖZ

Aslında bunlar zannediyorum çıkacak yönetmelikle belirlenecek. Şu anda bu bir çerçeve kanun, uygulamalar biliyorsunuz kanunların yönetmeliklerle olduğu için yönetmelikler çıkmadan bunun ne şekilde uygulanacağını aslında şu anda biz de bilmiyoruz. Taslak, belki o madde de kalkabilir, o yüzden çok çok fazla da detaylı bir şekilde üzerinde de duramıyorum şu anda. Fakat aslında 2. maddeyi üreticiler, lisans sahibi tüzel kişiler için burada 6. maddenin değişikliği düzenlemiştir. Bu diğer konulan ek fıkra, bu 45 Euro/cent ve 35 Euro/cent aslında biraz daha bireysel üreticilerin yararlanmasına yönelik yapılmıştır.

İLKER BABÜROĞLU

O zaman maksimum kurulum kapasitesi de olacaktır, öyle düşünüyoruz.

Av. ASLI AYDINÖZ

Aslında burada öyle bir kapasite öngörme-miş.

İLKER BABÜROĞLU

Ben burada mesela 1000 megavatlık bir santral kurdum, 28 Euro/centle alım garantisi var, ayrıca ihtiyaç fazlası nedir, onu da tanım-lamak lazım. Alım garantisi olduğu için devlete veriyorum, kilovat başına 45 Euro/centi nasıl alacağım, alacak mıyım, orada biraz sorun var.

Av. ASLI AYDINÖZ

Çok haklısınız, belki bu yasalашırken orada bir sınırlama getirecek ya da yönetme-likte onu bir şekilde düzenleyecek, ama şu aşamada taslağı bu şekilde gördüğümüz za-man sizin sorunuzu çok detaylı bir şekilde cevaplayamıyoruz. Ancak zannediyorum üre-tim yapan, üretim yapıp satış yapan tüzel kişileri biraz 45 Euro/cent ve 35 Euro/centten uzaklaştırmak isteyecektir mutlaka.

İLKER BABÜROĞLU

Belki o 500 kilovat lisans almak duru-munda olmayan vatandaşlar için olabilir.

Av. ASLI AYDINÖZ

Belki, çünkü ben o şekilde anlıyorum, kanun koyucu ruhunu o şekilde koymuş gibi geldi burada taslakta bana.

İLKER BABÜROĞLU

Küçük bir soru daha, gerçi Basında yeni

yeni duyulmaya başladı. Bu teşviklere ilaveten de yerli katkı ilavesi adı altında PV panellerin, solerlerin, o elektrik, mekanik kompanitlerin Türkiye'de üretilmesi sonucunda da yatırımcılara belli başlı teşviklerin verileceğine dair haberler var. Bunun hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Av. ASLI AYDINÖZ

Evet, yerli katkıyı şöyle düzenlemiş: Bu kanun kapsamındaki yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı lisanslı üretim tesisinde kullanılan mekanik veya elektro mekanik aksamın en az yüzde 40'ının yurtiçinde üretilmiş olması halinde bu tesislerde üretilerek sisteme verilen elektrik enerjisi için 2. fıkrada belirlenen fiyatlara, yani o teşviklere, 28 Euro/cent fiyatlara elektrik üretim tesisinin işletmeye giriş tarihinden itibaren beş yıl süreyle yerli katkı ilavesi yapılır demiş. 28'e artı beş yıl boyunca, altında da bir hesaplama modeli vermiş, formül vermiş. O formüle göre yerli ürün katkısı 28'in üstüne eklenecektir.

İBRAHİM ÜREMİŞ

Ben mimar ve yetkili bir enerji yöneticisiyim, Ankara'da almış olduğum eğitimden dolayı bunu söylüyorum. Firma başvurumuz yapıldı, o çıkmadığı için şu anda firma ismi veremiyorum. Benim sorum kurulu Komisyonun enerji yöneticileri ve enerji yöneticileriyle ilgili hizmet verecek olan firmalarla ileride ortak bir grup çalışması olabilecek mi? Enerji verimliliğiyle ilgili bir bölüm komisyon içerisinde şu anda var mı?

Şimdi eğitim programı içerisinde biz avukat uzman almak istiyoruz, yani bizim buna ihtiyacımız var.

Av. ASLI AYDINÖZ

Evet, biz aslında komisyon toplantımızda bir eğitim sürecini de konuşmuştuk, Kerime Hanım bahseder, bir eğitim süreci oluşturup, belki de bu seneye yetişmez, ama seneye belki öyle bir eğitim vermeyi düşünüyoruz komisyon olarak.

İBRAHİM ÜREMİŞ

Bunu sanıyorum avukatlar içerisinde düşünüyorsunuz. Biz firma kurup enerji yöneticisi yetiştirmek üzere eğitim vermeye başlayacağımız için yasa şu anda makime ve elektrik mühendislerine bu konuyu bırakmış olduğu için siz onlara eğitim vermeyi planlıyorsunuz?

Av. ASLI AYDINÖZ

Yetkilendirilmiş enerji verimliliği danışmanlık şirketleri verebiliyor, yasa açık.

Av. ERDEM KILIÇ

Şimdi enerji sektöründe özellikle yenilenebilir enerjide Almanya'nın bir numara olduğu söylendi. Kanun çalışmaları konusunda Almanya'dan ne kadar destek alıyoruz, Baronun ve Komisyonumuzun Almanya'daki ilişkileri nedir ve Almanca bilen var mıdır Komisyonumuzda?

Av. ASLI AYDINÖZ

Bizim bütün kanunlarımız, YEK Kanunu da, Enerji Verimliliği Kanunu da daha önce de söylediğim gibi neredeyse birebir bir şekilde Avrupa Birliğine uyum süreci kapsamı içinde çıkarıldığı için oradaki kanunlarla çok benzer. Hatta çıkarılan yönetmelikler, özellikle Enerji Verimliliği Kanunu'nun 7. maddesine göre çıkarılmış olan yönetmelik birebir Fransız ve

Alman yönetmeliğinden çeviri. Yani o yüzden öyle bir bağlantı var.

TANER SITKI UYAR

Temiz Enerji Platformu Koordinatörüyüm. Baha Beyin açıkladığı gibi böyle her şey var, güneş var, rüzgar var, jeotermal var, neden olmuyor diye bir sorgulamamız gerekir diye düşünüyorum. Ben Baha Beyin onu biraz daha açmasını rica edeceğim. Bir de tabii genelde endüstrileşmiş ülkeler 1970'den itibaren yenilenebilir enerjiye geçmeye başladılar, şu anda da ikili anlaşmalarla 80'den itibaren doğalgaz petrol ikili anlaşmalarıyla, tahkim anlaşması ve hazine garantisiyle, hani biz ona küresel saldırı diyoruz neoliberal politikaların uzantısı olarak, onların varlığında Türkiye Fransa, Türkiye Amerika ikili nükleer enerjinin barışçı kullanımı anlaşması var Meclis'te, Meclis'e 2004'de indi. Bunlar varken bunlarla beraber bir de 15 yıllığına alım garantisi veriliyor biliyorsunuz 1000 megavatın üzerindeki termik santrallere. Şimdi bunlarla ve imtiyazlı ortaklıkta Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde bize biçilen rol standart düşük kalsın, bunlar ışığında nasıl aşacağız, belki Baha Bey onu bize bir açıklayabilir. Ne yapalım? Yani sadece yasayı çıkartıp, yasayla olmadığını görüyoruz, asıl başka engeller var, onları açığa çıkartıp Türkiye'yi özgürleştirmek gerekebilir, onun detaylarını belki Baha Bey bize anlatır.

Enerjinin Etkin Kullanımı Yasası'yla ilgili olarak da ne yazık ki şu anda meslek odalarımız da dahil olmak üzere fosil yakıtlara ilişkin Baha Beyin dediği gibi bütün ekonomik ilişkiler yansımış. Dolayısıyla doğalgaz anlaşmaları yapılırken kimse ses çıkartmadı. Şu anda hâlâ termik santrallerin çok yararlı olduğunu, yerli

kaynak olarak düşünen odalarımız var, ama odalarımız Enerjinin Etkin Kullanımı Yasası'nda TMMOB düzeyinde temsil ediliyorlar. Dolayısıyla Baro ve biz de Temiz Enerji Platformu'nun bileşenleri olarak, yani çiftçiler, işçiler, kamu emekçileri, tüketici dernekleri, tabipler ve mali müşavirler olarak bu çalışmaya katılabiliriz. Oturalım ve bu yasadaki işlevsiz olan yerleri değiştirelim, yani 10 yıl sonraya ertelemek ne demek? Bu 10 yıl sonraya ertelemek bizim, Temiz Enerji Platformu'nun tespitimize göre imtiyazlı ortaklığın pekiştirilmesi anlamına geliyor. Onun için meslek odalarından arkadaşların, özellikle makineden burada olması önemli. Dönüp odalarınıza Enerjinin Etkin Kullanımı Yasası'nın bir an önce işlevine uygun hale getirilmesini ve Baronun yeni kurulan Komisyonunun da buna katkıda bulunmaya hazır olduğunu ifade etmemiz lazım ve birlikte el ele verip bugüne kadar yapmadığımız, eksik bıraktığımızı tamamlamanın zamanı. Biz de Temiz Enerji Platformu olarak elimizden geleni yaparız böyle bir çalışmada.

Dr. BAHA KUBAN

Taner Beyin sorusu bir başka paneli gerektirir aslında, seminerlerde böyle tezgah sorular vardır, hem kendisi biliyor cevabı, hem benim ne cevap vereceğimi biliyor. Aslında bir miktar değindim, çok kısa tekrar söyleyeyim, belki daha çarpıcı bir şekilde. Sistemin kendi ataleti bir kere, zaten baştan nedenlerden bir tanesi bu. Yani dediğim gibi çok uzun bir süre içinde ileri geri ilişkileri, çıkar ağları, finansal düzenlemeler, devletlerarası ilişkiler, vesaire, bütün bunlarla beraber oturmuş, kilitlenmiş bir yapıdan bahsediyoruz. Bunu çözmek, açmak bir zırhı delmeye benziyor, burada öyle

ciddi bir atalet problemi var. Fakat onun dışında Türkiye'ye gelip baktığınız zaman yalnızca bu konuda değil, yani Türkiye'de ulusal çıkar, şimdi bunu söylerken ulusal lafi bile biliyorsunuz artık yavaş yavaş etmememiz gereken bir laf haline gelmeye başladı. Şimdi biz ulusal çıkarı savunan enerji politikaları, teknoloji politikaları, sanayi politikalarını dahi çok fazla hayata geçiremiyoruz. Yani kamu iradesi ulusal çıkara dayanan bir şekilde memleketi yönetiyor mu? Yani bu aslında ona dayanıyor, onu tartışmamız lazım, enerji politikası da bunun parçalarından bir tanesi.

Tabii bunun bu şekilde olmamasını, yani herkes bunu gayet iyi biliyor, ben sadece tekrar edeyim burada, Türkiye'nin bu konudaki kötü yönetimimin sorumlusu sadece kötü yönetenler değil, kötü yönetilenler de aynı zamanda tabii. Yani biz Temiz Enerji Platformu, o dernek, bu dernek, bu sendika, bu sivil toplum kuruluşu, vesaire, yani halkın, toplumun örgütlü kesimlerini aynı çıkar etrafında bir ulusal çıkara dayalı enerji politikası etrafında birleştiremediğimiz müddetçe birileri bizi kötü yönetmeye devam edecek. Yani bu kadar da kesin, çünkü bu dediğim gibi bir buzdağı ve bunu akşama kadar tartışabiliriz, başka bir panel konusu olur.

TANER SITKI UYAR

İmtiyazlı ortaklık olayı, AB ilişkisine evet hayır demek ve yatmak çözüm değil hani ulusal veya uluslararası diye. Belki o müzakerelere sürecini mücadele süreci haline getirmek gerekir. Hukukçuların, yani ben Baroda bu toplantının yapıldığına çok sevindim, hakikaten onların desteğine ihtiyacımız var. Çünkü

tahkim anlaşmasını avukat bir Enerji Bakanı geçirdi ülkemizde ve hâlâ onu yaşıyoruz. Kullanmadığımız doğalgazın, üretilmeyen elektriğin parasını ödüyoruz.

Av. UTKU KÖSEOĞLU

Ben de son bir yıla yakın zamandır yaklaşık bu enerji hukukuyla ilgileniyorum. Aynı zaman da RES ve HES lisans alım satımları işiyle de ilgileniyorum elimden geldiğince. Kısa sürede bayağı bir yol aldık, ama işin içine girdikçe daha öğrenmem gereken çok çok daha fazla şey olduğunu görmeye başladım. Komisyonu kurduğunuz için çok sevindim. Öncelikle sorum şu, üç tane soru soracağım, bir tanesi size. Komisyonun kapsamını ve amaçlarını merak ediyorum. Yani herhalde böyle bir şey önceden konuşulmuştur iyi kötü, en azından tam netleşmemiş de olsa kabaca herhalde bir şeyler konuşulmuştur. Neyi amaçladığınızı, nasıl bir kapsam, nasıl bir içerik düşündüğünüzü bu Komisyonda öğrenmek istiyorum ki belki yarın öbür gün ben de bir katkı sunabilirim, öncelikle onu sormak isterim.

Onun haricinde ben birçok konuda iyi kötü bilgi sahibiyim, ama biyokütleyi ilk kez şu anda duydum. Biyokütleden kısaca bir bahsederseniz, biyokütleden elde edilen enerji miktarı odlukçu yüksek, yani yanlış hatırlamıyorsam 196 bin megavat potansiyel, çok yüksek bir rakam telaffuz ettiniz. Biyokütleyi birazcık açabilerseniz sevinirim, gerçekten merak ettim. Bunun haricinde bu RES ve HES lisans alımları ve satımlarında Genelkurmay'ın pozisyonunu da açıkçası merak ediyorum.

Dr. BAHA KUBAN

Evet, aslında biyoyakıt genel başlığı altında bakacak olursak, çünkü katı ve sıvı olarak ayrılabilir, aslında ne olduğunu biliyorsunuz. Şimdi mesela biyoetanolu biliyorsunuz değil mi, bu da aynı sınıfa giren bir ürün, ama ulaşımda kullanılan bir türü. Bu biliyorsunuz Brezilya'da şu anda neredeyse tüm ulaşım yakıtının yarısına ulaşmış durumda. Bununla ilgili pek çok tartışma var, şimdi onlara girmeyeceğim, ama burada biyoyakıtların sürdürülebilirliğiyle ilgili özellikle biyodizel ve gıda tarımı esaslı biyoyakıtların sürdürülebilirliğiyle ilgili çok ciddi tartışmalar var. Yani bir kısım insan bunun sürdürülebilir olmadığını da iddia ediyor, ama bu onlardan bir tanesi kategori olarak kısa kesmek gerekirse. Öbür tarafta katı biyoyakıtlar var, tabii bunlar gene tarım esaslı, bütün bitkisel kökten gelen atık olabilir, atık olmayabilir, özellikle bunun için yetiştirilen enerji bitkileri var. Yani bu iş için yetiştirilen ağaçlar veyahut bitkiler var, ama herhalde bunların bir şekilde proses edilip arkasından pelet haline getirilmesi ve sonradan katı yakıt teknolojileriyle kullanılması *-daha küçük veya büyük ölçekli olabilir-* oldukça geniş bir konu.

Türkiye'nin potansiyelinin çok yüksek olması Türkiye'nin hâlâ bir tarım ülkesi ağırlığı taşımasından kaynaklanıyor. Yani çok ciddi bir tarımsal potansiyeli var, kullanılan toprakları var. Bu bitkilerin bir kısmı çok az sulu yerlerde yetişiyor, dolayısıyla sulama yapmadan da bazı biyokütle ürünlerini yetiştirmek mümkün olabilir. Bu bakımdan aslında Türkiye'de örneği de olan, pek çok üniversitenin üzerinde araştırmalar da yaptığı,

ama gene diğer yenilenebilir enerji türleri gibi modern bir sanayi sektörüne geçişi çok çok ağır olan, bazen çok büyük hatalar da yapılan, mesela bu biyodizelin üretiminde kullanılan yağlı tohumların desteklenmesi nedeniyle birdenbire biyodizel üretimi Türkiye'de patladı biliyorsunuz, ama bu sefer ithal yağlı tohum getirmeye başladık. Bu tamamen avantajı dezavantaja döndürdü, yani buralarda dikkatli davranmak lazım. Çünkü biyo meselesi tarımla baş başa, atbaşı giden bir şey. Yani tarım ekonomisine etkileri olduğu için bu hakikaten çok dikkatli bir şekilde gıda ekonomisiyle birlikte düşünülmesi gereken bir konu, ama temelde kategoriler bunlar biyoküt- le veya biyoyakıt bakımından.

Ara verildi

II. OTURUM

Av. KERİME SARI

İkinci bölümümüze hoş geldiniz. Bu bölümde Demirer Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sayın **Erol Demirer** ilk konuşmacımız olarak bizlerle birlikte olacak. Daha sonra EPDK Grup Başkanımız Sayın Avukat **Elif Ferdal Karakaş** konuşmasını devam ettirecek. Sayın Erol Demirer'e söz vermeden önce çok kısa bir şekilde özgeçmişinden bahsetmek istiyorum. Kendisi Alman Lisesi mezunu, yüksek elektrik mühendisi, İsviçre'de eğitimini tamamladıktan sonra enerji sektörüne Demirer Holding çatısı altında kurdukları Demirer Enerji Şirketleriyle girmiş bulunmaktalar. 1998 senesinde ilk rüzgar enerji santralini Çeşme'de bir ilki gerçekleştirerek Demirer Enerji Anonim Şirketi kurdu. Daha sonra Türkiye'nin üçüncü rüzgar enerjisi santralini de yine Demirer Holding gerçekleştirdi. Bu alanda öncü çalışmalarını sektörün ilklerinden birisi olarak günümüze getirmiş durumda. Şimdi sekiz rüzgar enerji santrali kurmuş durumdadır. Bu anlamda karşılaşmış oldukları sorunlar, yaşadıkları sıkıntılar ve sektörün bunu nasıl aştığına ilişkin sözü Sayın Demirer'e bırakıyorum.

EROL DEMİRER

Evet, bu kadar kalabalık şekilde bizi dinlemeye geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim. Türkiye'de rüzgar enerjisini anlatmadan evvel ilkönce dünyadaki gelişimi kısaca anlatacağım. Sonra Türkiye'de rüzgarın tarihçesini en başından başlayarak ki başından beri iyi yaşamış durumdayım, zorluklarıyla, fırsatla-

rıyla kronolojik şekilde üzerinden yorumlarla geçeceğim. Eğer vakit artarsa ek sunumla da rüzgar teknolojisi hakkında kısa bilgi vermeyi amaçlıyorum.

Rüzgar Enerjisi

Şimdi dünyada rüzgar enerjisi aslında en eski zamanlardan beri kullanılan bir enerjydi, ama 200 yıl önce fosil yakıtlar bulununca bu birçok kişinin kolayına geldi ve yel değirmenleri kullanılmamaya başlandı. Rüzgar enerjisinin, yenilenebilir enerjilerin yeniden doğuşu aslında 1970'li yıllardaki petrol kriziyle başladı. Orada İsrail Mısır savaşında petrol fiyatları birden fırlayınca ülkeler petrole ne kadar bağımlı olduklarının farkına varıp buna alternatif teknolojiler geliştirme konusunda fikir birliği ettiler ve 80'li yıllardan sonra rüzgar enerjisi büyümeye başladı. Bu tabloda 1997'den günümüze kadar olan gelişmeyi görüyoruz, gördüğünüz gibi hızla yükselen bir grafik var, yüzdesel olarak hep yüksek, ama en başlarda rakam ufak olduğu için en baştaki 100 megavatın yüzde 30'u bir şey ifade etmiyordu, ama büyüdükçe hızla büyüdü. 2007 yılında 73 bin megavata vardı dünyadaki kurulu rüzgar gücü ki bu nükleer santrallerin yüzde 20'sine eşit bir değerde ve hızla büyümeye devam ediyor. burada gördüğünüz gibi 2007'den sonraki tahminler de gayet iyimser, grafiğin hızla yükseleceği öngörülüyor. Bu aslında iki yıl öncesinin slaytı, daha aktüel bir slaytta gösterince tabii eski yıllar aynı, 2007 ve 2008'de gerçekleşen rakamların bir önceki tahminleri de aştığını görüyoruz. 90 bin ve 109 bin varken 93 bin ve 120 bin, yani o yüksek tahminleri bile aşacak şekilde rüzgar enerjisi hızla yükselmeye devam

ediyor. Şu anda rüzgar enerjisinin dünya cirosu, yani rüzgar sanayinin cirosu yaklaşık yıllık 40 milyar Euro civarında ve her sene yükseliyor. 2007 yılında rüzgar enerjisi kurulu nükleer gücün 1/5'i demiştim, 2008 sonunda 1/3'üne vardı. Benim tahminime göre 2013 yılında kurulu rüzgar gücü dünyadaki kurulu nükleer gücü yakalamış olacak.

Yap-İşlet-Devret

Dünyada böyle, bizde nasıl gittiği konusunda kronolojik olarak baştan başlayarak geçelim. Biz ilk 1996 yılında Demirer olarak rüzgar ölçümlerine başladık. Bir yıl ölçüm yaptıktan sonra ki bu rüzgarda dört mevsimi ölçmek önemlidir ki bütün mevsimlerdeki rüzgarı göresiniz, bir proje Çeşme'de otoprodüktör olarak, üç proje de gene Çeşme'de, Bozcaada ve Datça'da yap-işlet-devret olarak başvurularda bulunduk. Aslı Hanımın anlattığı gibi 3096 Sayılı Kanun'la artık özel şirketlerin de elektrik üretmesine ve satmasına izin verilmişti ve iki mümkün sistem vardı, otoprodüktör, yani kendiniz için üretebiliyorsunuz veya yap-işlet-devret, Enerji Bakanlığıyla 20 senelik uzun vadeli anlaşma yapıyorsunuz ve sabit tarifeden satış yapıyorsunuz. Yap-işlet-devret modelinin avantajı tarife ilk yıllarda daha yüksek olup, sonra daha alçak bir tarifeyle anlaşabiliyorsunuz. Bu da rüzgar için önemli, çünkü rüzgarda yatırım çok yüksek. Çünkü öbür santrallere göre kocaman kuleler, kocaman kanatlar kullanıyorsunuz ve rüzgar devamlı esmediği için üretiminiz aynı güçte, mesela doğalgaz santralinin yarısından daha az. Ancak buna karşılık yakıtınız bedava. Yani bir kere tribünün parasını geri ödedikten sonra maliyetiniz çok

az ve çok daha ucuz fiyata satabilirsiniz, ama ilk yıllarda faizle olan yarışı kazanmak için daha yüksek bir fiyata ihtiyacınız var. Tabii otoprodüktör olunca üretimi kendiniz aldığımız için Çeşme otoprodüktörü bizim bir fabrikanın tüketimi için, yani fabrika Osmaneli'nde, Bilecik'teydi, ama Çeşme'de üretip Bilecik'te satmak üzere ilk santrali kurduk. Tabii bu santralin finansmanı ancak elektriği kullanacak olan firmanın desteğiyle oldu ve çabuk, kolay prosedür olduğu için 1998 yılında Çeşme'de ilk otoprodüktör çalıştı.

Bozcaada Rüzgarı

Bizden önce de rüzgar ölçümü yapanlar vardı, ama bir türlü yatırımcı bulamıyorlardı. Bizim 98 Şubatında çalışan santralimiz bu araştırmacılara, geliştirmecilere gösterecekleri bir örnek fırsatı yarattı ve gerçekten İzmirli yatırımcılar organize olarak 1998 yılında ilk yap-işlet-devret santralini İzmir'de kurdular. Tabii bizim projelerimiz de devam ediyordu yap-işlet-devret olarak, ama o arada mevzuatta bir sorun çıktı, denildi ki, "*yap-işlet-devret imtiyazdır, imtiyaz başkalarına devredilemez*" Burada bu kadar hukukçu var, bunun detaylarını benden daha iyi biliyorsunuzdur, ama bir yıl boyunca yap-işlet-devretler bloke oldu, yap-işlet-devret kanuna aykırı yapılamaz denildi. Bu kanunun değiştirilmesi, yani kanunda gerekli değişikliklerin yapılması yaklaşık bir yılımızı aldı, bir yıl rüzgar santralleri durdu. 2000 yılında yap-işlet-devret yapacağız, bu sefer de denildi ki, "*hazine çok büyük yükümlülöklere girdi, artık sizin aldığımız krediye hazine garantisi veremiyoruz biz, kusura bakmayın.*" Tabii Hazine garantisi olmayınca da finansman bulmak zorlaştı. Biz

ne yapalım, yapabilir miyiz, yapamaz mıyız derken dedik ki Bozcaada Santrali 10 megavat, bunun altından daha rahat kalkarız. İlk önce ufak ufak bir deneyelim, bu olursa devam ederiz dedik. O aşamada 17 tane yapı-ışlet-devret projesi vardı Bakanlık tarafından anlaşması yapılmış olan, bir biz Bozcaada'da cesaretimizi toplayıp Bozcaada'yı gerçekleştirdik.

Tam iyi oluyor, devam edelim derken "yok artık, yakında serbest piyasaya geçeceğiz, yapı-ışlet-devretlere şu anda ihtiyacımız yok, kalsın" dediler. Bakanlıkla da anlaşmamız vardı, tabii dava açsak mı dedik, sonuçta Enerji Bakanlığı, devlete karşı davayla uğraşmayalım, herhalde bizi mağdur etmezler diye beklemeye başladık ve bütün öbür rüzgar projeleri kaldı. 2000 yılında bir 390 megavatlık ihale açıldı, dediler ki, "bir yıl rüzgarı ölçün, ondan sonra 16 yerde başvuru yapılacak, 2001'de başvuruları değerlendireceğiz. En iyi fiyatı verenlere 390 megavatlık santral kurdu - racağız" Gene bu yurtdışında da büyük ilgi çekti, yurtdışından yüzlerce yatırımcı, ölçüm-cü geldi, bir yıl boyunca ölçüm yapıldı, teklifler toplandı. Ondan sonra "Yok, bizim enerjiye o kadar ihtiyacımız yok. Yakında da serbest piyasaya geçeceğiz" deyip ihale iptal edildi. Tabii biz Türkiye'deyiz, biliyoruz da yabancı yatırımcı, rüzgar ölçümü için Almanya'dan, İspanya'dan, İtalya'dan gelip bu ölçümü yapanların bayağı moralini bozdular, Türkiye'ye birkaç sene küstüler. Tabii o arada biz de 2000 yılında Bozcaada'yı kurduktan sonra orada Enerkontribün Firmasıyla ortak olmuştuk. Dediler ki, "Bu Türkiye iyi, siz de rüzgarı iyi biliyorsunuz, Türkiye'de üretime

geçelim, bir kanat fabrikası yapalım. Yani rüz - gar tribünlerinin kanatlarını üretmeye yavaş yavaş başlarız, hepsini yerleştiririz” Dedik ki, *“Üretimin yüzde 50’si Türkiye için, yüzde 50’si ihracat için yapılır”* Biz fabrikayı kurduk, yapışlet-devret kalmadı. Tabii Almanlar da şaşırdı ne olacak diye, işte 50 ihracat, 50 yerli derken yaklaşık 70 ihracat yapıp, 30 da düşük kapasitede çalışıp fabrikayı sürdürdük. O arada serbest piyasaya geçeceğiz deniliyordu, 2003 yılında Elektrik Piyasası Kanunu çıktı. Ben numaralarını hatırlamıyorum, Aslın Hanımın bahsettiği numaralar doğrudur, şu anda ezberimde değil, 4628 Sayılı Kanun.

Rüzgar Ölçümleri

Şimdi burada da biz dedik ki, yerli enerji, rüzgara teşvik, yenilenebilire teşvik. Tamam, rüzgarı teşvik edeceğiz denilmişti, kanunda yenilenebilir enerjiyi teşvik olarak şu cümle vardı: *“Eğer daha ucuz alternatif bulunmazsa yenilenebilir enerjiler tercih edilir”* Yani biz yenilenebilir enerjiye beş versek, doğalgazcı 4,99 verse yok, ama hani biz 4,99 versek, onlar 4,99 verse yine yok, yani öyle lafta kalan bir teşvik vardı. Tabii bu şartlarda yeni yatırım olması mümkün değildi, ama Avrupa’da da örnekleri var, yenilenebilir kanunu deyince hep rüzgara, hidroelektriğe, güneşe ekstra bir katkılar sağlanıp, karbondioksit üretmiyor diye katkılar sağlayıp bir destekleme vardı, herhalde olacak deyip biz rüzgar ölçümlerimize, araştırmalarımıza devam ettik, ama pek yapılabilecek bir şey yoktu. 2003 yılında bir santral kurduk gene otoprodüktör, bizim değil, başka bir firmaya kurduk. Tabii otoprodüktör olunca o firmanın desteğinde o kurulabiliyor. O kendi içinde ürettiği için, hiç

TEDAŞ bağlantı parası, vesaire vermeden direkt içinde kullandığı için biraz daha yüksek fiyata satıyor, vergiden düşebiliyor, yani öyle santraller olabiliyordu, bir tanesi gerçekleşebildi. 2005 yılında Yenilenebilir Enerji Kanunu çıktı ve yenilenebilir enerjiye alım garantisi getirdi. Biz o zaman demiştik, yenilenebilir enerji olunca rüzgarın desteği farklı, hidroelektriğinki farklı, güneşinki farklı, yani ayrı ayrı vermeniz lazım ki yapılabilsin diye. *“Yok, o kadar karıştırmayın şimdi, yeni başlıyoruz, hepsine bir tane veririm, yapılanlar yapılır, yapılamayanlara sonra bakarız”* denildi. Alım garantisi verildi, ama alım fiyatı bir önceki senenin ortalama toptan fiyatı. Yani bir teşvik fiyatı değil, tersine geçen senenin fiyatı. Yani normal şartlarda yıllık enflasyon kadar serbest piyasanın altında bir alım garantisi oldu. Bu alım garantisi de Kanun 2005’de çıktı, ama alınan şeyler sürdü. Dağıtım şirketlerine alım yükümlülüğü getirdi, ama bu 1 Ocak 2007’den itibaren yükümlüdür denildi. Orada da şöyle bir düşünce vardı, 1 Ocak 2007’ye kadar bütün dağıtım şirketlerini özelleştirmeyi planlıyorlardı, dolayısıyla gene devletten para çıkmayacaktı. Ancak özelleştirmeler olmadı.

Kanunda alım garantisi var, ama fiyat düşük, kredi bulmakta yine zorlanıyoruz. Bir sorun da alım garantisi TL. bazında ortalama fiyat olduğu için, ama biz TL. bazında kredi alırsak faizler yüzde 20’nin üstünde olduğu için iş dönmüyor, Euro bazında. Sonra bankalar bunu *“Siz Euro olarak yükümlülüğe giriyorsunuz, ama satacağınız elektrik TL. bazında, ya döviz çok yükselir, elektrik fiyatı yükselmezse ne yapacaksınız, proje dönmez”*

diyerek sorun gördüler. Orada doğalgaz işimize yaradı, dedik ki *“Türkiye'nin elektriğinin yüzde 50'si doğalgazdan üretiliyor. Doğalgazı da kimse TL'yle satmıyor. O elektriğin üretilmesi için doğalgazın ithal edilmesi lazım, doğalgaz da mecburen dövize, Euro'ya, dolara bağlı”* Hem öyle diyerek, hem de başka bir firmayla Euro bazında satış sözleşmesi yaparak ilk projemizi 2006 yılında gerçekleştirdik, ama bu şartlarda ancak rüzgarı çok mükemmel olan projeler yürüyebiliyordu. Daha sonraki yıllarda şöyle bir olay oldu, en iyi rüzgarlı projeler yapılmaya başlandı. Bu arada hükümet de enerji fiyatına uzun senelerdir zam yapmıyordu. Gerekçe olarak da EYİAŞ şu kadar fiyata üretiyor, bu bizim maliyetimizi kurtarıyor diyorlardı. Ancak orada şöyle bir hesap vardı, EYİAŞ maliyetini yaparken hidrolik santralleri de ortalamasına katıyordu, ama hidrolik santraller vaktiyle DSİ tarafından yapıp EYİAŞ'a pratikte bedelsiz devredilmişti. Dolayısıyla bedava santralle yapılan üretimlerde orada hidroliklerin maliyeti 1 cent civarına çıktığı için ortalama 4 centin altında çıkıyordu. Gerek rüzgar olsun, gerek doğalgazcı herkes bu fiyata yapılmaz deyip yapamıyordu.

Kriz Tüketimi Düşürdü

Tabii biz rüzgar kurduktan sonra, tribünün parasını verdikten sonra üretimde bir şey yok, biz her durumda çalıştırıyorduk. Fiyatlar çok düştükçe doğalgazcılar artık geceleri düşük tarifeden, elektrik fiyatı yakıt fiyatının altına düştüğü için doğalgazcılar santralleri kapatmaya başladılar. Bir gece sanıyorum dünya kupasıydı, geç saatlere kadar tüketim çok fazlaydı, bir santral gücü

taşıyamadı, çöktü. O çökünce yanındakine çok yük kaldı, Marmara Bölgesi'nde büyük bir elektrik kesintisi oldu. Bu sefer Enerji Bakanlığı doğalgazcıları çağırdı, *"siz vatan hainisiniz, niye elektriğimizi kesiyorsunuz"* dedi. Onlar da *"hesap bu efendim, fiyat kurtarmıyor"* deyince hak verdiler ve PUMOM'un kapsamı genişletildi, serbest üreticiler PUMOM'a teklif verme olasılığını kazandılar, PUMOM işlere geçti. Böyle olunca tabii fiyatlar birden rahatladı, yükseldi, bu tabii rüzgara ilgiyi de arttırdı, bütün enerji yatırımlarına olduğu gibi rüzgara ilgiyi de arttırdı. Zaten Enerji Bakanlığı da fiyatı çok bastırırsak hiç yeni yatırım olmuyor, santralsiz kalacağız diye fiyatlar üzerindeki baskıyı da kaldırdı pratikte. Aslında PUMOM biraz dejenere edilerek gerçek serbest piyasaya geçilmiş oldu, ama PUMOM aslında dengeleme için yapılmış bir şeydi. Ancak pratikte serbest piyasa olarak çalışmaya başladı.

Tabii elektrik fiyatları yükselince doğalgaz fiyatları da bütün dünyada yükselince rüzgar çok avantajlı oluyor diye bir fikir oluştu. Herkes yeni başvurular yapmaya başladı, TEİAŞAŞ dedi ki *"Bu kadar başvuruyu kaldıracak şebekem yok benim, yeni başvuru almayın."* Başvurular durduruldukça yeni başvuru tazyiki dışarıda arttı, sonra EPDK 1 Kasım'da dedi ki *"Bir günlüğüne rüzgara yeni başvuruları açacağım ki kimse kimseden kopya çekmesin, herkes o gün gelsin, başvuru yapsın"* Türkiye'de elektrik fiyatı zaten yükselmiş, bütün dünyada petrol 140 dolara vurmuş, bu rüzgar kârlıdır diye bir günde 78 bin megavatlık oldu ki Türkiye'nin kurulu gücünün yaklaşık iki katı olarak. Tabii bu

sefer başvurular kilitlendi, TEİAŞAŞ bu kadar şeyi imkân yok bağlayamazsınız dedi. Başvuranlardan sonra çekmesinler diye teminat da istemişti, teminatlar da kaldı. Bir yandan bunu nasıl çözeceğiz diye uğraşılırken öbür taraftan daha önce lisans almış yaklaşık 3 bin megavat varken bu 78 bin sırada bekleyenlere tabii içeridekiler çalışmıyor, sizi oyuyorlar diye baskılar oldu. Yani mevcut lisansı olup da yatırım aşamasında olan santrallere de EPDK eskiden hiçbir şey yapılamadığı zaman çok bir baskı uygulamıyordu, şimdi dışarıdan baskı olunca mevcut lisanslara *“hadi yapın, ne zaman yapıyor - sunuz, gelişme raporu”* diye sıkı bir takip oldu. Bu arada Kasım başvuruları kilitlenince bu rüzgar açısından değerlendirmek için EİE yetkilendirildi, öbür taraftan da enerjide darboğaza gidiyoruz. Hani enerjisiz kalacağız günlerimiz yakındır, işte 2009, 2010’da yapılacak santraller Türkiye’ye yetmeyecek, enerji çökecek derken 2008 yılında kriz çıktı. Kriz olunca Türkiye’de tüketim en başta biraz korkudan çok fazla düştü, şimdi artık toparladı, ama o yıl her sene yüzde 8 yükselirken tüketim yaklaşık yüzde 6 düştü. Öbür yandan dünyada petrol ve doğalgaz fiyatları düştü, bu sefer kredi alacağımız bankalar korktu, dediler ki, *“Siz eskiden doğalgazla çok güzel rekabet ediyordunuz, ama eskiden petrol 140’ken, ona bağlı doğalgaz da yüksekken şimdi petrol 30’a düştü, yakında doğalgaz da düşecek. Eskisi gibi kredi veremeyiz veya eskisine göre çok daha fazla sermaye, daha az krediyle yapmanız lazım”* Bu da tabii yeni kredileri çok zorlaştırdı.

Kanun Şart

Bu arada tabii EPDK anlayış gösterdi, kimse yeni kredi bulamayınca çok sıkı olan bitirme sürelerinde artık daha esneklik tanıdı. Bir yönetmelikle şu gelişmeleri yapanlara şu kadar ek süre verilir diye esneklikler verildi. Herkes de ona göre piyasaların düzelmesiyle yeni krediler bulmak için uğraşiyor. Mevcut eski kredilere göre olan santraller de iyi yerde seçilmişse, rüzgarı iyiye bir problem yok, onlar yürüyorlar. Bu arada gene YEK Kanunu'nda Aslı Hanım da bahsetti bir değişiklik planlanıyor. Bu sefer rüzgara gerçekten bir teşvik planlanıyor, çünkü Kanunda *-onu demin atladım-* ilkönce Türk Lirasıydı, sonra Euro'suz olmuyor denilince 5 Euro/cent alım garantisi verildi, ama herkes DUY'da 7 Euro/centten satıyor. Yani o garantili fiyat hiç kullanılmamıştı. Tabii pratikte şöyle, şimdi yatırımı yapıyorsunuz, 6, 7 Euro/centten satıyorsunuz, çok rahat proje yürüyor, ama garanti açısından bakarsanız banka en kötü senaryoyu hesaplarken kanunun verdiği 5 centten hesaplıyor, riskin yüksek diyor, fazla sermaye istiyor ve faizler de risk faktöründen dolayı yüksek oluyor. Bu yeni kanunla rüzgarda yaklaşık 7 Euro/cent düşünüyorlar şimdi, 7 Euro/cent, 8 Euro/cent düşünülüyor. Yani zaten mevcut olan 7 Euro/cent garantilenirse risk düşük gözüktüğü için gene hiç satılmasa bile kanun garantisinde kredi faizleri düşük, yatırımlar daha kolaylaşacak. Bu yeni kanunun getirdiği bir de enerji bazında; kötümser rakamları söyleyeyim. Rüzgara 7, hidroliğe 6, jeotermala 8, güneşe 24, 28 Euro/cent fiyatlar getirdiler. Ayrıca yerli üretime de teşvik planlıyorlar, yani

Türkiye'de üretilen tribünler veya solar paneller kullanılarak üretilen enerjiye ekstra bir prim verilmesi planlanıyor. Tabii bu iyi, çünkü şu anda yerli üretim cezalandırılıyor durumda. Çünkü mesela bizim Alman Enercon'la fabrikamız var, Türkiye'de üretirsek hiçbir avantajımız yok, ama aynı bizim ürettiğimizi Japonya, Avustralya'ya satıp da aynı parçayı Almanya'dan ithal edersek Almanların exvot kredisinden yararlanırız. Yani şu anda bu kanun çıkmazsa Türkiye'de üretmek avantaj değil, dezavantaj. Tabii bu durumda hiçbir yatırımı çekemezler, ama bu gerçeklerin farkına vardılar, bu kanun şu anda o yönde ilerliyor. Benim bildiğim Meclis tatile girmeden önce ki Temmuz içinde giriyor, bu kanunu çıkarmayı planlıyorlar. Ondan sonra rüzgarın önünün yine hızla açılacağını umuyorum.

Kanatlar Türkiye'den

Vaktim varsa biraz da teknik bölüme gireyim, hani rüzgar rüzgar dedik, ne yaptığımızı göstermek açısından teknik boyutunu anlatayım. Burada rüzgar santralinin kuruluşu, rüzgar hakkında fikir vermek için gerçekleşen bir projeden resimler göstermek istiyorum. Tabii bu 2007 yılında yaptığım bir sunumdu, o zaman Türkiye'nin en büyük santrali şimdilik demiştim. Şimdilik geçti, daha büyükleri kuruldu, inşallah bu yarış herkesin bir daha büyüğünü kurmasıyla devam edecek. Bu tarihçeyi biraz önce anlattım, rüzgar ölçümlerine başladık, fizibiliteyi yaptık, ... başladık, ama 2002 yılında enerjiye ihtiyacımız yok denildi, kaldı. 2004 yılında Kanun tekrar Meclis'e geldi, 2005 yılında Kanun çıktı ve yatırım başladı. Onu söylemedim, bu vaktiyle yap-işlet-devret pro-

jesini imzalamış olanlara lisans ve bağlantı hakkında öncelik tanıdılar, yani öyle de bir durum oldu. Detaylı harita çıkartıldı, izinler alındı, malzemeler sipariş edildi ve ilk tepenin üstüne yolu açarak başladık. Şurada ilk ölçüm direğimiz gözüküyor, gözü kuvvetli olanlar görebilir, rüzgar ölçtüğümüz direk. İşte yollar açılıyor, bomboş bir tepeye çıkıp orada bir santral yaratıyorsunuz. Bu ilk temeller, tribünlerin konulacağı temel. Bu yer Çeşme'de, ama sağ altta gördüğünüz gibi biz yatırım yaparken iş olunca Çeşme'de bile kar yağıyor. 2006 Martta yeni temeller dökülüyor. Yüksek gerilim, bu 154 kilovattan bağlanacak yüksek gerilim hattına.

Tribünlerin bir kısmı Türkiye'de üretiliyor, bu gövde kısmı Almanya'dan geliyor, bu gemiden alınış. Artık bütün malzemeler sahaya yayılmış durumda, yakında montaj başlayacak. Vinçler geliyor ve montaj başlıyor. Montaj devam ediyor, kulelerin tam yerine yerleştirilmesi lazım. Şuradan boyutları görebiliyorsunuz, onlar kuleyi yerleştirmek için. Bu kanatlar Türkiye'de, İzmir'de fabrikada ürettiğimiz kanatlar ki orada şu anda 450 kişiye iş veriyoruz. İşte santral şekillenmeye başladı, yüksek gerilim şekillenmeye başladı. Şu arka planda solda ilk 1998 yılında kurduğumuz, 11 senedir çalışan ilk üç tribünümüz de çalışıyor, komşular orada. İşte santral kuruldu, ..., 154 kilovattan bağlandı, uzaydan bakarsanız da böyle gözüküyor. İlginiz için teşekkür ediyorum.

Av. KERİME SARI

Evet, Erol Beye renkli sunumu için teşekkür ediyoruz. Şimdi şu ana kadarki birinci bölümde ve ikinci bölümde sektöre

teknik olarak, yenilenebilir enerji mevzuatına bir teknik bakış yaptık. Sonra hukuksal anlamda bir konunun değerlendirmesi yapıldı. Daha sonra bir girişimci tarafından Türkiye'de yatırımcının karşılaştığı sorunlar ve onun bakış açısı açısından durum değerlendirildi. Eksik kalan bir konu olmasın diye bir de işin idari yönünü ele alacak bir konuşmacımızın olmasını uygun görmüştük. Bu anlamda Avukat Elif Ferdal Karakaş sağ olsun bizi kırmadı, yenilenebilir enerji uygulamaları ve hukuki altyapı konusunda EPDK adına bugün bizimle birlikte olacak. Elif Hanımla da ilgili kısa bir bilgi vermek istiyorum. Elif Ferdal Karakaş Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu, özel hukuk alanında yüksek lisans yaptıktan sonra 2001 yılında EPDK bünyesinde bazı yasa çalışmalarının içinde görev aldı. İkincil mevzuatın hazırlanması sürecinde aktif olarak rol almıştır. 2002 yılındaysa Kuruma asaleten atandı ve görevini bugüne kadar sürdürdü. Hâlâ Elektrik Piyasası Dairesi Başkanlığı'nda Hidrolik Kaynağa Dayalı Üretim Lisansları Bölümü'nden sorumlu Grup Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

(EPDK Temsilcisi)

Öncelikle hepinize hoş geldiniz diyorum. Son konuşmacı olmak biraz zor, çünkü hazırlanmış olduğum sunumdaki birçok şey anlatılmış oluyor, siz dinleyicilerimiz de biraz yorulmuş oluyorsunuz. Ben öncelikle mutluluğumu dile getirmek isterim, neden, bana uzun süreden beri ilk defa avukat titriyle hitap ediliyor. Aslında yaptığım meslek çok hukukçuluk değil diyelim, biraz önce de bahsedildiği gibi biraz da teknik boyutu olan hidrolik

santrallerden sorumlu grup başkanım. Ben mutluyum, neden mutluyum? Ben işe başlar-ken bahsedilmedi, ama aslında turizm işi yapan TURBAN Genel Müdürlüğü'nde göreve başladım ve turizmle iştigal eden bir kamu kurumundan enerji piyasası gibi elektrikle, enerjiyle uğraşan bir kuruma geçtim.

Biliyorsunuz bizde moda, bir zamanlar turizm modaydı, bir zamanlar tekstil modaydı, şimdi de enerji yatırımları moda. Herkes enerji yatırımlarına çok ilgili, belki ben de bu akım içindeydim, ama ben belki biraz bu akıma çabuk ayak uyduran hukukçulardandım. Bana uzun süreden beri, siz İstanbul ayağınız, Ankara'da tabii ki bu yeni bir sektör olduğu için çok fazla danışılmak üzere telefonlar geliyor, başvuruluyor. Ne yazık ki hukukçu arkadaşlarımız şimdiye kadar çok az bizi arıyordu, ama son bir iki yıldır danışmanlık hizmeti verme adına çok sık hukukçu arkadaşlarımla muhatap oluyorum ve bundan da memnuniyet duyuyorum. Siz hukukçu arkadaşlarım için yenilenebilir neden çok önemli, tabii ki bu işin teknik boyutu var, ama bu projeler bence, kanaatimce bir turizm, bir tekstil gibi alt donanımı olmadan herkesin yapabileceği yatırımlar değil ve bu nedenle de çok iyi, çok kaliteli danışmanlık hizmetleri verilmesi gerekiyor. Bu danışmanlık hizmetlerinin teknik boyutu olduğu kadar siz hukukçu arkadaşlarıma da çok yoğun bir iş hacmi hazırlıyor. Neden? Çünkü bu şirketlerin kurulması gerekiyor ve bu şirketler kurulurken belli özelliklere sahip olmaları gerekiyor. Bu piyasada ikili anlaşmalar olacak, bu anlaşmaların bağitlanması gerekiyor. Tabii ki finansörlerle birtakım ilişkiler söz konusu olacak, bu ilişki-

lerde sizlere çok yoğun bir görev düşüyor. Bu nedenle ben son konuşmacıyım, şimdi böyle bir doğaçlama yaptım, sunumumda planladığım birçok konu anlatıldı. O yüzden sizlere daha uygulamaya yönelik karşıla-şabileceğiniz sorunlar ve sistemle ilgili böyle daha pratik bir şeyler anlatmaya son anda karar verdim.

Ankara Barosu'nda bir sertifika programı var, bu sertifika programında enerji hukuku dersleri veriliyor. Herhalde İstanbul Barosu da böyle bir çalışma içine girecektir. Orada benim vermiş olduğum bir ders var, o yüzden sunuş formatım aslında çok uygun değil, sanki bir el kitapçığı gibi olacağını düşündüm ve size bir el kitapçığı olacağını düşündüğüm için böyle hazırladım, ama tabii ki bunun hepsini anlatmayacağım. Şimdi biraz konuyu yenilenebilir- den öteye gidip sistem nasıl, elektrik piyasası faaliyetleri nasıl görülüyor, istersiniz oradan başlayalım. Genel anlamda diğer konuşmacı arkadaşlarım yenilenebilir enerjinin ne olduğunu anlattılar. Yeryüzünde ve doğada çoğunlukla herhangi bir üretim prosesine ihtiyaç duymadan temin edilebilen, fosil kaynaklı olmayan, çevreye karbondioksit ve zararlı etkisi olan gazlar vermeyen, sürekli devimle yenilenebilen hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, dalga, akıntı enerjisi ve gelgit ve hidrojen gibi enerji kaynaklarını ifade ediyor öncelikle yenilenebilir enerji. Tarihsel gelişimi anlatıldı, enerji insanlığın vazgeçilmez araçlarından birisi, fakat zaman içerisinde çevreye çok fazla karbondioksit ve sera gazı emisyonu verildiği için bu enerji kaynaklarının içerisinde en popüler olan ve son zamanlarda en öne çıkan kaynaklardan bir tanesi yenilenebilir enerji kaynakları.

Temiz Enerji; Ucuz Elektrik

Neden yenilenebilir? Bahsedildi, dediğimiz gibi çevreyle uyumlu ve bunun yanında bizim için önemi dışa bağımlılığı azaltan bir kaynak çeşidi. Diğer bir petrol, sıvı yakıt, ithal kömür gibi dışa bağımlı değilsiniz. Ayrıca yenilenebilirin diğer bir nedeni de uluslararası anlaşmalara ve protokollere uyum sağlamak, ayrıca tabii ki dolaylı olarak da istihdamı arttırmak. Bunlar yenilenebilir enerjinin nedenlerinden bazıları. Tabii ki yenilenebilirin bunun yanında birtakım zorlukları da var, bu zorluklardan da bahsetmemiz gerekiyor. Yenilenebilir kaynağa dayalı yapılan üretim tesisleri çoğunlukla coğrafi açıdan yapılması zor yerlerde ve belli kaynağa dayalı. Mesela rüzgar esmeyince santral çalışmıyor ya da o sene az yağmur yağarsa hidrolik kaynaklardaki azalma nedeniyle az elektrik üretebiliyorsunuz ve bundan dolayı da bir arz dengesizliği söz konusu yenilenebilir kaynağa dayalı olan üretim tesislerinde. Tabii ki şebekeye erişim güçlüğü var, artı yatırım maliyetleri çok fazla ve bu nedenle de fosil kaynaklı yakıtı dayalı olan üretim tesisleriyle çok fazla rekabet edemiyorlar. İşte bu gerekçelerle hem temiz enerji olması, temiz enerji olmasının yanında fosil yakıtlara dayalı tesislerle çok fazla rekabet edebilme kabiliyeti olmaması nedeniyle birtakım teşviklere ihtiyaç duyuluyor.

Yenilenebilir kaynağa dayalı elektrik üretim faaliyetinde bildiğiniz gibi elektrik piyasası faaliyetleri 4628 Sayılı Kanun'la lisans alma suretiyle yapılmaya başlandı. Önceden karma usul dediğimiz emanet ve imtiyaza dayalı bir sistem vardı elektrik piyasası faaliyetlerinin yapımında. Şu andaysa lisanslama dediğimiz,

bizim idare hukukundaki ruhsat usulüne dönüş oldu ve bu lisanslamayla beraber bu faaliyetlerin kamusal bağımsız bir idare tarafından düzenlenmesi, denetlenmesi ve yönlendirilmesi için bir üst kurul kuruldu. Aslında yenilenebilirin temel kanunu bence 5346 değil, bu faaliyetin gösterilebilmesi için temel kanun olan 4628 Sayılı Kanun'dur. 4628 Sayılı Kanun'un amacı elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasası oluşturulması ve bu piyasanın da bağımsız bir otorite tarafından denetlenmesidir. Yani kısacası 4628 Sayılı Kanun tüketici odaklı bir kanundur. Bu ne demektir? Tüketicie ucuz elektrik vermek için, tüketicie temiz enerji verebilmek için varolmuş bir kanundur ve bu kanunla beraber artık kamu elektrik piyasası faaliyetleriyle alakalı piyasadan çekilmeye itilmiş, daha çok özel sektör yatırımcıların piyasaya girmesi hedeflenmiş ve rekabet ortamına dayalı bir sistem geliştirilmesi arzu edilmiştir. Dediğimiz gibi bu piyasa faaliyetinin, yani yenilenebilirle üretim yapabilmek için, daha doğrusu genel anlamda üretim faaliyeti yapabilmek için bir lisans alınması gerekmektedir. Lisans nedir? Lisans, bir tüzel kişinin piyasada faaliyet gösterebilmek için kurumumuzdan almak zorunda olduğu bir yetki belgesidir. Aslında lisans tek taraflı bir izindir.

Lisans Başvuruları

Doğrudan yenilenebilirle ilgili olmasa da dolaylı olarak çok kısa şekilde size lisanslama

sürecinden bahsetmek istiyorum. Çünkü bu yenilenebilire dayalı üretim tesislerinin faaliyet gösterebilmesi için bizden lisans almaları gerekiyor. Dört aşamadan oluşuyor, öncelikle tabii ki bize bir başvuruda bulunmanız gerekiyor. Bu başvuru sonrasında bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutuyoruz biz bu başvuruları ve daha sonra bu başvuruları kurula indiriyoruz. Kurul ya başvuruyu reddediyor ya da uygun buluyor. Uygun bulma sonrasında şirketlerden birtakım yükümlülüklerin yerine getirilmesini talep ediyoruz ve bunun için bir süre veriyoruz. Bu süre sonunda bu yükümlülükler yerine getirildikten sonra da yeniden dosya kurula intikal ettirilip eğer şartlar yerine gelmişse lisans veriliyor. Lisansın temel koşulları şu: Öncelikle Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bir şirketin olması gerekiyor, bu şirketin limitet veya anonim şirket vasfında kurulması gerekiyor. Eğer anonim şirketse söz konusu şirketlerin borsa da işlem görenler dışındaki hisselerinin tamamının nama yazılı olması gerekiyor. Neden? Çünkü üretim faaliyeti aslında 4628 Sayılı Kanun'da rekabete en açık olan, en az düzenlemeye tabi tutulan faaliyet türü. Bizim için burada önemli olan o piyasaya kim giriyor ve ne kadarlık piyasa payına sahip oluyor, bunu takip edebilmek için nama yazılı olmasını istiyoruz. Yani bunun amacı budur. Bu hissedarların belli özelliklere sahip olmasını istiyoruz, artı şirkette bir mali yeterlilik arıyoruz ve tabii ki başvuru esnasında da hakikaten ciddi yatırımcı mı diye gerçi bu bir kıstas değil, ama bir teminat mektubu istiyoruz.

Şimdi yenilenebilir açısından ele aldığımızda bu lisanslama sürecini tabii ki bir doğal

kaynağa tabi lisanslama olduğu için hidrolik, güneş ve rüzgarlarda termiğe dayalı olanlardan daha farklı bir proses var. Neden? Hidrolikte bir su kaynağı ihdası gerekiyor, bunu kim yapıyor? Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü yapıyor. O yüzden lisans başvurusundan önce başvuruda bulunacak olan tüzel kişiler eğer hidrolik kaynağa dayalı bir başvuru yapacaklarsa bir fizibilite hazırlayıp DSİ'ye başvuruyorlar. Bu nasıl olabilir? DSİ'nin veya Elektrik İşleri Etüt İdaresinin hazırlamış olduğu hazır projeler vardır ya da lisans sahibinin kendisinin geliştirmiş olduğu projeler söz konusu olabilir. Öncelikle DSİ'ye başvuruluyor, bu fizibiliteler DSİ'de inceleniyor. Eğer yapılabilir bulunursa o kaynakla ilgili kurumumuza Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bildirimde bulunuyor ve bu bildirim akabinde lisans başvurusu alınıyor.

Güneş ve rüzgardaysa biraz daha farklı bir süreç söz konusu. Eğer bu kaynaklara dayalı lisans başvurusunda bulunmak istiyorsanız, her zaman diğer termiktir, hidrolik kaynağa dayalı bir tesistir gibi her an lisans başvurusunda bulunamıyorsunuz. Kurulumuz başvuru tarihleri belirliyor, yani bazen şu tip sorular geliyor: Bir şirketimiz var, rüzgar başvurusunda bulunacağız, gelebilir miyiz? Hayır, her an rüzgar için ya da güneş için başvuruda bulunamazsınız. Kurul kararıyla tespit edilip ilan edilebilen günlerde rüzgar ve güneş için başvuruda bulunabilirsiniz. Bu kurum internet sayfamızda duyurulduğu gibi aynı zamanda resmi gazetede de ilan ediliyor. En son rüzgarlarla ilgili 1 Kasım 2007 yılında başvuru aldık. Türkiye kurulu gücünün yaklaşık iki katı oranında bir başvuru söz

konusu oldu. Bu tabii ki size yatırımcılarımızın ne kadar ciddi olduğunun bir göstergesidir, ama bizim için de şöyle bir özeleştirinin göstergesidir. Bizim şöyle bir mantığımız var, yola çıkalım da kervan yolda düzölsün. 2007 yılında alınan bu 78 bin megavatlık başvurunun ne kadarını lisansladınız deseniz ben size sadece hiç cevabımı verebileceğim. O yüzden güneşle ilgili böyle bir yanılığa düşmeyelim diyoruz ve öncelikle yol haritamızı çizelim, nerede, ne, ne zaman yapılacak, bunun kurallarını ve esaslarını ortaya koyalım. Ondan sonra başvuruları alalım. O yüzden güneşle ilgili, herhalde şu anda en popüler olan yenilenebilir güneş enerjisi, daha bununla ilgili süreç kurgulanmadı. Rüzgar epeyce bir zaman alınmayacak, 78 bin megavatlık başvuru göz önüne alınırsa biz onları halledelim. Hidrolik devam ediyor. Tabii ki bu tesisler yapılabiliyor mu? Hidroliklerde de birtakım sıkıntılar var. Neden? Çünkü çok sağlıklı fizibiliteler hazırlanmadan başvurular alındı ve o zaman da kervanı yolda düzelim mantığımız söz konusuydu.

Lisans Yönetmeliği

Şimdi biraz önce bir arkadaşımız “*ben satım işleriyle uğraşıyorum*” dedi. Bizim için çok hoş olmayan bir tabir, çünkü lisanslar biraz önce de belirttiğim gibi tek taraflı bir izin, bir yetki ve lisanslar devredilemeyen bir meta aslında. Ancak ne yazık ki bir lisans satım pazarı oluştu. Şimdi kimi bu lisans satım pazarına çok amiyane bir tabirle çantacı diyor, kimi de diyor ki, hayır, bu çantacılık değildir, bu gelişmiş bir yatırımcılık ruhunun göstergesidir. Şimdi Ankara'da böyle de nitelendiriliyor. Hangisidir, ben çok değerlendirmesini şu

aşamada yapmak istemiyorum, ama şu da bir gerçek, bazen siyasi otoritenin karar vermesi gerekiyor. Herhalde o günün koşullarında biz piyasayı açıp özel sektörü buraya çekelim de ondan sonra birtakım sıkıntıları aşarız gibi bir öngörü vardı. Bunun faydasını gördük, hakikaten hidroliklerle ilgili çok fazla başvuruda bulunuldu. Yapılabiliyor mu? Bize yapılamadığı konusunda eleştiriler geliyor, ama Hidrolik Santraller Grup Başkanı olarak benim tahminimden çok daha fazla yapıyor, bunu size söylemek isterim. Hele böyle bir ekonomik kriz varken ve birtakım belirsizlikler varken, hani yatırımlar neden yapılamıyor diyoruz, benim kanaatim Türkiye çok değişken bir ülke ve şimdi değişen mevzuatlarımıza, 4628 Sayılı Kanun'daki dipnotlara baktığınızda veyahut da bir Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'ne baktığınızda, değişme sayısını gördüğünüzde veyahut da izlediğimiz politikalarındaki değişmeyi gördüğünüzde bu bunun göstergesidir. Şimdi tabii ki bu yatırımların yapılabilmesi için finanse edilmesi gerekiyor ve yabancı yatırımcılardan ya da yabancı banka veya finans kuruluşlarından da birtakım kaynak aktarımı olması gerekiyor. Bir kere yabancı yatırımcılar önünü görmek istiyor, ne olduğunu bilmek istiyor. Yani bu kadar değişim varken de tabii ki hani o istediğimiz yabancı yatırımın gelmesi söz konusu olamıyor. O yüzden bence en büyük sıkıntılardan birisi bu yatırımların daha hakikaten bunların yapılıp yapılamama konusunda özel sektörün ve bunlara kaynak aktaran banka ve finans kuruluşlarının güveninin olmaması ve bir belirsizliğin olmasıdır.

Dediğimiz gibi bu lisans başvuru sürecinde hangi dosyaların olması gerektiği konusu

var. Yani tabii ki bize başvuruda bulunabilmeniz için bir dosya hazırlamanız gerekiyor. Bu başvuru dosyasında şirketle ilgili bilgiler, şirketin doğrudan ve dolaylı ortaklarıyla ilgili bir kısım bilgi ve belgeler, artı tabii ki bir üretim tesisi kuruluyor. Bu üretim tesisine ilişkin birtakım bilgi ve belgeler. Bu üretim tesisini kurabilirsiniz, ama o enerjiyi nakledilmek için sisteme erişimiyle ilgili koşullar ne olacak, bununla ilgili birtakım bilgi, belgelerin olması gerekiyor. Biz dosyayı aldıktan sonra bu bilgi, belgeleri inceliyoruz, eğer eksiklik varsa şirkete bildiriyoruz, şirketten bize geri dönüş oluyor, yeniden bir 13 günlük süre veriyoruz. Eğer bu süreç içerisinde dosya tamamlanmazsa dosyayı iade ediyoruz, eğer dosya tamamlanırsa bizim lisans alma bedeli diye belirlemiş olduğumuz ve internet sitemizde de yayınlanan bir bedel var, bunun yüzde 1'lik kısmını yatırdıktan sonra dosyayı inceleme ve değerlendirmeye alıyoruz. Kamulaştırma varsa diye o tesisin kurulacağı araziyle ilgili Kamulaştırma Dairemiz araştırma yapıyor. Şebekeye erişimiyle ilgili TEDAŞ veya TEİAŞ'la yazışmalar yapıyoruz. Artı ortaklarla ilgili incelememizi yapıyoruz ve biz bir müzekkere hazırlayarak kurula indiriyoruz. Bu şirketin lisans almasının uygun olup olmadığı konusunda mütalaamızı verip kurul tarafından da karara bağlanmasını istiyoruz. İlk alınan karar kanaatimce bir hazırlayıcı işlem niteliğinde olan uygun bulma kararı. Bu uygun bulma kararında ne deniliyor? Şirketin lisans alabilmesi uygundur, ancak şu şu şartları yerine getirmesi kaydıyla. Genellikle bu şartlar ne oluyor? Eğer ana sözleşmesi bizim mevzuatımıza uygun değilse bu ana sözleşmenin tadil edilmesi gerekiyor. Biz ana

sözleşmesinde ne istiyoruz? Birincisi, bu zaten Ticaret Kanunu'nun da hükümlerinden birisidir, bizim elektrik faaliyeti yapmasına yönelik hükümlerin amaç ve konu kısmında olmasını istiyoruz.

90 Günlük Süre

Bir de olmasını istemediğimiz şeyler var, şimdi çok ayrıntıya girmiş olacağım, ama bizdeki piyasa faaliyetlerinde birtakım ayrıştırmalar söz konusu. Yani şimdi üretim yapan lisans sahibi aynı zamanda iletim faaliyetiyle iştigal edemiyor veyahut da toptan satış yapan lisans sahibi dağıtım faaliyetini yapamıyor. Bu nedenle de birtakım olmasını istemediğimiz şeylerin de yer almamasını istiyoruz. Artı hisse devirlerinde, birleşmelerde kurulumuzun onayının alınması gerekiyor, ana sözleşmede bununla ilgili maddelerin bulunmasını istiyoruz. Artı ana sözleşmeler şirketler tarafından istenildiği gibi revize edilemiyor, bunun için de yine kurumumuzdan uygun görüşü alınması gerekiyor. Tabii ki bunların ana sözleşmeye dercedilmesini yükümlülük haline getirebiliyoruz. Eğer yapmışsanız da böyle bir yükümlülük söz konusu değil. Artı belli bir sermaye tutarının olmasını istiyoruz. Sermaye tutarı üretim lisanslarında genellikle bir megavat için bir yatırım maliyeti olması gerekiyor. Bu kaynağa göre değişiyor, mesela şu an hidrolikler için 1 milyon 600 bin YTL. öngörü-lüyor bir megavat bir tesisin yapımı. Bu rüzgar ya da güneş ya da biyokütle, biyogaza göre farklılık arz edebiliyor. Bu yatırım maliyetinin yüzde 15'lik kısmını asgari sermaye olarak koymasını istiyoruz şirketten. Artı eğer bir kaynak kullanımı gerekiyorsa bu kaynak kullanımına ilişkin anlaşmaların, bu ne olabilir,

DSİ'yle su kullanım anlaşması olabilir, eğer yerli kömürse Kömür İşletmeleriyle bir kaynak kullanım anlaşması söz konusu olabilir.

Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini istiyoruz ve bunun için de şirkete 90 günlük süre veriyoruz. Bu süreler en çok sıkıntıya düştüğümüz konulardan birisi, ben siz hukukçu arkadaşlarımdan bu konuya biraz itina göstermenizi isteyeceğim. Çünkü kurulumuz bu konuda en azından şirketlerin ciddiyetini ölçebilmek için çok katı, bu yükümlülüklerin 90 günlük süreler içerisinde yerine getirilerek kurumumuza ibraz edilmiş olması gerekiyor. Ne yazık ki hani bu biraz önce çantacı dediğimiz şirketler var ya, onlar gerçekten bunu çok iyi takip edebiliyor, ama hakikaten bu projeyi yapabilecek olan şirketlerde nedense böyle bir zafiyet var ya da umursamazlık mı diyelim, çok büyük şirketlerin bundan dolayı lisans başvuruları reddediliyor ve özellikle bu yenilenebilir dediğimiz doğal kaynağa tabi olanlarda bu sürecin en az bir iki yıl geriye gitmesi demek oluyor.

Üretim lisansı alındıktan sonra üretim lisansındaki yükümlülükler nedir? Bir kere her bir tesis için ayrı ayrı lisans alınması gerekiyor. Yani birden fazla tesis için tüzel kişiyle lisans verilmiyor, tesise lisans veriliyor. Ayrıca arı hesap tutma ve kayıt tutma yükümlülüğü var her bir tesis için, yani bir çapraz sübvansiyon yasağı var ve bize vermiş olduğumuz lisanslarda eğer inşaat dönemindeyse yılda üç kere, yani her dört ayda bir ilerleme programı, ilerleme raporu sunmanız gerekiyor. Eğer işletmeye geçmişseniz de Nisan ayında yıllık faaliyet raporu sunmanız gerekiyor ve bu tesislerin sigorta yaptırılması var, tüm varlık sigortası.

Ben size kısaca Türkiye'deki elektrik üretimindeki kaynak türü bazındaki dağılımı göstermek istedim. Türkiye'de şu anda yüzde 16,8 civarında hidrolik, yüzde 21 civarında linyit, kaynak olarak şu anda en fazla doğalgaza dayalı üretim tesisleri söz konusu. Şimdi bizim vermiş olduğumuz, yani biraz önce bahsettiğim gibi imtiyaz, yani sözleşme yöntemiyle biraz önce de bahsedildi, yap-işlet-devret ve işletme hakkı devri modeliyle özel sektörün yapmış olduğu tesisler söz konusuydu. Artı Elektrik Üretim A.Ş. dediğimiz kamu eliyle yapılan tesisler vardı. EPDK kurulduktan sonra bizim tarafımızdan verilen lisans, yani özel sektörün lisanslama yöntemiyle yapmış olduğu başvurularla ilgili size kısa bir bilgi vermek isterim. Normalde hidrolik kaynaklara dayalı elektrik üretim projelerinin toplamı, yani kurulu güç bazında 13 853 megavat. Bizim vermiş olduğumuz lisanslardan 831 megavatı işletmeye geçmiş. Şimdi bu belki size çok az gibi gelebilir, ama yatırım dönemi hidroliklerde en az, kanal tipi ve barajlı olmasına göre bu değişebiliyor, ama yaklaşık 48 aylık bir süreç var ve lisanslama döneminin 2003-2004 yılları olduğunu düşünürseniz bu çok az değil. Şimdi en son 2009 yılında benim tahminim 1000 megavatlık bir hidrolik santral işletmeye geçecek diye öngörüyoruz iyimser senaryoyla. Kötümser senaryomuz da yaklaşık 800 megavat civarında bir hidrolik kaynağa dayalı tesisin işletmeye geçmesi.

Şimdi Türkiye'nin 433 milyar kilovat saatlik bir hidrolik potansiyeli var. Fakat tabii ki bu potansiyelin hepsi yapılabilir demek değil. Bu mevcut kapasiteden yararlanma oranı yüzde 30, yani ekonomik ve teknik açıdan

yapılabilir olma oranı bu. Şimdi bu biraz önce vermiş olduğum sayıları dikkate alırsak yaklaşık 14 bin megavatlık kısmı işletmede, yani yapılmış. Lisanslı olan 20 bin megavatlık, yani bu yapılmış demek değil, lisans verilmiş olan 20 bin megavatlık bir kısım var. Bu ne demek? Yaklaşık 9 bin megavatlık bir kapasite var. Yani daha DSI'ye gelmemiş, özel sektöre açılmamış, özel sektör yatırımcısının yapabileceği 9 bin megavatlık bir potansiyel söz konusu. İşletmede olan diğer üretim tesislerimiz ne? Rüzgar, 425 megavat, jeotermal 30 megavat, diğer biraz önce bahsettiğimiz biyogaz 67 megavat, 522 megavatlık da diğer yenilenebilir toplamamız var ve Türkiye'deki toplam kurulu gücün yaklaşık yüzde 33'lük kısmı yenilenebilir enerjiden karşılanıyor. Aslında bu iyi sayılabilecek bir oran. Lisanslama sürecine ilişkin size kısaca sayısal bilgiler verdim. Gördüğünüz gibi 75 bin megavatlık bir rüzgar başvurusu var, bu hakikaten çok dikkate değer. Güneş yok, çünkü daha güneşle ilgili başvuruda bulunulmadı.

Şimdi size bir tane hidrolik santral göstermek istedim. Burada mühendis arkadaşlarımız var, ama siz hukukçu arkadaşlarımız için hidrolik santral ya da HES, suya dayalı bir üretim tesisi göstermek istedim. Evet, bu biraz önce gösterilmişti, bu bir rüzgar santrali, bu da son zamanların en popüler kaynaklarından birisi olan güneş santrali, Türkiye'de daha yok, ama işte bu da bir güneş santrali. Şimdi 4628 Sayılı Kanun temel kanun demiştik, ama 4628 Sayılı Kanun aslında çok fazla yenilenebilir teşvik getiren bir kanun değildi. Sadece 4628 Sayılı Kanun'un 5. maddesinde Kurulumuza şöyle bir yetki verilmişti. Elektrik ener-

jisi üretiminde çevresel etkiler nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarının ve yerli enerji kaynaklarının kullanımını özendirmek amacıyla gerekli tedbirler almak ve bu konuda teşvik uygulamaları için kurum ve kuruluşlar nezdinde girişimde bulunmak görevi vardı. Tabii ki bu kanun biraz önce de bahsetmiştik, YEK Kanunu'na göre daha eski bir kanun ve yenilenebilir teşvik edici çok kısır, yetkiden çok görev veren bir kanundu. Daha sonra bu Kanuna 2007 yılında yapılan bir değişiklikle bir madde eklendi yine yenilenebilirle ilgili, denildi ki, eğer mevzuatta belirlenen değer üzerinde verimliliği bulunan kojenerasyon, mikro kojenerasyon ya da yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve kurucu gücü azami 500 kilovat olan üretim tesislerinin lisanssız faaliyette bulunmasına ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir. Yani ne denildi? Eğer yenilenebilirsen ve 500 kilovattın altındaysan lisans almaksızın faaliyette bulunabilirsin. Şimdi sanki bu çok büyük bir teşvikmiş gibi geliyor, ama benim kanaatimce çok büyük bir teşvik değil. Biraz önce bana bu 500 kilovattın arttırılıp arttırılmadığı konusunda bir soru yöneltildi. Bunun 1000 kilovat/saat olması gibi bir durum söz konusu, en azından Komisyon görüşmelerinde böyle bir konu geçti.

Ancak lisanslama zaten bir düzenleme altına alma, onları kayıt altına alma bir nevi, yani lisanstan muafiyet olmasını ben çok büyük bir yenilik olarak ya da şirketlere bir kolaylık olarak görmüyorum. Niye bunda bu kadar bir şey var bilemiyorum, yine hiçbir şey değişmeyecek, yine gideceksiniz, eğer bir kaynağa dayalıysa yine o kaynak kullanım anlaşmasını yapacaksınız. Yine şebekeye

bağlanacaksanız, bunlar küçük olduğu için dağıtım şirketiyle bağlanmayla ilgili prosedürü yaşayacaksınız ve benim kanaatim en azından kurumumuzun bu görüşlerin veril-mesi hususunda bir baskısı, bir otoritesi vardı. Şimdi bu da kalkmış olacağı için bağlantıyla ilgili, özellikle alçak gerilimden bağlandığı için sıkıntılar fazlalaşacak, burada biz lisans vermeyeceğiz, il özel idareleri size bir izin verecek. hani süreçte çok değişen bir şey yok, kurumlar arasında değişen bir şey var. Umarım yatırımcılar bunu böyle çok dört gözle bekliyorlar, ama ben sistemde çok fazla bir değişikliğin olacağını düşünmüyorum.

Tabii ki biz ne yaptık? 2002 yılında elimizdeki 4628 Sayılı Kanun'daki sınırlı yenilenebilirle ilgili hükümlerle ikincil mevzuata bunu yansıtmaya çalıştık ve dedik ki, yenilenebilirle ilgili ne yapabiliriz, ne gibi teşvik mekanizmaları kurgulayabiliriz? Biz o günün koşullarında dedik ki, biz en azından diğer perakendecilere bir yükümlülük getirip bunlar için bir alım zorunluluğu kurgulayalım ve bu şirketlere kendi elimizden geldiğince, kanunun bize verdiği yetkiler dahilinde birtakım kolaylıklar, birtakım teşvik mekanizmaları kurgulayalım. Bir yenilenebilir tanımı yaptık Lisans Yönetmeliğimizde, bizim buradaki tanımımızdaki farklılık YEK Kanunu'na göre kanal tiplerinde bir kurulu güç sınırlaması var. YEK Kanunu'nda herhangi bir güç sınırlaması yok kanal tipi hidrolik santrallerde, bizde 50 megavatlık bir sınırlama var. Artı rezervuarlı tesislerde bizde 100 milyon metreküpün veya rezervuar alanı 15 kilometrekarenin altında olanlar YEK kapsamına dahil. Bu 100 milyon metreküp ibaresi YEK Kanunu'nda söz konusu değil.

Doğal Kaynağın Önemi

Biz EPDK olarak 2002 yılı koşullarında ne gibi teşvikler getirdik? Dedik ki, biz sizden normal alınan lisans bedellerinin tamamını almayız, sadece yüzde 1'ini alırız eğer yerli veya yenilenebilir kaynağa tabi bir tesis başvurusuysa. Artı lisans sahibi tüzel kişiler işletmeye geçtikten sonra kurumumuza ürettikleri elektrik enerjisi miktarı üzerinden bir yıllık lisans bedeli ödemesi gerekiyor, sizleri sekiz yıl bu bedelden muaf tutarız dedik. Yine bizim lisans yoluyla düzenlediğimiz perakendecilere dedik ki senin lisansına şöyle bir hüküm dercediyorum, eğer TEDAŞ'ın toptan satış alış fiyatının altında veya eşit bir miktarsa yenilenebilir enerjiye dayalı tesislerden öncelikle alacaksın. Artı eğer şebekeye erişimde bir yenilenebilir tesisle diğer kaynağa dayalı tesisler yarışıyor ise öncelikle bunlara şebekeye erişim imkânı ver dedik ve Dengeleme ve Ulaştırma Yönetmeliği'nde bu tesislere kolaylık sağlayacak birtakım muafiyetler getirdik. Ancak tabii ki bunu yaparken de yenilenebilir lisansı alanlara da bu lisansları hoymatça kullanmamaları için birtakım zorluklar da dizayn ettik. Dedik ki, eğer bir lisans alırsan ve bu lisansı işletmeye geçmeden sonlandırırırsan senden bir lisans bedeli suretinde bir bedel alırım. Artı eğer yenilenebilir lisansınız varsa bir sonraki lisansınızı verirken bu lisansların ilerleme durumlarını kontrol ederim, bu da size lisans verme için bir ölçüttür dedik ve birtakım zorluklar getirdik.

Niye böyle bir mekanizma tesis ettik? Çünkü nihayetinde bir doğa kaynağı kullanıyorsunuz ve bir bağlantıyla ilgili bir kapasite size tahsis ediliyor. Şimdi bizim için termik

santraller o kadar önemli değil, yatırımcı tacirdir, yaparsa yapar, bir gün önce işletmeye geçerse daha fazla para kazanır, ama bir doğal kaynak söz konusu olduğunda, bu doğal kaynağın tahsisatı söz konusu olduğunda bir an önce onun ülke ekonomisine kazandırılması toplumsal fayda açısından bizim için öncelikli. Bu nedenle de birtakım zorluklar getirdik, ama tabii ki elimizdeki bu kısıtlı yetkiyle yapmış olduğumuz düzenlemeler çok yeterli olmadı ve süreç bu kaynağa dayalı olan tesislerin ekstra bir kanunla teşvik edilmesi gerektiğini ortaya koydu ve bunun üzerine YEK'lerle ilgili teşvik mekanizmalarını düzenleyen YEK Kanunu dediğimiz 5346 Sayılı Kanun yürürlüğe girdi. Bu kanunun yürürlüğe girmesiyle, biraz önce dedik, Lisans Yönetmeliğinde perakendecilere bir alım zorunluluğu getiriyorduk, aslında o biraz zımnen ilga oldu. Halâ Lisans Yönetmeliğinde dursa da artık çok fazla işlevsel değil. Nedir işlevsel olan? Lisans bedellerindeki birtakım muafiyetler.

Şimdi Yenilenebilir Enerji Kanunu'nda amacını biraz önce arkadaşlarım dile getirdi, iki tanım var. Birisi kaynağı gösteren tanım, ikincisi de bu kanundaki teşviklerden kimlerin yararlanabileceğini belirten tanım. Bazen böyle bunda bir karışıklık söz konusu olabiliyor, bu tanımda yenilenebilir enerji kaynakları ne olarak gösteriliyor? Hidrolik, rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, dalga, akıntı enerjisi, gelgit gibi fosil olmayan enerji kaynakları belirtiliyor. Bu kanun kapsamındaki yenilenebilir enerji kaynakları ne, yani 6. maddedeki teşvikten yararlanacak olanlar ne? Rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz,

dalga, akıntı enerjisi, nehir tipi veya rezervuar alanı 15 kilometrekarenin altında olan hidro-elektrik üretim enerjisi kurulmasına uygun elektrik enerjisi üretim kaynakları. YEK belgesinden biraz önce bahsedildi, bunu geçiyorum. Kanunda yer alan teşvik mekanizmalarından bahsedildi, ben de çok kısaca bahsedeyim. Mevcutta bir alım garantisi var, yine perakende satış şirketleri alıyor ve bir bedel belirleniyor. Bu bedel de 5 Euro/centten fazla olmayacak, 5,5 Euro/centten de az olmayacak şekilde her yıl Kurumumuz Türkiye toptan satış fiyatı dediğimiz -*şu an 2008 yılı için 12.82 kuruş bu bedel*- bir fiyat belirleniyor ve bu fiyat üzerinden perakendeciler bu kaynağa dayalı üretim tesislerinden elektrik enerjisi alıyorlar.

Alım Zorunluluğu

Şimdi biraz önce YEK Kanunu teşvik etmiştir denildi. Aslında YEK Kanunu bu projeler açısından bugüne kadar çok fazla bir teşvik unsuru olmamıştır kanaatimce. Çünkü daha şu fiyat üzerinden satan YEK kapsamında üretim tesisi yok. Yani bugüne kadar bir YEK belgesi verilmedi ve bu fiyat üzerinden de perakendecilere bir satış söz konusu olmadı. Neden? Çünkü PMUM'daki fiyatlar çok daha üstünde ve bu nedenle de tercih edilmiyor. Yani daha fazla bir bedelle satabilecekken neden 12.82 gibi bir bedelle satsın? YEK Kanunu'nun nerede faydası oldu? YEK Kanunu'nun faydasının olduğu tek yer kanaatimce bankaların vermiş olduğu kredilerde söz konusu oldu. Çünkü nihayetinde kreditorler bir en kötü senaryosunu görmek istiyorlar ve en kötü senaryosuna göre riski hesaplıyorlar. İşte bu bedeller bu senaryolara bir sinyal oldu,

bir ışık oldu ve hesaplamalar bu bedeller üzerinden yapıldı. Bu bedeller gerçekçi miydi? Çok gerçekçi değil ki yeniden bir revizyona gidildi ve kaynak bazında yatırım maliyetine göre yeniden fiyatlar dizayn edildi, ama en azından bu da olmasaydı kredi almada daha birtakım zorluklar söz konusu olabilecekti.

Evet, biraz önce bahsettim, yalnız bu kurgularda değişiklik söz konusu oldu. Ben şimdi biraz daha farklı bir şey söylemek istiyorum, dediğimiz gibi yeni kurgulanan sistem şöyle: Önceden neydi? Enerji üretecektiniz ve perakende satış şirketleri bu enerjinizi belirlenen Türkiye toptan satış fiyatı üzerinden alacaklardı. Şimdi yeni kurgulanan sistem de şöyle, her kaynak için farklı fiyatlar var, bu enerjinizi siz satıyorsunuz ve PMUM nezdinde bunlar toplanıyor ve bir toplam YEK bedeli ortaya çıkıyor. Yani şöyle formüle edeyim, eğer diyelim ki 3 milyon kilovat/saatlik bir satış söz konusu olmuş hidrolik kaynağa dayalı, 1 milyon kilovat/saatlik bir güneş olmuş ya da 1 milyon kilovat/saatlik artı bir rüzgar olmuş. Bunların miktarı artı bedel artı bunların toplamı belirlenip tedarikçilere fiyat o toplamdan söz konusu olacak. Yani bir havuz söz konusu olacak, eskisi gibi tek bir bedel değil, yani o 12,82 kuruş gibi değil. Bu bedeli tedarikçiler alma zorunda, YEK kapsamındaki toplam satmış oldukları bedel oranında bu kaynağa dayalı üretilen elektrik enerjisinden almak zorundalar, her ay PMUM bir fatura düzenleyecek.

Ben çok kısaca bir destekleme mekanizmalarından birkaç tanesini daha söyleyeyim. 5346 sayılı Kanun bazı arazi tahsisi muafiyetleri de getirdi. Bunlar nedir? Maliye hazine-

sinin mülkiyetinde veya devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan taşınmaz malların edinilmesinde hidroelektrik üretim tesislerinin rezervuar alanının bulunduğu taşınmazlar bedelsiz tahsis ediliyor. Bunu bazı yatırımcılar bilmiyor. Artı yine 31.12.2012 tarihine kadar devreye alınacak olan yenilenebilir enerji kaynaklarında biraz önce bahsettiğim gibi ulaşım, şebeke bağlantı noktası gibi nakil hatlarının yapıldığı yerlerde de yüzde 85'lik muafiyet söz konusu. Aynen yine orman alanlarında bulunan taşınmazlarda da yüzde 85'lik bir indirim söz konusu, artı orman köylüleri kalkınma geliri, ağaçlandırma ve erozyon kontrolü geliri de alınmıyor bunlardan. Yatırım dönemine ait birtakım teşvikler var, bu teşvikler için Bakanlar Kurulu kararıyla bu teşviklerden yararlanılabiliyor. Artı 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda eğer alternatif alan bulunmaması ve Toprak Koruma Kurulu'nun uygun görmesi şartıyla, Kurumumuzun da talebiyle 4628 Sayılı Kanun uyarınca yenilenebilir enerji kaynak alanlarının kullanımıyla ilgili yatırımlar için bu arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine toprak koruma projesine uyması kaydıyla izin verilebiliyor. Böyle bir muafiyet, böyle bir teşvik de söz konusu. Ben sunumumu burada kesiyorum, beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

SORU - YANIT**Av. KERİME SARI**

Aslında bugün yenilenebilir enerji mevzuatına neredeyse küçük bir dersle de giriş yapmış bulunduk değil mi? Ben kendi adıma saatlerce de dinleyebilirdim, ama programımızın bir akışı olduğu için bu güzel tebliği bu kadarla sınırlamak durumunda kaldık. Şimdi ikinci bölüme ilişkin soru ve cevaplarınız varsa bunları alabilir miyiz, buyurun efendim.

Av. SELİM KARAHAN

Elif Hanıma bir sorum olacaktı. Şimdi burada bahsettiği 90 günlük süreden bunun kesin süre olduğunu algıladık. Ancak birtakım bürokratik engellerden dolayı uzatılma olabilir, süre uzamasına yol açan durumlar söz konusu olabilir. Bu 90 günlük sürenin sonuna doğru yatırımcı şirket EPDK'ya bir başvuruyla bu sürenin belli neden gösterme koşuluyla ek süre verilmesi talebinde bulunabilir mi?

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Şimdi Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği'nde bununla ilgili bir hüküm var, şöyle der: Eğer kurul tarafından uygun bulunan haller veya mücbir sebep nedeniyle bize başvuruda bulunursanız bu süre tabii ki uzatılabilir. Yalnız gerekçelerinizin Kurulumuz tarafından uygun bulunması gerekiyor. Yani sizden kaynaklanmayan, sizin kusurunuzdan veya ağır ihmalinizden kaynaklanmayan veyahut da bir mücbir sebep olması söz konusu. Ancak şimdiye kadar böyle bir uygulama oldu mu, kurul bu nedenle bir ek süre verdi mi? Benim hatırladığım galiba

sadece yönetim kurulu toplanamadığı için yerli kömüre dayalı bir şirkette galiba TKE'nin yönetim kurulu toplanamadığı için sözleşme imzalanamadığından dolayı bir süre uzatımı söz konusu oldu. Bunun haricinde çok fazla istisna yapılmıyor. Ben belki de mesleğim icabı, biraz böyle şirketlerin avukatlığını yapıyordum, Kurula indirirken birtakım şeyleri görünce bürokratik engelleri de bildiğimiz için uygun mütalaalarda bulunuyorduk, ama kurul buna çok taraftar değildi. Şimdi taraftar olmamasını da geçen hakikaten doğru yaptıklarını gösterdi, çünkü Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme'den müfettişler geldi ve ilk sordukları şu oldu: *"İşte bu süre içerisinde yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişilere birtakım imtiyazlar tanıdınız mı?"* Çünkü nihayetinde bir takdir kullanıyorsunuz, acaba bir keyfiyet var mı diye bakıldı. İyi ki vermemişiz süre dedim. O yüzden tabii ki böyle bir hakkınız var, ama çok çok az kullanılan bir hak.

BURÇİN ÖZENSEL

(Makine Mühendisleri Odası

Enerji Komisyonu Başkan Yardımcısı)

Elif Hanıma bir sorum olacak. Lisans alan firmalarda elektrik santralleri için 2,5 sene amortisman süresi var yapılan yatırımın, rüzgarlarda 7 sene, güneşte 15 senenin üstü. Bu lisans alan firmalar belli bir süre yatırım yapmadıkları takdirde lisansların iptali söz konusu mu? Olmadığı takdirde alan firma bu lisansı 5, 10 sene elinde tutarak ikinci el değerlendirmeye yönelebiliyor. Bunların önüne geçmek için uygulamada herhangi bir değişiklik yapmak düşünüyor musunuz?

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Üretim lisansı bir tesisin inşa edilmesini, orada elektrik enerjisi üretilmesini ve üretilen enerjinin satımını kapsar. Eğer verdiğimiz lisans inşayı da kapsayan bir üretim lisansıysa bir kere lisansa bir tesis tamamlama süresi dercediyoruz. Bunu neye göre dercediyoruz? O tesisin hangi kaynağa dayalı olarak yapıldığına ve kurulu gücünün büyüklüğüne dayalı oluyor. Mesela nedir, 5 megavat civarındaki bir kanal tipi HES projesi, 48 ay gibi bir süre veriyoruz ve eğer inşa aşamasındaki bir tesiste her dört ayda bir bize ilerleme oranlarını veriyorlar. Başta bize bir termin programı sunuluyor, planlanan bu termin programıyla filii gerçekleşmeyi bize rapor ediyorlar. Tabii ki eğer ilerleme kaydedilmiyorsa ve kalan süre itibarıyla yapılamayacak bir tesiste veya tesis tamamlama süresi bitmiş, fakat yapılmamış bir tesiste o zaman lisansı iptal ediliyor. Zaten son gelen 2008 düzenlemesinde tesis tamamlama üresi içinde yapılmayan lisansların iptal edileceği ve bu şirketle ortaklarının, hatta yönetim kurulu üyelerinin piyasadan üç yıl süreyle yasaklanacağı konusunda da bir hüküm söz konusu. Yani sizin o söylediğiniz şeyin olması söz konusu değil. Biraz önce Demirer Grubundan sunum yapan Beyefendinin de söylediği gibi, *"Bizi rüzgarlarda yapın yapın diye sıkıştırmaya başladılar"* demişti. Türkiye'nin arz sıkıntısı da göz önüne alındığında yapılmadan 5, 10 yıl bir projenin elde tutulması mümkün değil.

Lisans devredilemiyor, onların söylemek istediği galiba şu, lisans sahibi tüzel kişinin hisseleri devir oluyor. Hani siz mühendissinizi,

aynı şey değil, bu bir kişilik, o tüzel kişiyle ortakları birbirinden farklı unsurlar. Bizim için muhatabımız tüzel kişi, ortaklarının muhataplığı o tüzel kişinin yapısıyla ilgili bize sinyalleri vermesi için. Eğer hisseleri devir alan ortaklar da şartları sağlıyorsa, yani birtakım yasaklıklar söz konusu değilse, piyasa payı kısıtlarında aşım söz konusu değilse, mali yeterliliği varsa ortaklığın değişmesi her zaman söz konusu olabilir.

Av. CHRISTINA ...

Benim de Elif Hanıma yabancı yatırımla ilgili bir sorum var. Siz yenilenebilir enerjinin yabancı yatırıma çok ihtiyacı var demiştiniz. Şimdi bir elektrik üretim şirketinin ortağı yabancı ortaksa bu şirket için herhangi bir sınırlama geliyor mu? Yani sonuçta enerji son derece stratejik bir konu olduğu için sadece piyasanın yüzde 50'sine kadar yabancı yatırım gelebilir veya yüzde 10 gelebilir, öyle bir sınırlama var mı?

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Bizim için yabancı yatırımcı açısından bir sınırlama söz konusu değil, şöyle bir sınırlama söz konusu. Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre Türkiye'de kurulmuş olan bir limitet veya anonim şirket olması söz konusu. Herhalde sizin sormak istediğiniz şu, yabancı ortaklar doğrudan veya dolaylı olarak asıl hâkim konumuna geçebilecek mi? Şöyle, üretim faaliyetiyle ilgili bir piyasa kısıtı söz konusu, yani bir tüzel kişi Türkiye'deki toplam kurulu gücün yüzde 20'sinden fazlasına sahip olamaz. Yani bunun yabancı veya Türk olması bir ayrıcalık getirmez, bu Türk de olabilir, yabancı da olabilir.

NAZLI DERELİ

Erol Beye bir sorum olacaktı. Rüzgar santralleriyle ilgili olarak sekiz tane rüzgar santraliniz olduğunu söylediniz. Şu anda önemli konulardan bir tanesi karbon emisyonu ticareti. Siz şirket bünyesinde bu karbon emisyonu ticaretiyle uğraşılıyor musunuz, standart olarak herhangi bir şekilde bir kaydınız oldu mu? Bu konuyla ilgili bilgi verebilir misiniz?

EROL DEMİRER

Evet, tabii karbon ticareti ekstra gelir olduğu için onu göz ardı etmemiz mümkün değil, onunla uğraşılıyor, pratikte sattıklarımız da oluyor. Dünyada altın, gold standart alan ilk firma da bizim firma, birinci ve ikinci bizim grubumuzdaki firmalar.

NAZLI DERELİ

Peki, ne gibi sorunlarla karşılaştınız bu konuda, biraz bilgi verebilir misiniz?

EROL DEMİRER

Yani titiz bir çalışma gerekiyor, elektriği ürettiğinizi, şebekeye verdiğinizi, çevredeki alternatif santrallere göre daha az karbon saldığınızın hesabı. Bağımsız kuruluşlar denetliyor yurtdışından, TÜF veya benzeri şirketler. Belgeledikten sonra oluyor, önemli olan yatırıma başlamadan bu sertifikanın çıkması. Çünkü bir önemli kısım da bu karbon sertifikası sayesinde yatırımın gerçekleşme ihtimalinin yükseldiğini ispat etmeniz lazım. Yoksa zaten yapılmış bir santrale karbon şeyi olmuyor, bu en baştan, daha yatırım aşamasında bütün belgeleri, kanıtları toplayıp sertifikalamak, belgelemek gerekiyor. Sonra belgeyi aldıktan sonra siz de biliyorsunuz, piyasada onlar satılıyor.

Av. MÜGE BÜYÜKDOLAŞ

Elif Hanıma benim aslında kısa kısa üç tane sorum var. Birincisi güneş enerjisinden elektrik üretimine ilişkin olarak bahsetmiş olduğunuz belirli dönemlerde başvuru kabul etmeniz var. Yakın dönemde böyle bir başvuru için tarih belirlenmesi söz konusu mu? Buna bağlı olarak da halihazırda bildiğim kadarıyla bir düzenleme yok, güneş enerjisinden elektrik üretimine ilişkin yönetmelik, vesaire yok. Bununla ilgili böyle bir düzenleme çalışması yapılacak mı? Yani tam olarak bu bilginin doğruluğundan da emin değilim, ama bir yıllık test ölçümü yapma zorunluluğunun kaldırılacağından bahsediliyordu. Böyle bir şey var mı, gerçekten bunun kaldırılması söz konusu mu? Bir de bildiğim kadarıyla EPDK'nın internet sitesinde de yayınlamakta olduğu rüzgar ve güneş haritaları var. Başvuru yapılırken bu haritalardaki bilgilerle bir örtüşmeye bakıyor musunuz? Yani bu haritaları ciddiye alarak bunun üzerinden bir ilerleme sunmak mı gerekiyor başvurularda, yoksa sadece bir referans kaynağı olarak mı bunlar sunuluyor?

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Biraz önce sunumumda da bahsettim, ilk trend hidrolikti, ondan sonra rüzgar geldi. Şimdiki son trend güneş ve güneşle ilgili de çalışmalara başladığımızı, rüzgardaki yanılığa düşmeyeceğimizi, bunun altyapısını hazırlama gayreti içinde olduğumuzu ve bununla ilgili usul ve esasları, bir yol haritasını dizayn etme çabası içinde olduğumuzu belirtmiştim. Bu da neyin göstergesidir? Yakın zamanda rüzgarla ilgili başvurular alınacak demektir, ama bununla ilgili takvimi soruyorsanız bu bir kurul kararıyla söz konusu olacak, kurul da

takdir edersiniz ki dokuz kişiden oluşuyor. Ne zaman onu bilemiyorum, ama en geç bir yıl içerisinde güneşle ilgili başvurular alınacak. Ölçümle ilgili zorunluluk dediniz, ölçümle ilgili dediğim gibi Elektrik İşleri Etüt İdaresiyle beraber birtakım çalışmalarımız var. Teknik açıdan ne gibi şeyler isteyeceğiz, daha çok formüle edilmedi. O yüzden bu konuda size yardımcı bir bilgi vermek istemem. Çünkü daha güneşle ilgili çalışmaların çok başındayız. Rüzgarla ilgili biliyorsunuz Elektrik İşleri Etüt İdaresine bir görev verildi, tabii ki orada birtakım teknik kriterler aranıyor ve bu teknik kriterleri de Elektrik İşleri Etüt İdaresine bakıp Kurumumuza bildiriyor. Bu çerçevede başvurular alınıyor.

Av. SENEM ÖZCAN

Benim sorum Elif Hanıma, öncelikle sunum için teşekkür ederim. Şimdi dedi ki mevzuatta 500 kilovattın altında üretim yapan tesislere lisans zorunluluğu getirilmiyor. Peki, burada benim aklıma şöyle bir şey geldi, bu lisans sorunundan kaçmak için bir şirket birden çok, örneğin 10 tane 500 kilovattın altında enerji üreten üretim tesisi kurabilir. Peki, bu durumda genele bakıp her ne kadar tek başına üretim tesisi 500 kilovattın altında olsa da piyasa payı örneğin 2 bin ya da 3 bin kilovattın üstünde olan şirketlere böyle bir zorunluluk getirilmesi gibi bir düzenleme var mı mevzuatta? Yani kanunu dolanmak için böyle bir yola gidildiğinde bunun mevzuattaki bir hükümlerle önü kesilebiliyor mu?

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Biraz önce de söylemiştim, biz lisansı kişiye vermiyoruz, tesise veriyoruz. Şimdi bu nedenle de bizim için önemli olan tesisin gücü-

nün ne olduğu. Kişinin 500 kilovatlık üç tane ayrı ayrı tesisi söz konusu olabilir, toplam kurulu gücü 1500 kilovattır, o yüzden de lisans almadan muaf değildir gibi bir kurgu söz konusu değil. Aslında şimdi tabii ki kanunda birtakım eksiklikler var ve her ne kadar YEK Kanunu olsa da bu değişiklik önerileri için de aslında bu uygulamaların nasıl yapılacağına ilişkin birtakım mevzuat değişiklikleri de söz konusu olacak. Bunun sonrasında da bunun ayrıntılarını düzenleyen bir yönetmelik, yani bu maddenin uygulanmasına yönelik bir yönetmelik çıkması söz konusu olacak ve o zaman nasıl yapılacağı, ayrıntıları daha net düzenleme altına alınacak. Bu da kurumumuz ve Enerji Bakanlığı ve tabii ki diğer kamu kurumlarının da görüşü alınarak çıkarılacak bir şey. Yani daha somut ikincil mevzuatta ortaya çıkacak diye düşünüyorum.

Av. ASLI AYDINÖZ

Yalnız burada o kurulu gücü 500 kilovat olan tesisten üretilen enerjinin satılması da mevzuata göre uygun değil şu anda. Sadece üretebilirsiniz, tüzel kişi olabilirsiniz, gerçek kişi olabilirsiniz diyor, sadece tüzel kişinin sisteme geri vermesini düzenlemiş. Yani sisteme geri verdiği zaman bir ücret karşılığı vermiyor, sadece fazla ürettiğini geri verebilirsin diyor. Burada bir satış söz konusu değil. O yüzden bu anlamda bir kanunu dolanma pek olamaz gibi. Zaten teknik olarak da Erol Bey biraz daha detaylı söyleyebilir belki, 500 kilovat, 500 kilovat üretmenin biraz maliyeti yüksek.

EROL DEMİRER

Teknikten çok izinler dolayısıyla 500 kilovat, 500 kilovat pek bir şey olmaz. Yani her

500 için lisans yok, ama gene bir sürü izin almak lazım. Yani sonuçta öyle dolanmaya değecek bir şey çıkmaz.

Av. ELİF FERDAL KARAKAŞ

Zaten lisans almamanın ne gibi bir avantajı var, onu da ben anlamıyorum. Lisans prosedürü çok korkutucu değil, tam tersi. Yani şimdi şunu göz ardı etmememiz gerekiyor, bazen kanunlar kadar asıl uygulamayı yargı belirliyor ve yargı Anayasa Mahkemesi kararlarında elektrik hizmeti faaliyetlerini, elektrik üretim faaliyetini bir kamu hizmeti olarak algılıyor. Tabii ki böyle bir kamu hizmeti adı altındaki bir faaliyeti sizin kamu olarak düzenleme altına almanız gerekiyor. Şimdi nihayetinde bir hidroelektrik santral veya bir termik santral açılıyorsunuz, bir bakkal dükkanı açılmıyor. Aslında bunun ciddiyetine varmak gerekiyor. O yüzden ben şunu da iddia ediyorum, lisanslama süreci en hızlı, diğer kamu kurumlarına göre en hızlı işleyen süreçlerden birisidir.

Av. KERİME SARI

Teşekkür ediyorum. Soru sormak isteyip de bugün bizimle paylaşamayan, düşüncelerini, öngörülerini bizlere aktarmak isteyen arkadaşlarımızın İstanbul Barosu'nun sayfasına girip İstanbul Enerji Hukuku Komisyonu'nun e-pdsta adresinden ya da irtibat telefonlarından bağlantı kurmasını rica ediyorum. Zamanımızı çok aştık, gerçekten hepinizden çok özür diliyorum. Katılımın ve ilginin bu kadar yoğun olması da ayrıca sevindirici. Şimdi bize değerli zamanını ayırıp, çok kıymetli bilgileri bizimle paylaşan panelistlerimize Enerji Komisyonu Başkanımız Yeşim Gürler tarafından sertifikalar verilecektir.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Yasası'nın yeni taslağında yenilenebilir enerji türlerine göre farklı teşvik miktarları öngörüldü. Şu an için bu miktarlar aşağıdaki gibidir:

Üretim yapan lisans sahibi tüzel kişiler için
(1. seçenek)

• Seçenekli olarak satın almada ilk 10 yıl süre ile

Hidroelektrik	7 Euro cent/kWh
Rüzgar Karada/denizde	8/12 Euro cent/kWh
Jeotermal	9 Euro cent/kWh
Fotovoltaik güneş	25 Euro cent/kWh
Yoğunlaştırılmış güneş	20 Euro cent/kWh
Biyokütle	14 Euro cent/kWh
Dalga, akıntı, gelgit	16 Euro cent/kWh

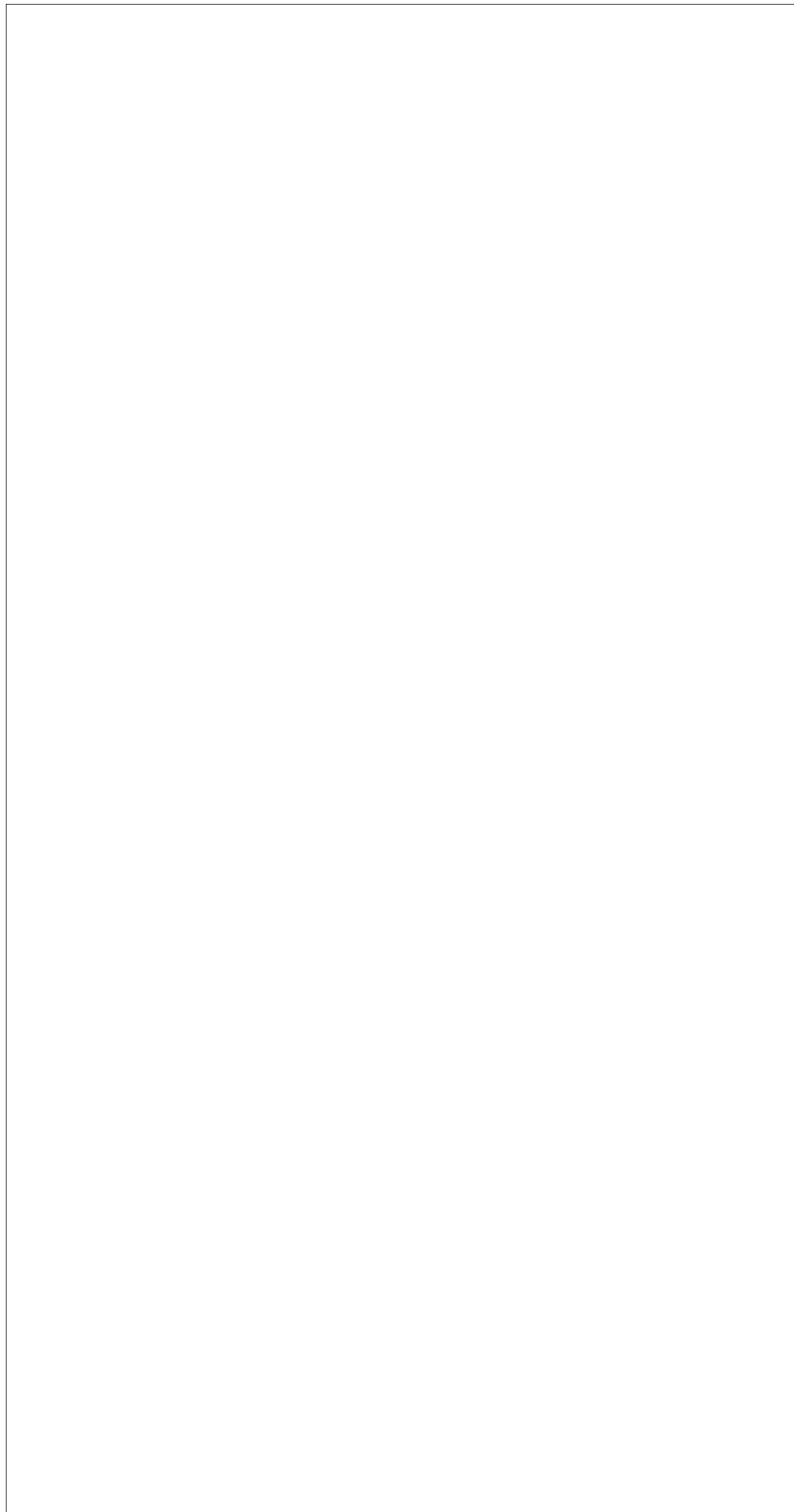
• Güneş enerjisine ikinci 10 yıl için de satın alma garantisi getiriliyor. (PV için 20 Eurocent-Y. Güneş için 18 Eurocent)

Ayrıca yerli üretim için katkı ilavesi de öngörülmüş durumdadır.

•Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisi kuran gerçek ve tüzel kişilerin ihtiyaçlarının üzerinde ürettikleri elektrik enerjisinin sisteme verilmesi halinde fotovoltaik güneş enerjisi haricindekiler I. sayılı cetvelde belirtilen fiyatlarla belirlenen süreler içinde; Fotovoltaik güneş enerjisi üretenler ise **15 yıl süre ile**; sisteme verdikleri elektrik enerjisi miktarı için

• 0 -3000 kWh/ay arası	35 Eurocent/kwh
• 3000- 6000 kWh/ay arası	30 Eurocent/kwh

miktarlarındadır.

**DENGELEME ve UZLAŖTIRMA
YÖNETMELİĞİ ve
YENİ ELEKTRİK PİYASASI
PANELİ**

Orhan Adli Apaydın Konferans Salonu
30 Ocak 2010

I. OTURUM

AÇILIŖ

Av. YEŖİM GÜRLER

*(İstanbul Barosu
Enerji Hukuku Komisyonu Başkanı)*

Değerli konuklarımız, sayın katılımcılar, İstanbul Barosu Enerji ve Hukuk Komisyonu'nca düzenlenen "Dengeleme ve UzlaŖtırma Yönetmeliği ve Yeni Elektrik Piyasası" konulu panelimize hoŖ geldiniz. Bildiğiniz gibi 1993 senesine kadar Türkiye Elektrik Kurumu'nun kontrolü altında olan elektrik sektörü liberalleŖme ve özelleŖtirme hedefleri doğrultusunda bu tarihten itibaren üretim ve iletimde Türkiye Elektrik Anonim Ŗirketi ve dağıtımda Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Ŗirketi olarak iki çatı altında toplandı. Ülke-mizde liberal bir elektrik piyasası kurulmasının ve iŖletilmesinin esaslarını veren Avrupa Birliği elektrik direktifine yakın bir yasal altyapı oluşturmak maksadıyla 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 2001 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte 2003 yılında kamu Ŗirketleri nihai olarak üretim, iletim,

toptan satış ve dağıtım olarak dörde ayrıldı.

Elektrik enerjisi sektöründe yeniden yapılanma ve serbestleşmenin temel amacı arz güvenliğini sağlamak üzere yeterli yatırımların yapılmasını mümkün kılacak yatırım ortamının oluşturulması, sektördeki verimlilik artışıyla rekabet yoluyla elde edilecek kazanımların tüketiciye yansıtılmasıdır. Bu amaca ulaşmak için uygulanan politika ve stratejiler ülkemiz koşullarının yanı sıra enerji sektöründe dünyadaki gelişmelerle yakından ilgilidir. Enerji sektöründe serbest piyasanın oluşması belirli bir geçiş dönemini gerektiriyor. Yine bu enerji sektöründe maliyet ve fiyat artışları ve artan elektrik enerjisi talebi çerçevesinde birçok ülkede arz güvenliğinin sağlanması konusunda yeni tedbirler alınmakta, mevcut piyasa yapıları ve kurulları deneyimler ve karşılaşılan sorunlar çerçevesinde yenilenmekte, piyasa mekanizmaları arz güvenliğini sağlayacak tedbirleriyle güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

Dengeleme Nedir?

Bu tedbirler kapsamında hazırlanan Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği yürürlüğe girmiş ve 1 Aralık 2009 tarihinde uygulanmaya başlamıştır. Böylece sanal uygulama dönemi sona ermiş ve ikili anlaşma tarafların dengelenemeyen enerjileri için tahakkuk ve tahsilat dönemi başlamıştır. Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği piyasa katılımcıları için tamamen yenidir ve oldukça geniş çaplı bir bilgisayar donanım ve yazılımı, bilgi birikimi ve eğitim gerektirmektedir. Prensip olarak dengeleme ikili anlaşmalarla kontrata bağlanan arz ve talebin sözleşme dışında kalan eksik veya fazla kısmının

üçüncü şahıslardan sağlanması, uzlaşmaysa bu alışverişin taraflar arasında mahsuplaşması, tahakkuk ve tahsil edilmesidir.

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'yle bugüne kadar yürürlükte olan piyasa yapısına göre daha liberal bir model öngörülüyor, bu modelde tüketicinin sadece günün hangi zaman diliminde ne kadar enerji tükettiği değil, günün hangi saatinde ne kadar enerji tükettiği de önem kazanmakta ve mahsuplaşma işlemi buna göre yapılmaktadır. Öngörülen modelde yük karakteristiklerin oluşturulmasında artık yalnızca tedarikçilerin değil, tüketicilerin de ciddi sorumlulukları olacaktır. İkili anlaşmalar artık tüketicilerin günlük, haftalık, aylık ve hatta mevsimlik yük eğrilerine göre yapılacak ve tüketicilere bu eğrilere sadık kalabildikleri ölçüde düşük tarife uygulanacaktır. Bu eğrilerden hangi yönde olursa olsun sapma gösteren tüketiciler yüksek tarifeye cezalandırılacak ve bu tür tüketiciler normal tarifeden daha yüksek bir bedel ödemek zorunda dahi kalabileceklerdir. Öngörülen model ikili anlaşmanın taraflarının eskiye göre çok daha dikkatli ve detaylı analiz yapmalarını gerektirecek ölçüde karmaşık ve tekniktir. Bu nedenle elektrik piyasası ve uygulanacak tarifeler açısından belirleyici ve yönlendirici olacak Elektrik Piyasası Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin hem hukuki, hem de teknik yönüyle irdelenmesinin uygulama açısından önemli olacağı düşünülmektedir katılmış olduğunuz paneli düzenliyoruz.

Panelimiz iki Oturumdan oluşacak. İlk Oturumumuzda İstanbul Barosu Başkan Yardımcısı Sayın **Prof.Dr.Dr. Av. Selçuk Demirbulak** yönetiminde Türkiye Elektrik

İletim Anonim Şirketi Hukuk Müşaviri Sayın **Av. Seyhan Şahiner** ve yine Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi Elektrik Piyasa Hizmetleri Mali Uzlaştırma Dairesi Başkanı Sayın **Nezir Ay** sunum yapacaklar. 2. Oturumumuzu ise Komisyonumuz üyesi Sayın **Av. Evren Aksakoğlu** yönetecek. Bu Oturumda sunularımızı Elektrik Hukuku Araştırma Enstitüsü Başkanı Sayın **Av. Fatma Çiftlik** ve Enerjisa Toptan Satış Anonim Şirketi Ticaret Müdürü Sayın **Gökmen Yılmaz** yapacaklar.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK
(İstanbul Barosu Başkan Yardımcısı)

Saygıdeğer hanımefendiler, beyefendiler, değerli meslektaşlarım, Baromuzun Enerji Hukuku Komisyonu'nun organize ettiği bu panele teşriflerinizden ötürü teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ben olaya global olarak bakmak isterim. Bu bağlamda bundan 7 yıl önce Türkiye elektrik ve doğalgaz sektörlerinin özel sektör tarafından işletilmeye açılması ve bilahare enerji piyasalarının rekabetçi yapıya kavuşturulması amacıyla mevzuat tanzim edilmişti ve bu bağlamda önce elektrik, bilahare doğalgaz piyasaları yasaları yapılmıştı.

Yurt Dışına Bağımlıyız

Türkiyemiz genelinde baktığımız zaman Türkiyemizde tüm enerji sektörleri açısından yüzde 74 yurt dışına bağımlı durumdayız. Eğer bunların alt başlıklarını irdelersek ki, kömürde yüzde 20, petrolde yüzde 93 ve doğalgazda da yüzde 97 olarak yurtdışına bağımlıyız. Petrolde yüzde 7'yi kendimiz üretirken yüzde 36.4'ü İran'dan, yüzde 32.1'i Rusya Federasyonu'ndan, yüzde 15'i Suudi Arabistan'dan, yüzde 7.8'i de Irak'tan, yüzde 8.1 de muhtelif ülkelerden temin etmekteyiz.

Eğer doğalgaz açısından bakarsak bugün yüzde 97 olarak yurt dışına bağımlıyız, bunun yüzde 63'ünü Rusya Federasyonu'ndan, yüzde 17'sini İran'dan, yüzde 9'unu Cezayir'den, yüzde 3.5'ünü Azerbaycan'dan, yüzde 3'ünü de Nijerya'dan temin etmekteyiz. İthal doğalgazın da yüzde 50'sini elektrik üretiminde kullanmaktayız, yüzde 22.5'ünü evlerde, yüzde 27.5'ünü da sanayide kullanmaktayız. Hepinizin bildiği gibi 31 Aralık 2009 tarihi itibarıyla nüfusumuz 72 561 000'e yükselmiştir. Bu nüfusun yüzde 75.5'u kentlerde, yüzde 24.5'u da kırsal alanda yaşamaktadır. Tabii kırsal alan için doğalgaz, vesaire söz konusu değil, kentlerde de biliyorsunuz iktisat bilimi uyarınca demagojik yatırımlar sonucu sahte kentleşme dediğimiz olgularla karşı karşıyayız. Eğer içinde yaşadığımız kenti de irdeleyecek olursak İstanbul'da kaç tane İstanbul olduğunu kolaylıkla görmek mümkün ki, çeperlerde bütün bunlar evlerde ısıtma, vesaire gibi konularda kullanılmamakta, bunu da kolaylıkla tespit etmekteyiz.

Sera Gazı Salınımı

Şimdi enerji politikaları hükümet politikasından ziyade bir devlet politikası olmak zorundadır. Bugün 367 milyar dolar gayrisafi milli hasılası olan Türkiye'mizin bütçesinin açığının önemli bir kısmı enerji giderleri tarafından oluşturulmaktadır. Nitekim 2008 bütçesinde enerjiyle ilgili yurtdışına transferler 32 milyar doları aşmıştır. Devlet politikası olmak zorunda, zira enerji üretimimiz 1970-2007 aralığında üretimimiz yüzde 70 artarken tüketimimiz aynı dönem için yüzde 380 artmıştır ve bu bağlamda 2007'den itibaren son yılları irdelersek 2007'de 106 milyon TEB

olan tüketim 2010'da 126 milyon TEB'e çıkmış, 2020 yılı için yapılan projeksiyonlarda da tüketimin 222 milyon TEB'e ulaşacağı hesaplanmaktadır. Bu bağlamda yıllık talep artışının aritmetik ortalaması yüzde 4.5'tur. Eğer olayı bir batılı gibi irdeleyecek olursak ki, Avrupa Birliği'nin 5 milyon kilometrekareden oluşan ve 498 milyon nüfusu havi Avrupa Birliği egemenlik alanında bugün Avrupa Birliği'nin siyasi entegrasyonunu sağlayacak durumda olan Lizbon Anlaşması'nda enerjinin son derece önemli bir yer tuttuğunu görürsünüz. Daha önce de kabul edilmeyen Anayasa taslaklarında yine enerji ve istatistik, bunlar bizim hukukta bilmediğimiz konulardır. Biz çünkü istatistiği işkembe-i kübradan sallamayı çok severiz. Benim bu söylediklerim milli muhasebe rakamları araştırılarak, irdelenerek bulunan rakamlardır, ama biz istatistiği onlar Anayasal madde olarak mütalaa ediyorlardı. Şimdi, oradaki artış yüzde 1.6 aritmetik ortalamasını aldığınız zaman bizde yüzde 4.5, bu bağlamda bunun devlet politikası olması kaçınılmazdır ve yıllık 2020 yılına kadar, yani çok yakın bir gelecek için yıllık 10 milyar dolar yatırıma gereksinim vardır. Tabii ki, bu makro politikayı uygularken dikkate almanız gereken iki önemli unsur vardır: 1. Tüketici hakları, 2. Çevre. Çağdaş devlet olmanın da gereği budur.

Hepinizin bildiği gibi atmosfere en büyük zararı veren gaz türü karbondioksit ve sera gazı etkisi yapan, bu alanda ülkemizin atmosfere saldırdığı sera gazı açısından total olarak bakarsak evrende 21. sıradayız. Fert başına kalabalık bir ülke olduğumuz için 72 561 000'den bahsediyorum. Artık nüfus artış hızı da yüzde 3'lerden yüzde 1.42'lere çekilmesine

rağmen artış devam ediyor. Fert başına yüksek olmamakla beraber 2.9 m³/ton bir salgı olmasına karşın kalabalık olduğumuzdan, dünya genelinde 21.'yiz, fert başına sıralamadaysa 71.'yiz. Bu itibarla enerji politikamızı oluştururken elbette ki bu çevre etkisine de son derece dikkat etmek durumundayız. Bunun aşılması için kaynak çeşitliliği ve arz güvenliğini artırmak sektörde gerekli reform çalışmalarını da gerçekleştirmektir. Şunu unutmaksızın söyleyeyim ki; bizim enerji tüketiminin yüzde 28'i kömürden oluşmakta, yüzde 31'i petrolden, yüzde 32'si doğalgazdan, ancak yüzde 9'u da yenilenebilir enerjiden oluşmaktadır. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun'a gerekli saygı gösterilerek tüketici haklarını çiğnemeksizin enerjiyle ilgili makro politikanın tanzim edilmesinin bir çağdaş devlet anlayışı olduğunu vurgulamıştım. Şimdi bu panele katılan değerli panelistler denge uzlaştırma yönetmeliği açısından bütün bu tadat ettiğim konuları detayedecekler, ayrıntılı biçimde bilgilerinize sunacaklar.

Şimdi bendeki notlara göre ilk konuşmacımız Av. Seyhan Şahiner kendisi "*Dengeleme ve Uzlaştırma Modeli ve Uygulaması*" başlıklı bir sunum yapacak. Av. Sayın Seyhan Şahiner Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi mezunu ve 1998'den başlayarak günümüze dek Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi'nde hukuk müşaviri olarak çalışmaktasınız. Ayrıca enerji ihalelerinde işletme hakkının devre konulu yüksek lisans çalışması yapmış, dengeleme ve uzlaştırma modeli altyapı çalışmaları dâhil yeni piyasa yapılandırma çalışmalarında bulunmaktadır. Buyurun Sayın Şahiner.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Biz buraya gelirken, bu panele hazırlanırken ilgili daire başkanı Nezir Beyle birlikte şöyle bir kurgu yaptık; ben size mevcut piyasa yapısı içerisinde dünden bugüne nihai döneme kadar getirip piyasayı nihai dönem itibarıyla konuyu Nezir Beye aktaracağım ve kendisi çok daha detaylı günümüzde şu an mevcut uygulamayla ilgili daha detaylı bilgiler verecek. O nedenle belki biraz fazla laf söyleyeceğim, ama kusura bakmayın.

TEK Bölündü

Biliyorsunuz 1980'li yıllara kadar dünyadaki gelişmelere de paralel olarak Türkiye'de de tekeli bir yapı vardı ve 80'le birlikte ülkemizde hem siyasal, hem de ekonomik anlamda çok ciddi değişimler oldu. Bu anlamda dünyanın bu küreselleşme adı verilen dönüşümüyle de birlikte tabii ülkemizde belli bir yöne kendini çevirmek durumunda kaldı, bundan çok uzak kalamadı. Bu anlamda da belli bir serbestleşme bilincine sahip olmak için adımlar atmaya başladı. Bildiğiniz gibi o dönemde sadece TEK Genel Müdürlüğü olarak faaliyette bulunan ve bütün şu an ayrıştırılmış faaliyetleri yapan kuruluş ilk defa 1984 yılındaki 3096 Sayılı Kanun'la birlikte belli faaliyetleri özel sektöre vermeyi serbestleşmenin kanımca ilk adımı olarak yapmayı öngördü ki, bu aynı zamanda esasen bir finansman modeli olarak kabul ediliyor biliyorsunuz dönemin ekonomik koşullarıyla paralel olarak düşündüğünüzde geliştirilen bir model. Sonrasında 1994 yılındaki daha farklı bir yapılanma gündeme geldi ve TEK Genel Müdürlüğü dönemin Avrupa Birliği etkisiyle de olsa gerek iki ayrı Genel Müdürlük olarak

yapılandırıldı. Öncelikle dağıtım faaliyeti genel faaliyetler içerisinde ayrıştırıldı ve diğer bir aşamaya geçildi. Bununla birlikte de TEAŞ ve TETAŞ şirketleri kuruldu. Yine bu dönemde 3990 Sayılı Kanun'la birlikte yap-işlet uygulamaları başladı ve yine özel sektörün piyasaya ki, o dönemde gerçek anlamda belki piyasadaki bahsedilemez, ama bunun oluşumu için bir hukuksal altyapı oluşturuldu. Bütün bu uygulamalarla birlikte aslında şunu gördü Türkiye; gerek yap-işlet-devret, gerek yap-işlet uygulamaları bir imtiyaz hukuku şeklinde gelişti ve bu imtiyaz sözleşmeleri bir yığın hukuki tartışmalarla birlikte yalnızca finansman aracı olarak kullanıldı, ama sonunda gerçek bir piyasanın oluşması için yeterli olmadı ve olamayacağı anlaşıldı.

Erişim Hakkı

Sonraki süreçte 2001'e gelindiğinde Türkiye'de yine çok net bir şekilde Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları nedeniyle 4628 Sayılı Yasa çıkarıldı ki, bunun ön çalışmaları daha önceden yapıyordu ve 2001 yılıyla birlikte bütün enerji faaliyetleri tamamen ayrıştırıldı ve tekel yapısı bu anlamda faaliyet bazında kırılmak istendi. Ne oldu bu dönemde? TEAŞ Genel Müdürlüğü zaten önceden dağıtım ve TEAŞ altında yürütülen üretim, iletim ve ticaret faaliyeti de ayrıştırılmak suretiyle piyasanın temel ayrıştırılmış faaliyet yapısına geçildi.

4628 Sayılı Yasa'yla birlikte hedeflenen serbest piyasa olduğuna göre yasa yeni ilkeler benimsedi. Bunun temelinde şeffaf bir piyasanın olmasını *-ki, serbest piyasanın gereğidir zaten bu-* hedefledi. Bununla birlikte biraz önce hocamızın da söylediği gibi tüketicinin

korunması temelli ilkeleri kabul etti. Bunu ne kadar uygulamaya geçirdiğimiz tartışılabilir belki, ama geçmişe göre biraz daha iyi noktada olduğumuzu da kendi uygulamamız adına söyleyebilirim. Bunun dışında toptan ve perakende ticaret tanımları geliştirildi bu kanunla birlikte ve ikincil mevzuatıyla birlikte, en önemlisi serbest tüketici kavramı geldi. Serbest tüketiciyi birazdan ilgili başkan anlatacak, dengeleme sisteminde de önemli bir aktör haline geldi günümüzde. Bunun dışında üçüncü kişilerin daha kapalı yönetilen enerji sektörünün üçüncü kişilere daha net ulaşabilmesi adına üçüncü kişilerin erişim hakkını sağlayan model geliştirildi, bu ilke kabul edildi ve bütün işlemlerin eşitlik esasıyla yapılması gereği kabul edildi ve birçok kararda da, 4628 Sayılı Yasa'dan sonra çıkarılan birçok kararda da özellikle bu ilke bazında metinlerin oluşturulduğunu, anlaşmaların yapıldığını veya bunun üzerine oluşturulan kararların verildiğini biliyoruz.

Bunun dışında bu yasanın temel hedefi gerçek fiyatın belirlenmesine yarayacak modellerin geliştirilmesi hedefiydi. Bunun için de bugün tartışma konusu olan dengeleme ve uzlaşma mekanizması esasına temelde hangi geçiş dönemi ve nihai dönem de dâhil olmak üzere gerçek anlamda fiyatın oluşturulmasını sağlamak, bunun için yeni piyasa ekonomisi çevresinde kendi dengesini bulabileceği unsurları ve ilkeleri koymaktı. En önemlisi tekelleri yapıda çok fazla gündeme gelen ve bizim klasik devlet anlayışı içerisinde her zaman uygulanan çapraz sübvansiyonun da önüne geçilmek istendi.

Bu kanunla dengeleme uzlaştırma modeli

biraz önce anlattığım piyasanın temelini oluşturan fiyat mekanizması için önemli bir modül dedik. Bu anlamda da kanunda PMUM olarak tabir edilen Piyasa Mali Uzlaşma Merkezi hâlâ çalıştığımız TEAŞ bünyesinde kuruldu ve bu amacı yerine getirmek üzere faaliyetine başladı. İlk faaliyet 2003 senesinde başladı PMUM'un ve bu süre içerisinde sadece bir tebliğle esasında bir sanal dönem yaşandı. Bu tebliğle geline nokta da ki, tecrübelerle birlikte geçiş dönemi uygulaması olarak dediğimiz bir önceki aşamayı, bugünden bir önceki aşamayı ifade eden yönetmelik çıkarıldı ve uygulamasına başlandı.

Dengeleme Piyasası

Geçiş dönemi uygulaması 2004 yılında ancak uygulanabildi ve burada karşımıza şu çıktı: Bu yönetmelik uygulanmaya başlandığında piyasanın yüzde 85-90 civarında ikili anlaşmalardan oluştuğunu gördük ve diğer kalan yüzde 10-15'lik kısmında da sistem işletmeci tarafından gün öncesi planlama ve gerçek zamanlı dengeleme olarak adlandırılan kısmın oluşturduğunu gördük. Şimdi buradaki fiyatlar çok önemli, biliyorsunuz ikili anlaşmalar kısmında fiyatlar tarafların yaptığı anlaşmalarla belirlidir ve teklifler de buna göre verilir, ama diğer kısımda tüketicinin de tepkime gösterebileceği bir alandır ve daha serbest belirlenebilme imkânı vardır. Dolayısıyla bunlar da geçiş dönemi duyuda kabul edilen marjinal fiyat uygulamasının temellerinden birisidir, unsurlarından birkaç tanesidir. Geçiş döneminde biz bunu gördük ve geçiş döneminde iki temel yapı var biraz önce dediğim gibi; ikili anlaşmalar piyasası ve dengeleme uzlaştırma piyasası. Bu da dengeleme

piyasası bu yönetmelikle birlikte yeni bir literatür mevzuatımıza girdi. Gün öncesi planlama ve gerçek zamanlı planlama olan teslimat gününü ifade eden dönem ve sonrası aşamasını zaten uzlaştırma olarak tabir ettiğimiz dönem oluyor ki, uzlaştırma da hem dengeleme işlemi uzlaştırması, hem de dengesizlikler uzlaştırması olarak karşımıza çıkıyor.

Burada marjinal maliyetten bahsetmiştik ve sistemin yüzde 10-15'lik kısmına tekabül eden kısımda özellikle marjinal maliyeti artıracak unsurların olabileceğini, çünkü tüketicinin fiyatlara daha çok tepki koyabileceği bir alanın olduğunu, bunun da marjinal maliyetini, daha doğrusu sistem dengesizlik fiyatını yükseltebilecek bir unsur olabileceğini söyledik ki, uygulamada da geçiş döneminde bunu gördük.

Burada gün öncesi itibariyle dengeleme piyasasının önemli olduğunu da geçiş dönemi uygulamasında deneyimledik. Dengeleme piyasası esasında bir ticaret piyasası değil, tamamen sistem işletmecisinin teknik kriterlerle yürüttüğü bir piyasa, fakat bu aynı zamanda kendi doğallığında spot piyasayı da gündeme getirdi ve ülkemizde belki 10 yıl önce hiç karşılaşmadığımız bazı kavramları biz tartışıyor hale geldik ve bu farkı deneyimler sağladı ki, nihai dönemde gündeme gelen eksiklikler, aksaklıklar bu da dikkate alınarak modülün geliştirilmesi benimsendi, bu yönde çalışmalar yapıldı. Belki spot piyasa kavramı mevcut kanunda ve sonraki değişikliklerde yer almadı, ama bu sistemin doğal sonucu olduğu için de hukuki anlamda tartışılan bir piyasa da olmadı şimdiye değin, onun dışında ben bu kısmı biraz geçmek istiyorum. Aslında nihai

dönem uygulaması sizin en çok merak ettiğiniz konu, ama bu kısım geçiş dönemi tecrübeleri ve bu sistemin temeli olarak kabul ettiğimiz gün öncesi piyasası bizim için önemli, onu vurgulamak istiyorum izninizle.

Dengeleme Uzlaşma Yönetmeliği (DUY)

Gün öncesi piyasasının amacı temelde serbest piyasa hedefine yaklaşmak amacıyla şeffaf bir piyasanın oluşmasının sinyallerini alabileceğimiz bir dönem, bir piyasa yapısı ve bu alanda da elektrik fiyatının daha güvenilir oluşmasını sağlayacak bir alan olarak amaçlanmış ve bu yönde de günümüze gelen çalışmalarda da dediğim gibi belli eksiklikler ya da aksaklıklarla birlikte bu alan oluşturulmuş. En önemlisi bu piyasanın, gün öncesi piyasasının amacı iletim sisteminin kullanımının optimize edilmesi. Her şekilde bu sistemde dengeleme kısmı optimizasyon için çok önemli, çünkü dengede olmayan hiçbir piyasayı gerçek zamanlı işletmeniz teknik ve ekonomik anlamda da çok mümkün olamayacaktır. Bu piyasada verilen bir gün öncesinden alındığı için sınır ötesi ticarete de elinizde çok ciddi kaynaklar olmakta ve bunun yönetimi anlamında da size çok ciddi veriler vermektedir. Bu alanda da gün öncesi piyasası çok önemli ve mevcut durumda da bu var. Aynı zamanda bu piyasaya verilen tekliflerle esasında biz elektrik sektöründe rekabetin nasıl yapılacağını da öğrenmiş olduk geçiş dönemiyle birlikte, bu anlamda da hem özel sektör, hem kamu sektörü itibariyle teklif verme itibariyle eşit şartlarda yarışıldığından tüm katılımcılar rekabeti yaşar hale geldi ve bunun da piyasa için önemli olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla geçiş dönemi

DUY'un dengeleme uzlaştırma modelinin nihai DUY öncesindeki hedefleri eğer şöyle sıralarsak; kamu ve özel tüm piyasa katılımcılarının eşit şartlar altında katılabilecekleri dengeleme mekanizmasının yük alma ve yük atma teklifleri de dahil olmak üzere rekabetçi bir ortama kavuşturulması hedefi yüzde 100 olmasa bile gerçekleştirildi. Bunun dışında kaynakların verimli kullanılması, verilen teklifler çünkü verimliliği temelde esas alır, çünkü fiyatınız eğer rekabet etmek istiyorsanız aslında bunu da içermek zorundadır. Bu alanda bir hedefi vardı ve bunu öğrenmeye başladık, bu anlamda ticareti öğrenmeye başladık geçiş dönemi DUY'la birlikte ki, bu DUY bunu hedef alıyordu ve sistem güvenliği anlamında gün öncesi piyasasının özellikle etkisiyle birlikte sistemin daha dengeli olması yolunda kendi içimizde de değerlendirmeler ve bunun altyapı çalışmaları, teknik çalışmaları da yapıldı. Bu DUY'un amacı buydu aynı zamanda.

Ayrı Bir Yapı

Şimdi bu tecrübelerle birlikte günümüze geldik ve Temmuz 2009'da sanal, Aralık 2009'da da gerçek zamanlı uygulamaya başlanan nihai dönem DUY'una geldik ve şu an ilk ay sonuçları alındı. Nezir Bey size bunun rakamsal boyutuyla birlikte detaylarını anlatacak, o yüzden ben onlara girmiyorum, ama bu dönemle birlikte aslında şunu gördük; eğer biz bir piyasa istiyorsak bunun gerçek anlamda bir piyasa olabilmesi için ne gibi koşulların olması gerektiğini öğrendik ve gördük ki, gerçek anlamda bir piyasa için fiyatın oluşmasını sağlayacak bu modelin işlerliğini kazanmasıyla birlikte ciddi bir,

tarafsız bir regülasyon sisteminde olması gerekiyor ve yine gerçek anlamda bir piyasa için özelleştirmelerin bir an önce tamamlanması lazım. Bu konuda çok ciddi tartışmalar var biliyorsunuz ülkemizde, fakat özellikle dağıtım ayağının bir an önce özelleşmesi gerekiyor ki, piyasada işlem hacmini gerçek piyasa anlamında yaratılabilsin, piyasa kamununun tekelin-den bir an önce kurtulabilsin eğer bu piyasa modeli gerçekten isteniyorsa ve bununla birlikte şunu söylemeliyiz ki, 2009 Mayıs ayında çıkan strateji belgesinde PMUM olarak adlandırığımız dairenin ayrı bir yapıya kavuşturulması öngörülüyor. Tabii bunun amacı şu; mevcut piyasa yapısında belki henüz tam bir piyasa oluşmadığı neden gerekli diye tartışılabilir, ama işlemlerin tek bir elden ve daha doğru yönlendirilebilmesi için bu öngörünün de yerine getirilmesi lazım. Dolayısıyla bu üçlü sacayağının tamamlanması halinde piyasanın işlem hacmi artacak, piyasadaki rekabet ortamı gerçekten sağlanmış olacak ve hedeflenene de serbest piyasa anlamında bir adım daha yaklaşmış olacak.

Size son olarak nihai dönemin çok detayına girmek istemiyorum Nezir Beyin konusuna müdahale etmemek adına, ama nihai dönemle birlikte iki temel unsurun karşımıza çıktığını görüyoruz; birisi saatlik uygulama ki, bununla esasında kullanıcıların özellikle tüketim ayağının ne kadar kazançlı çıktığını rakamsal boyutuyla göreceksiniz ve sıfır bakiye düzeltme kalemiyle de temelde daha optimize edilmiş bir piyasanın oluştuğunu da göreceğiz ki, ilk ay sonuçları çok yerli olmasa da öngörü o ki, bu gerçekleşecek.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK

Şimdi tabii benim de birtakım sorularım var, diğer meslektaşlarımda soruları olduğuna eminim. Bu elektrikte kaçak miktarını belirleyebiliyor musunuz? Ben çünkü Etiler'de oturuyorum, Diyarbakırdakinin faturasını ödüyorum enterkonnekte sistem dolayısıyla, yani Türkiye homojen bir yapıya sahip değil, heterojen yapı, o özelleştirme, özelleştirme yani buralarda benim çok çekincelerim var.

Şimdi sistemin yapısıyla ilgili mühendis-siniz galiba Nezir Bey, Sayın Nezir Ay bir tebliğ sunacak. Sayın Ay Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nden mezun ve 1978-1982 yıllarında Sanayi ve Teknoloji Bakan-lığı'nda mühendis olarak çalışmış ve 1982 Kasım'ndan başlayarak Türkiye Elektrik Kurumu'nda her kademedeki görev yapmış, 2007'den sonra da TEİAŞ'ta Türkiye Elektrik İletim A.Ş.'de Elektrik Piyasası Hizmetleri ve Mali Uzlaştırma Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır. Buyurun Sayın Ay.

NEZİR AY

Seyhan Hanım tarihçesini size anlattı, ancak bir-iki konuda tarihçeye ekleme yapacağım. O da şu; Kasım 2004 yılında Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği ilk defa yayınlandı ve bu yönetmelik sanal uygulaması yapılırken yönetmeliğin bir taraftan da tebliğ noktasında sadece özel sektöre uygulanan bir uzlaştırma faaliyetleri yürütüldü ve 2006 Ağustos ayına gelinene kadar bu şekilde devam etti, ancak 2006 Haziran ayından itibaren bazı sıkıntılar ortaya çıktı. Bu da tabii ki özel sektör üreticilerinin maliyetlerinin yükselmesi, buna karşılık da TETAŞ fiyatlarıyla

rekabet edemez duruma düştükleri için tüketicilerini kaybetmeye başladılar ve bu noktada önlem olarak da Ağustos ayından itibaren Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'nin nakdi olarak uygulanması gerçekleştirildi. Bu noktada sağladığı fayda şu: O güne kadar üretimi durdurmak noktasında olan üreticiler, serbest üreticiler, özel sektör yeniden üretime başladı ve arz güvenliğinde muhtemel bir enerji kesintisini de bu şekliyle önlemiş oldu, ancak tabii bu sanal uygulama döneminde birtakım tespitler de yapıldı, birtakım yetersizlikler de görüldü ve bu noktada da yeni bir hazırlık bu arada yapılmaktaydı. Nihai dönem yönetmeliğiyle ilgili çalışmalarda büyük ölçüde bir noktaya getirilmişti bu paralelde, ancak yeni nihai dönemin yeniden EPDK nezdinde kurula sunulması ve işler hale gelmesi yetiştirilemedi. Bunda tabii ki altyapı yetersizliği de söz konusuydu, saatlik uygulamaya geçmek için henüz hazır da değildi, ölçüm sistemleri buna müsait değildi. Bunun dışında tabii ki bir yazılım gerekiyor bu tip uygulamaları yapabilmek için, bu yazılım çalışmaları nedeniyle de 1 Ağustos'tan itibaren mevcut yönetmelik basit bir yazılımla yürütülmeye başlandı ve meyvesi olarak da en büyük avantajı biraz önce söylediğim gibi arz güvenliğinde büyük katkı sağladı, en azından kesintileri önlemiş oldu. 1 Ağustos 2006'dan Aralık 2009 tarihine kadar da geçiş dönemi dediğimiz bu Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği kapsamında dengeleme faaliyetleri yürütüldü ve sistemin hem ticari, hem de fiziksel dengesi tabii ki eksikleriyle birlikte bir şekilde sağlanmış oldu.

Ben burada size hem 1 Ağustos 2006'yla Aralık 2009 arasındaki dönemle Aralık

2009'dan sonra başlatılan mekanizmanın karşılaştırılması şeklinde bir açıklama yapacağım. Onu da sunumda gördüğünüz gibi alt başlıklarımız şunlar: Nihai dönem düzenlemeleriyle gelen temel değişiklikleri anlatmaya çalışacağım, bunun içerisinde gün öncesi planlama işlemleri var, dengeleme güç piyasası işlemleri, uzlaştırma ve faturalama işlemleri, kayıt işlemleri ve uygulama sonuçları. Bu kayıt işlemleri genelde yönetmeliğe birebir hükümler içerdiği için zaman olursa veya soru gelirse o konuda da bilgi vermeye çalışacağım.

Enerjide Fiyatlar

Nihai dönem düzenlemeleriyle gelen temel değişiklikleri biraz açıklayalım. Geçiş dönemi dedik ve bu geçiş dönemi de 1 Ağustos 2006-1 Aralık 2009 öncesi dedik. Burada tabii gene bir dengeleme mekanizması çalıştırdık, dengelemeyi gene saatlik olarak yaptık, ancak uzlaştırmada üç zamanlı uzlaştırma dediğimiz bir periyot kullandık. Bunun da gerekçesini biraz önce söyledim, sayaç okuma sistemleri henüz hazır değildi ve sayaç okunmadan da saatlik uygulamanın yapılması mümkün değildi. Üç zamanlı periyot dediğimiz zaman ne anlıyoruz? 06.00-17.00 arasındaki dönem gündüz dönemi, 17.00-22.00 arası pont dönemi, 22.00-06.00 arası da gece dönemi olarak tanımlanmış ve tabii ki günün bu periyotlarını bir de aylığa taşınması söz konusu, yani faturalama işlemleri ve uzlaştırma tamamen ay sonunda yapılabilmekteydi. Şimdi aşama bir dedik, bir de aşama iki geldi. Oysa biz dedik ki, bir geçiş dönemi, bir de nihai dönem dedik, ama nihai dönemin de iki aşaması var; bunlardan birinde gün öncesi planlama kavramı

getirildi. Gün öncesi planlama kavramı bir nevi daha önceki uygulamaların benzeri şekilde dengeleme mekanizması, yani yük alma, yük atma sistemine dayanan bir mekanizma. Tabii burada gün öncesi planlamanın ötesinde bir de dengeleme güç piyasası dediğimiz bir kavram ortaya çıktı. Önceki dönemde dengeleme güç piyasası ve gün öncesi müştereken aynı fiyat teklifleriyle gerçekleştiriliyordu. Halbuki 1 Aralıktan itibaren başlanan mekanizmada bu dengeleme güç piyasası ayrı bir piyasa şeklinde gelişti, gün öncesi piyasası veya gün öncesi planlama da ayrı bir piyasa olarak ayrı fiyat teklifleriyle onu aşağıda izah edeceğim, oluşmakta. Tabii bir de her iki dengelemenin de fatura edilebilmesi için bir uzlaştırma gerekli.

Aşama ikiye geldiğimiz zaman, aşama ikinin aşama birden farkıysa gün öncesi piyasası dediğimiz gerçek piyasa olgusu. Gün öncesi piyasasında artık tüketim tüketiciler de ki, tüketici dediğimiz dağıtım şirketleri özellikle büyük ölçüde bizzat dengelemeye ve fiyatı etkileyecek duruma gelecekler. Şu anda mevcut gün öncesi planlama aşamasında dağıtım şirketleri sadece tüketim tahmini yapmakla yetinmiyorlar. Hâlbuki gün öncesi piyasasına geldiğimizde tüketim tahminlerinin ötesinde bir de kendileri de sisteme teklif verebilecekler, kendi fiyatlarını kendileri belirler duruma gelecekler.

Geçiş dönemi ve aşama biri kısaca karşılaştırsak dedik ki, gün öncesi dengelemede dengeleme mekanizması gene var ve aşama birde de gün öncesi planlama var dedik. Bu planlamada gene üreticilerin üretim tekliflerini verdikleri ve bu üretim teklifleriyle

tüketicilerin vermiş olduğu talep tahminleri arasındaki boşluğun veya açığın kapatılması zaman zaman talep tahminlerinin üzerinde bir üretim teklifi verilmiş olabilir. Bu durumda arz talebin üzerinde olduğu için arzı talebe çekmek mecburiyetindeyiz. Buna biz yük atma talimatlarıyla sistemin dengeye getirilmesi diyoruz. Tersine olarak eğer verilen üretim programları, üreticiler tarafından verilen üretim programları talebi karşılamıyorsa bu sefer karşılayacak şekilde verilen teklifler doğrultusunda yük alma talimatları verilerek yeni sistemin fiziksel dengesini sağlayacak şekilde bir planlama aşamasını yürütmüş oluyoruz.

Burada tabii bir fiyat teklifi dedik, fiyat teklifi de eskiye geçiş dönemi mekanizmasında fiyatları ayda iki kez veriliyordu. Her ayın 25'inde bir sonraki ayın ilk 10 günü 1'yle 10'u arasındaki geçerli fiyatları veriliyordu. Ayın 6'sından itibaren de 11'inden sonra geçerli olan teklifler, fiyatlar gene veriliyor ve bu fiyat teklifleriyle sistem dengelenmeye çalışılıyordu, talimatlar oluşturulmaya çalışılıyordu. Halbuki yeni mekanizmada fiyatlar her gün değişiyor, yani bugün yarınki fiyatları değiştirebiliyorsunuz ve her bir saat için ayrı bir fiyat verebiliyorsunuz. Geçiş döneminde bu dengeleme uzlaştırma periyotları bazında iki kademedeki fiyatlar verilirken, yeni mekanizmada her saat için fiyatlar verilebiliyor ve bu her saat için de 15 ayrı kademedeki miktar verilebiliyor, hidroliklerde her bir 15 kademedenin fiyatı da ayrı olabiliyor. Sadece termik santrallerde 24 saat içinde ayrı bir fiyat vermek durumunda, ancak saat içerisindeki kademelerde aynı fiyatı kullanmak durumunda.

Teknik parametre noktasına geldiğimizde teknik parametreler her bir santralin, bir santralin devreye girdiğinde ne kadar süre mutlaka çalışması gerektiğini tanımlayan bir yapı veya bir santral servis harici olduğu zaman bunun ne kadar süre servis harici tutulup bundan sonra devreye alınabilecek teknik detaylar ve bunu tabii ki üreticiler kendi formlarını doldurarak sistem işletmecisine bildiriyor ve sistem işletmecisi de talimat üretirken bu parametreleri dikkate alıyordu. Yeni mekanizmada bu değiştirildi, bunu tekliflerin biçimleriyle dolaylı olarak parametrelendirildi. Burada da eğer herhangi bir santralin devreye alınıp çıkarılmasını zaman itibarıyla kısıtlarsak bunu da blok teklifleriyle çözme yoluna gidildi. Tabii fiyat belirleme noktasında saatlik marjinal fiyat uygulaması yapılıyor, mevcut mekanizmada da, yani şu anda başlatılan mekanizmada da gene saatlik marjinal fiyat uygulaması yapılıyor. Saatlik marjinal fiyatın alternatifi bir fiyat olabilir mi? Bu da bizim peyzbit dediğimiz her üreticinin kendi vermiş olduğu fiyat teklifleri kullanılabilir. Saatlik marjinal fiyat uygulamasının ana amacı küçük üreticileri bir şekilde korumak, bir de fiyatları çok aşırı şekilde yükselmesini önlemek. Burada şu denilebilir; acaba fiyat teklifi kendi fiyatlarını uygulasak niye fiyatlar yükseliyor? Tüm üreticiler kendi marjinal maliyetlerinin üzerinde bir fiyatı mutlaka hedeflemek durumunda kalacaklar. Halbuki marjinal fiyat hesaplanır ve istatistikler de göstermiştir ki, marjinal fiyat uygulanması halinde marjinal fiyatlar genelde kendi tekliflerine veya peyzbit sisteminden daha bir ekonomik olduğu istatistiklerle ispatlanmış durumdadır.

Talep tarafı katılımı dedik, talep tarafı katılımı eskiden geçiş döneminde hiç yoktu, şu anda tüketiciler dengeleme birimi kavramında kendi sistemlerini yük atma noktasında, yani tüketimi azaltma veya artırma noktasında bir organizasyon geliştirir ve teklif yaparlarsa onların da bu sisteme katılmaları mümkün, ama bugüne kadar böyle bir uygulama henüz daha gerçekleşmiş değil, belki de daha erken. Optimizasyon noktasında fiyat sıralamasına dayalı bir mekanizma işliyordu geçiş döneminde, aşama birde de demiş, 1 Aralık'tan sonra bizim yeni modelle bir optimizasyon sistemi çalışıyor. Özellikle blok tekliflerin verilmesiyle 24 saatlik en ekonomik blok teklifler geçerli oluyor. Bu zaman zaman teklif verenlerin sorularına da muhatap oluyoruz. Benim fiyatım 140 liraydı, ama fiyat 150 lira çıkmış, niye 140 liradan ben sisteme giremedim diye sorulara muhatap oluyoruz. Burada da ana gerekçe sistem 24 saatin en ekonomik tekliflerini değerlendiriyor ve ona göre de sonuç veriyor ve bu noktada tabii herhangi bir personelin müdahalesi söz konusu değil.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK

Sayın Ay, tabii burada yoğun olarak hukukçu meslektaşlarım var. Marjinal maliyeti biraz açsanız, optimizasyonu da açsanız, bunlar tamamen ekonomi bilimiyle ilgili terimler. Nedir marjinal maliyet? Arkadaşlarımız bilmez, onun için istirham etsem.

NEZİR AY

Tabii, bu marjinal maliyet demeyelim de, marjinal fiyat diyelim burada, çünkü marjinal maliyet her bir santralin kendi hesaplayacağı maliyetleriyle ilgili bir husus, ancak bizim burada kullandığımız.

SALONDAN

Mal oluşmadı.

NEZİR AY

Maliyet diyelim ona, ancak bizim buradaki marjinal maliyet kavramımız biraz daha farklı. Onu tahta olsaydı belki daha güzel rakamlarla örneklemeyle açıklayabilirdim. Onu şöyle diyelim; talep tahminiyle verilen programları karşılaştırdık ve talep tahmini 500 megawatt daha yüksek, yani dengeye gelmemiz için bizim ilave 500 megawatt'a ihtiyacımız var. bu 500 megawatt'ı ne yapacağız? Teklif verenlerden karşılamaş olacağız ve diyelim ki, 5 ayrı santralden bu 500 megawatt'ı karşıladık. Birincisi, 100 megawatt, her biri 100'er megawatt vermiş olsun, birincisi 1 sent, ikincisi 2 sent, üçüncüsü 3, 4, 5 sente kadar geldi. 500 megawatt'ı tamamladığında son teklif fiyatı 5 sentse veya 5 lira diyelim, Türkçe konuşalım, 5 liraysa demek ki, o günkü o saatin saatlik marjinal fiyatı 5 liradır ve bütün katılımcıların diğer küçük önceki 1 lira verenlerin de alabileceği fiyat hesaplanacak fiyat 5 lira olacak. Bizim saatlik marjinal fiyat dediğimiz kavram bu. 1 lira teklif veren de 5 liradan alacak, 3 lira teklif veren de 5 liradan alacak. Bu yük atma noktasında da tersi bir uygulama oluyor. Diyelim ki, gene 500 megawattlık bir fazlalık var, sıralamayla 5 tanesi santrale yük atma talimatı verildi ve gene dedi ki, 1'er liradan başladık 5 liraya kadar, ama bu sefer ters olacak, 5 liradan başlayan ilk önce başlamak üzere 1 liraya gelecek. Burada da saatlik marjinal fiyat 1 lira olacak. Demek ki, yük alma noktasında küçükten büyüğe başlıyoruz, yük atma noktasında da büyükten küçüğe.

Buradaki şey ne? Tabii yük atma yapan üreticiye sistem para ödemiyor, o sisteme para ödüyor. Bunun da anlamı şu; yük atma yapanlar sistemden tüketicilerinin ikili anlaşmayla satmış oldukları tükettiği enerjisini sistemden satın almış oluyorlar, ona da ödeme yapıyorlar. Sanırım saatlik marjinal fiyat uygulaması anlaşıldı.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK

Ben bir parantez açayım da, teorik olarak amaçlanan şu: Böyle bir piyasa ütopyik bir piyasa, tam rekabet piyasası. Bunun temelleri 24 Ocak 1980 tarihinde atılmıştı. Tam rekabet piyasası demek o piyasaya giriş-çıkışın çok kolay olduğu, o piyasada haberleşmenin çok yoğun olduğu, kimsenin fiyatı etkileyemediği böyle bir piyasa yok tabii, ama her genel açıklama ahlâki nedenlere dayandığı gibi aslında her genel açıklamanın arkasında özel açıklamayı irdelemek lazım, ona ulaşmak lazım. Yoksa bütün savaşlar ahlâki nedenlerle izah edilir, ama özel açıklamalar başkadır, onu bulmak lazım. 24 Ocak 1980 kararları da böyle bir gerekçeyle konuldu ve devam edildi. Bunun uzantısında da bu özelleştirme furyası başladı. Marjinal maliyetin marjinal fiyata eşitlenmesi, yani son birim malın fiyatının satış fiyatıyla eşitlenmesi, bir başka deyişle aşırı kârın olmaması, kârın normalin dahi altında olması amaçlanıyordu. Bunlar hep ütopyik ama, yok böyle bir piyasa. Döviz piyasası olabilir ancak, o bile şimdi Soros gibiler elini uzattı mı onu etkiliyor. Nitekim Davos'ta görüyorsunuz bakın, parite iki günde üç puan kaybetti. Girdiler başka yerden yarın toparlayıp hani bizim İMKB'de kerizleme derler bu jargonda, silkelemek piyasayı, olay bu.

Tabii bunu özelleştirme benim hep kafamda şey var; benim ülkem homojen değil, türdeş değil, yani İstanbul'da dahi muhtelif alanlarda sosyal devlet nasıl sağlanacak bütün bunlarla bu özelleştirmelerle? Benim kafamda hep o var marjinal maliyet-marjinal fiyat ilişkisi demin söylediğim gibi o bağlamda teorik olarak, buyurun efendim.

NEZİR AY

Karşılaştırmamıza devam edelim, daha sonra gerekli sorular olursa tabii ki konumuzla ilgili olan herhangi bir politik soruya cevap vermemiz zaten söz konusu değil. Dedik ki, dengeleme birimi olarak da tabii ki geçiş döneminde 20 megawatt'ın altındaki santraller dengeleme birimi olamadıkları için teklif de veremiyorlar, sadece üretim programı verip sistemdeki oluşan fiyata göre de dengesizlik fiyatı üzerinden de kendilerine ödeme yapıyordu. 20 megawatt'ın üzerindeki olan santrallerde hem üretim programını, hem de teklifleri, yani yük alma, yük atma teklif miktarları fiyatlarını verip ve kendi fiyatlarını kendilerinin belirleme imkânları vardı. Yeni mekanizma içerisinde bunu 1 megawatt'a kadar indirdik. Tabii bu 1 megawatt'a kadar indirildi, ancak özellikle rüzgâr santralleri, kojenerasyon santrali gibi dengeleme birimi olma vasfına, teklif verme vasfına sahip olmayan santraller hâlâ gene uzlaştırma birimi olarak sistemde yer almaktalar ve gene kendileri tekliflerini verip kendi fiyatlarını belirleme şanslarına sahip değiller. Tabii bu onlar için bir gönüllülük mekanizması, isterse dengeleme birimi olma hakları var, ama istemedikleri sürece de bir zorlama yok.

Marjal fiyat, Dengesiz Fiyat

Gerçek zaman dengelemede gene dengeleme mekanizması işlemektedir dedik. Dengeleme güç piyasası olarak yeni mekanizmaları tanımladık, onu da biraz önce ifade ettiğim gibi bir gün öncesinden verilen tek bir fiyat setiyle gün öncesi ve gerçek zamandaki dengeleme aynı fiyat setiyle gerçekleştirilmekteyken yeni mekanizmada gün öncesi ayrı bir fiyat seti, ayrı bir fiyatlandırma, ayrı bir piyasa haline geldi, dengeleme güç piyasası da ayrı bir piyasa haline geldi, ama dengeleme güç piyasasının buradaki önceliği özellikle sistemin fiziksel dengesinin önem kazanması, onun ötesinde de gerek duyulduğunda da ticari bir yapıya sahip olması anlamına gelmektedir.

Gene dengeleme güç piyasasındaki fiyat teklifini de gün öncesi piyasası ve gerçek zaman dengeleme için geçerli tek bir fiyat listesi biraz önce izah ettim, gün öncesinden her bir saat için miktar teklifi var, ancak fiyat teklifleri uzlaştırma periyotlarına göre verilmekteyken geçiş döneminde yeni mekanizmada dengeleme güç piyasasının her bir saati için hem fiyat, hem de miktarlar saatlik bazda verilmekte ve fiyat belirlemede gene dengeleme tarafı için gün öncesinde verilen saatlik marjinal fiyatlar uygulanmaktaydı geçiş döneminde, yeni dönemde de gerçek zaman dengelemede de aynı uygulama var, ancak buradaki farklılık şu; uzlaştırma saatlik olduğu için saatlik marjinal fiyat dengesizlik fiyatına eşit olmakta. Her saatin dengesizliği aynı zamanda o saatin saatlik marjinal fiyatına eşit olmaktadır. Talep tarafı katılımı gene geçiş döneminde yoktu, yeni uygulamaya başladığımız şeyde den-

geleme birimi Şu anda uygulanmamakta, ama isterse herhangi bir tüketicisi kendini dengeleme birimi kaydettirmek kaydıyla dengeleme birimi olarak teklif verebilir.

İkili anlaşmalar, anlaşma bildirimleri ay sonunda verilmekteyken geçmiş dönemde, yeni mekanizma içerisinde saatlik olarak gün öncesinden ikili anlaşma bildirimleri verilmektedir. Bir denge sorumluluğu kavramı getirildi yeni mekanizmada, eski geçiş döneminde bu da yoktu. Denge sorunu da birkaç tane üretim şirketinin veya katılımcının bir araya gelip kendi ikili anlaşmalarını karşılayacak şekilde bir mekanizma oluşturup, sisteme karşı tek bir katılımcı gibi faaliyet gösterebilmesi. Uzlaştırmayı üç aylık ve üç zamanlı olarak tanımladık geçiş dönemi için, halbuki yeni mekanizmada saatlik olarak uzlaştırma hesapları yapılıyor. Elbette ki, gene ay sonunda fatura kesiliyor, ama her saat için saat kendi içerisinde değerlendirilip dengesizlik de ona göre hesaplanmış oluyor.

Gün öncesi planlama, gün öncesi piyasası uzlaştırması dedik, burada da saatteki sisteme göre yine saatlik maliyet fiyatlar geçerli, yeni mekanizmada saatlik bazda saatlik gün öncesi piyasa ve saatlik marjinal fiyatlar burada da geçerli dedik. Dengeleme ve dengesizliklerin uzlaştırılması noktasında hep söylediğim şeyleri aynen tekrar etmek durumundayım, geçiş döneminde aylık dengesizlikler aylık olarak ve dengeleme uzlaştırma periyotlarına göre hesaplandığı için marjinal fiyatlarla dengesizlik fiyatları arasında fark oluşmaktaydı. Yeni mekanizmada böyle bir fark söz konusu değil, faturalamayı aylık yapıyoruz, geçmişte de aylık yaptık. Profileme uygulaması dedik,

profillemeye geçmiş dönemde profillemeye gerek yoktu, ancak yeni mekanizma içerisinde dağıtım şirketlerine bağlı serbest tüketicilerin belli bir yıllık tüketimin altında olan serbest tüketicilerin sayaç değerlerini birebir okuma yerine bir profillemeye mekanizmasıyla bu değerlerin toplanması, değerlendirilmesi söz konusu, bu da yıllık tüketimi 800 megawatt saatin üzerinde olan serbest tüketicilerin sayaçları mutlaka okunmak durumunda, ama 800'ün altındaki tüketicilerin, serbest tüketicilerin saatlik değerlerini sayaçlarını okuma gereği yok, onlara profillemeye uygulanmakta ve serbest tüketicilerin şu anki limiti *-ki, önümüzdeki günlerde yeni bir kararla değiştirebilir, henüz karar çıkmadı-* 480 megawatt saatin üzerinde tüketim yapan herhangi bir tüketici serbest tüketici hakkını kazanmış olmaktadır.

Santral Üretimi

Geçiş dönemi mekanizmasında kayıplar dağıtım bölümünde tüketiciye yüklenmekteydi, iletimde de üretim tarafına yüklenmekteydi sistem kayıpları, yeni mekanizmada bu gene aynen devam etmektedir. Sıfır bakiye düzeltme katsayısı dediğimiz, düzeltme dediğimiz ve bizim de geçmiş dönemde çok büyük sıkıntılar çektiğimiz bir mekanizmamız var. Bu da şu: Kurum olarak kuruma kesilen faturalarla, kesilmesi gereken faturalarla kurumun kestiği faturalar mutlaka birbirine eşit olması lazım, arada sadece bir piyasa işletim ücreti söz konusu kurum işletme giderlerinin karşılanması için gereken piyasa işletim ücretinin dışında alacak ve borçlar eşit olması gerekmektedir, ancak birtakım nedenlerle bu her zaman eşit olmamakta, zaman zaman büyük

farklar oluşmaktadır. Bu da tabii ki sistemin yapısından kaynaklanan biraz sonra onların detaylarını izah edeceğim, bu farkı da tekrar geçmiş dönemde sadece üreticilere sisteme vermiş oldukları miktarlar üzerinden hesaplanırken yeni mekanizma içerisinde bu tüketicilere de yansıtıldı. En azından üreticilerin yüzde 50 yükü azaltılmış oldu bu şekliyle.

Tabii denge sorumluluğu kavramı dediğimiz zaman da tabii sistemde bir dengeye ihtiyaç var. Bunu şöyle izah edelim biraz daha basitleştirmiş olarak; şimdi herhangi bir arkadaşımız düğmeye bastığı zaman ne yapıyor? Elektrikler yanıyor ve sistemden yük çekiliyor veya bir arkadaşımız onu söndürdüğü zaman da sistemden yük gidiyor. Oysa bu üreticiler üzerine bir etkisi olması lazım, sistemden çekilen yükün artmasına karşılık da santraller de bir tepki vermek zorunda ve o tepkiyi o şekilde vermesi lazım ki, bizim frekans dediğimiz 50 hertz dediğimiz bir büyüklüğümüz var, sistem her zaman 50 hertzde devam etmesi lazım. Bunu da açarsak, dönen jeneratörlerin devir sayıları hep sabit olması lazım. Zaman zaman tabii bunlar değişik tipte termik, hidrolik santraller var. termik santraller diyelim ki, hepsi 3000 devir/dakikada dönmesi gerekir sistem dengede olması için ki, 50 hertz tutması için, hidrolik santraller tabii yapıları itibarıyla farklılık gösterebilir, ama diyelim ki bir tanesi devir sayısı 187.5 devir/dakika olması gerekirken bu aşağı veya yukarıya değiştiği zaman sistemin dengesi bozulur. Bu dengeyi de her halükarda elektriksel olarak bizim sağlamamız gerekiyor.

Sistem işletmecisinin en büyük görevi frekansın 50 hertzde gitmesini sağlamak,

bunun için de tüketim arttıkça yeni üretim kaynaklarını sisteme sokmak, tüketim azaldıkça da bu üretim kaynaklarını sistemden düşürmek. Bizim esas fiziksel olarak dengelemeden muradımız bu, yani frekans hep 50 hertz olacak ve üretim üniteleri de kendilerine tanımlanan olması gereken devir sayılarından farklı bir devirde çalışmayacak. Farklı devirde artarsa sistem oturmayaya gider. Bu anlamda dengeyi şöyle tarifleyebiliriz: elektrik enerjisi alımı, sisteme verisi ve ithalatı bir yanda, terazinin diğer kefesinde de elektrik enerjisi satışları alım bir taraftan alıyor, bir taraftan satıyoruz, sistemden çekişler diyoruz, bir de ihracat diyoruz. Bu iki büyükleri karşılaştırdığımız zaman sistem dengede olursa bizim frekansımız da 50 hertzde olur. Tabii bunun için piyasa katılımcılarının da yapması gereken bazı zorunluluklar var.

Piyasa katılımcıları uzlaştırma dönemi bazında enerji dengesini ve dengesizliğini uzlaştırmak için piyasa işletmesine karşı mali sorumluluk üstlenir. Bunun anlamı şudur: Eğer ay sonunda hesapladığımız veya saat bazında bir piyasa katılımcısı 100 megawatt ben üreteceğim dedi, sisteme girdi, ama 100 megawatt üretmedi de 50 megawatt ürettiyse 50 megawattlık sisteme bir dengesizlik getirdi. O zaman onun maliyetini kendisinin karşılaması lazım. Bu mali sorumluluğu üstlenen piyasa katılımcısı dengeden sorumlu taraf olarak adlandırılır diyoruz. Burada da şu var; biraz önce izah ettiğim gibi eğer dengeden sorumlu taraf niteliği kazanmış bir katılımcı etrafında diyelim ki, 5-6 üreticiyle birlikte bir denge grubu oluşturmuşsa ve onun da lideri durumdaysa bütün maliyeti kendisi üstlenir,

ama o maliyeti gene kendisi diğer ortaklarına, birlikte olduğu gruba yansıtır. Dengeden sorumlu tarafların gün öncesi dengelemelerini tamamlaması aşamasına kadar mevcut olan tüm imkânları kullanarak denge sağlamaları esastır diyoruz. Bunun da anlamı şu; gene biraz önce izah ettim, eğer ikili anlaşması varsa ve ikili anlaşmasının karşılığında da eğer üretim kaynağına sahip değilse bunu bir şekilde sağlaması lazım. O zaman ne yapması gerekiyor? Sistemden veya bir başka yerden bu ikili anlaşması miktarınca enerjiyi satın alması lazım. Eğer diğer 500 megawattlık bir ikili anlaşma yapmış, ama 400 megawattı sağlayabiliyorsa 100 megawattı sistemden sağlaması lazım, o 100 megawattın maliyeti kaç çıkarsa ben buna da razıyım demesi lazım. Buradaki ifade bunu gösteriyor.

Gerçek zamanlı sistemin dengelenmesi sistem işletmecisinin sorumluluğundadır demişiz. Burada tabii ki biraz önce de izah ettim, gerçek zaman dediğimiz sistemin önemli olan unsuru fiziksel dengenin ön plana alınması, fiziksel dengenin sağlanması için de sistem işletmecisi önce tabii frekans kontrol mekanizmasını kullanır. Bunun da anlamı şu; bizim prime frekans kontrolü dediğimiz üretim ünitelerinin her birinde olması gereken hız regülatörleri vasıtasıyla biraz önce izah ettiğim o 50 hertzi sağlaması veya 187.5 devir/dakika hız regülatörü vasıtasıyla kendisinin sağlanması mekanizması. Biz buna prime frekans kontrolü diyoruz. Bir de sekonder frekans kontrolü dediğimiz yeni bir sistem, ikinci bir kontrol sistemi daha var. Bu da milli yük tevzi merkezi TEİAŞ'ın sistem işletmecisinin milli yük tevzi merkezi dediğimiz tek bir

merkezden bütün frekans kontrolü yapabilecek kapasitede olan sekonder frekans kontrolü yapacak ünitelere otomatik sinyal vasıtasıyla yüklerinin artırılıp azaltılması mekanizması. Burada da otomatik generation kontrol dediğimiz bir yazılım vasıtasıyla frekanstaki sapma tespit ediliyor ve o sapmaya göre de eğer sistemde üretim artırılması gerekiyorsa bağlı olan santrallere üretim artışı noktasında sinyal gönderip üretimi artırıyor. Eğer frekans yükselmişse, 50'nin üzerine çıkmışsa tersi bir işlemle gene aynı santrallere üretimlerini azaltmaları talimatıyla sistemin dengesini sağlıyor. Sistem işletmecisinin birinci fonksiyonu bu ve bunun ötesinde de sekonder frekans kontrolü içinde tabii ki her bir kontrol sistemi içinde bir rezerv tutması gerekiyor sistem işletmecisinin, sekonder frekans kontrolünün işlemleriyle rezerve ne yaptı? Görevini yerine getirdi ve rezerv kalmadı. O rezervi yerine getirebilmek için de bir tersiyer kontrol mekanizması dediğimiz bir yedek kapasitelerin devrede olması gerekir. Bu yedek kapasiteyi de biz dengeleme güç piyasasında yük alma, yük atma mekanizmasıyla temin etmeye çalışıyoruz.

Gene dengeleyen sorumlu grupları denge sorumlu taraflarının görevleriyle ilgili birtakım hususları burada aynı şekilde izah ettik. Burada diyelim ki, üç katılımcı var. Katılımcı bir katılım içinde n'e kadar gitti katılımcı, önemli olan burada lider olan katılımcı denge sorumlu olarak diğerlerinin adına işlem yapması. Gün öncesi planlama işlemlerini biraz da saatlik uygulamalarıyla sizlere izah etmeye çalışayım. Tabii biz bu planlamayı nasıl yapıyoruz? Sistem işletmecisi bir talep tahmi-

ni yapıyor. 24 saatin her bir saati için tüm Türkiye tüketiminin tahmini yapıyor ve bu arada tabii sistemin de belirli noktalarında kısıtlar olabiliyor. Bu kısıtlar nedir? Eğer herhangi bir noktada çekilen enerjiye karşılık iletim hatlarında bir yetersizlik söz konusu olabilir veya trafo dediğimiz mekanizmada bir yetersizlik olabilir. Diyelim ki, 100 NVR'lık bir trafo var benim orada, ama o noktada tüketim eğer 150 megawattsa demek ki ben 100 NVR'dan 150 megawattı geçiremeyeceğim için 50 megawattlık neyim var ki, daha fazla 50-60 megawattlık bir yetersizliğim var. Bu bizim kısıt dediğimiz hususa ve o noktada eğer orada bir üretim tesisi varsa ve o üretim tesisi çalışmıyorsa sistem işletmecisi o tesise sen çalıştıracaksın diye talimat verebilir, o talimatı da yerine getirmek zorunda o noktadaki üretici.

Günlük Üretim Programı

11.30'a kadar bu talep tahmini ve sistem kısıtları sistem işletmecisi tarafından giriliyor, buna karşılık da piyasa katılımcıları GÜP dediğimiz günlük üretim programları ve tüketim tahminleri, dağıtım şirketleri, tedarikçiler tüketim tahmini vermek zorunda, ikili anlaşmalarını bildirmek zorundalar ve sistem alış ve sistem satış tekliflerini de vermek zorundalar. Buradaki sistem alış ve sistem satışta biraz önce de söylediğimiz planlama mekanizması içerisinde yük alma, yük atma teklifleri olarak değerlendiriyoruz. 11.30'da bu işlem tamamlandıktan sonra piyasa işletmecisi o yal-yat dediğimiz alış ve satışları dikkate alarak ... sağlayıcılığı aracılığıyla bir fiyat belirlemesi yapıyor ve bu belirlenmiş olan fiyatlar açıklanmıyor, ancak o kapsamda verilmesi gereken yük alma ve yük atma talimatları

açıklanıyor. Bu yük alma ve yük atma talimatlarını piyasa katılımcıları kendi parametreleriyle karşılaşıyorlar. Şöyle bir örnek verebiliriz: Herhangi bir piyasa katılımcısına 100 megawattlık yük al talimatı verildi, ama onun kapasitesi eğer 50 megawattsa, kurulu gücü 50 megawattsa 100 megawatt alması mümkün değil. O zaman katılımcının ne yapması lazım? Burada bir yanlışlık var, sen bunu düzelt diye, çünkü benim zaten kapasitem 50 megawatt, 100 megawatt veremem. Buna benzer düzeltmeler için bir zaman konuldu ve 12.30'la 13.00 arasında bu itirazları piyasa işletmecisi kabul etmekte ve 13.00'den itibaren de yapılan itirazları değerlendiriyor. Gerekirse, eğer düzeltme yapıldıysa yeniden yük alma, yük atma çağrı notları oluşturuyor ve bu durumda fiyat açıklaması yapılıyor. 14.00 itibariyle de itirazlardan sonra fiyat açıklaması yapılıyor.

Günlük üretim program ve teklif miktarlarının belirlenmesi noktasında önemli olan hususlar saatlik üretim parametreleri dedik. Bunlar ikili anlaşmalarda etkili oluyor, bir de tabii ki tüketim tahmini, eğer tüketim tahminini yanlış yapmışsa gün öncesinden diyelim ki, düşük tahmin yaptıysa fiyatlar da düşük çıkıyor, ama düşük çıkan fiyat dengeleme güç piyasasında bu sefer daha fazla yüksek çıkıyor. Bunun için de özellikle dağıtım şirketlerinin talep tahminlerinde özen göstermeleri gerekir, aksi takdirde bu kendilerinin zararına olur, çünkü dengeleme güç piyasasının fiyatları her zaman gün öncesi piyasadan yüksek olacaktır.

Saatlik yük alma yük atma teklifleriyle ilgili bir örneğimiz var burada, herhangi bir

saat için sistem alış yönünde, sistem satış yönünde de teklifler nasıl veriliyor onun bir örneğini görüyoruz. Tabii günlük üretim programı veriyor bir üretici, bunun yanında da eğer boşluğu varsa yük alma noktasında diyelim ki, 100 megawattlık bir ünitesi var, 50 megawatt üretim programı verdi. Çünkü ikili anlaşma 50 megawatt diyelim, 50 megawattlık bir kapasitesi var. O zaman 50 megawattı yük alma yanında teklif olarak vermesi gerekiyor. Tersine eğer sistemin ihtiyacı varsa yük atma noktasında çalışacaksa sistemin yönü, bu sefer de o 50 megawattı yük atabilirim diye de teklif vermek durumunda. Örneğin, bizde görüldüğü gibi 3 tane 3 kademeli bir teklif vermiş; 110, 110, 110 fiyat olarak 110 vermiş, o termik santral için fiyatlar birinci kademede 50 megawatt yük alabilirim demiş, ikinci kademede 50 megawatta alırım, üçüncü kademede 100 megawatt daha alırım demiş. Yük atma yönünde de demiş ki, ben 100 megawatt birinci kademede atarım, 100 megawatt da ikinci kademede, ama yük atmalara dikkat ederseniz yük almalarının fiyatından düşük, mekanizma gereği yük alma fiyatları daima yük atmalardan yüksek olmaktadır. Burada hidroelektrik hariç dememizin sebebi şu: Yönetmeliğe göre her bir hidroelektrik üreticisi her bir saat için ayrı fiyat teklifi veriyor, bir de on beş kademe değişik fiyat teklifi vermek durumunda. Eğer bu örnekte hidrolik olmuş olsaydı mesela, 110 birinci kademe fiyat, ikincisi 110 olabilirdi, üçüncüsü de 130 olabilirdi, ama termikler için böyle bir şeye müsaade edilmedi. Bu da biraz önce hocamızın marjinal maliyet dediği noktada termik santrallerin marjinal maliyetleri fazla değişmez prensibinden bu noktaya gelindi.

ama bunun da tabii ki bizim için bazı mahsurları sonradan ortaya çıktı. İleriki dönemlerde bu mantaliteyi de değiştirmiş olacağız.

Biraz önce hocam bu optimizasyonu sordu, onun da tabii cevabını bu sunum içerisinde göreceğiz. Blok teklifler belli bir zaman dilimini kapsayan tekliflerdir dedik ve önceden de şunu söyledik; santrallerin bir takım teknik parametrelerinin yansıtılması için dolaylı bir işlem dedik buna. Bunun anlamı şu; örnekte mesela, 0.2-0.8 arasında tam olarak çalışırsam ben sisteme girerim noktasında gerçekleşiyor. *“Ben 0.2-0.8 arasında beni çalıştırmayacaksan, tamamında beni çalıştırmayacaksan beni devreye alma”* diyor. Zaman zaman şöyle örnekler de gördük: Diyelim ki, saat 04.00-10.00 arasında bir blok oluşturabiliyor üretici ve bu şekilde verebiliyor. Bazen de bakıyoruz saat 10.00-14.00 arasında bir blok teklif vermiş. Tabii 10.00-14.00 arasındaki blok teklifi verdiğim zaman öğle saatlerinde sistem tüketiminin ne kadar olduğunu, ne kadar değiştiğini üreticinin dikkate alması gerekiyor. Çünkü öğle saatlerinde sistemde aşağı yukarı 1500 megawattlık bir tüketim azalması var. Eğer o bir saatlik 1500 megawatt tüketim azalmasını dikkate almadan o saatte bir blok teklif veriyse sistemin dışında kalır ve bizim yazılımda bu tip uygulamaları, teklifleri 24 saat için değerlendiriyor ve 24 saat için en ucuz olan maliyet hangisi o teklifleri değerlendiriyor. Bir de esnek teklif dediğimiz mekanizma var, bu da fiyatların daha fazla aşırı yükselmemesi için özellikle puan saatlerindeki fiyatları biraz daha kırabilmek için her üreticinin esnek teklif verme hakkı var. Fiyatı bellidir, miktarı

bellidir, ama hangi saatte verileceği belli değildir, onu gene bizim yazılım fiyatın en yüksek çıktığı noktada kullanıyor ve fiyatları düşürme yönünde etki yapıyor.

Burada gene saatlik ve blok teklifler arasındaki mekanizmayı görüyoruz. Üretici 150 megawattlık bir üretim programı vermiş ve 150 megawatt'ın üzerinde de *"ben 40 megawatt daha saat 06.00-07.00 arasında üretim yapabilirim, 07.00-08.00 arasında 40 megawatt/saat üretim yapabilirim, ancak 08.00'den itibaren de 20 megawatt'tan fazla üretim yapmam"* diyor. Onun teklifi o şekilde, tersine olarak da *"ben 50 megawatt birinci kademede, ikinci kademede de 100 megawatt yük atabilirim"* diyor. Bunun da anlamı nedir? Ben sistemden bu kadar enerjiyi satın alabilirim. Tabii emre amade kapasite olarak tabii ki önemli bu işleri yapabilmesi için eğer 150 megawattlık bir üretim programı veriyse ve de ilave 40 megawatt alabiliyorsa demek ki, en azından emre amade kapasitesi 190 megawatt olabilmesi gerekiyor. Buna bir örnek olarak eski ve yeni mekaza geçiş döneme yeni uygulamayı karşılaştırırsak herhangi bir üretici için emre amade kapasitesi 150 megawatt olan bir üretim tesisi için diyelim ki, 90 megawattlık bir ikili anlaşması varsa, 7 megawatt da iç tüketimi varsa normalde 97 megawatt bir günlük üretim programı vermesi gerekirken 100 megawatt günlük üretim programı vermek zorunda. Çünkü geçiş dönemi uygulamasında kayıpları üreticiler karşılıyordu ve yüzde 3'lük bir miktarda da sisteme fazladan enerji vermesi gerekiyor ki, sistemin kayıplarını karşılamış olsun. Bu nedenle 90+7'yi biz 100 olarak değerlendiriyoruz. Geriye ne kaldı? 150

megawatt'ı, 50 megawattlık bir ilave kapasitesi var. Bunun için de diyelim ki yük alma talimatı 30 megawattı yük alma talimatı alabilir, 50 megawatta yük alma talimatı alabilir. Bu gün öncesinde de olabilir, gün içerisinde de olabilir. Yeni mekanizma içerisinde bu şöyle geliyor; 97 megawattlık bir üretim programı veriyor. Bakın, burada 100 vermiyor, 97 veriyor, geri kalan kısmını da gün öncesi uygulaması için yük alma talimatı olarak vermek durumundadır.

Dengeleme güç piyasasında da biraz önce 11.30'dan itibaren birtakım faaliyetleri başlattık ve 14.00 itibariyle de gün öncesi piyasasını tamamladık. Saat 16.00 itibariyle yine piyasa katılımcıları bu sefer hem ikili anlaşmaları dikkate alarak, hem de gün öncesinde yapmış oldukları alım-satımları dikkate alarak kagip dediğimiz kesinleşmiş yük programlarını dengeleme güç piyasasına vermek durumundalar. 16.00'da verilen bu üretim programları sistem işletmecisi tarafından teyit edilir, yalnız tabii sistem işletmecisi bunu teyit ederken bir de kendi hesapladığı talep tahminiyle tüketicilerin hesaplamış olduğu tüketim tahminleri arasında fark varsa bunu da gün öncesinden dengelemek üzere talimat verebilir veya bu talimatı gerçekleştiren saatte verebilir. Burada 2 saat arasında üretim programı verirken 2 saat herhangi bir katılımcı 2 saat arasındaki fark 200 megawatt'ın üzerinde bir fark oluşursa bunu da 15'er dakikalık periyotlarla bölümleyerek vermesi gerekiyor. Çünkü 300 megawattlık bir kapasitenin anında sisteme girmesi farklı şey, bunun 100, 100, 100 diye sisteme girmesi sistemin dengesi açısından da avantaj sağlıyor.

Benzeri mekanizma gün öncesinde olduğu gibi yük alma, yük atma talimatlarının değerlendirilmesi dengeleme güç piyasasında da gerçekleşme, burada da yine hidrolüklerin ayrıcalığı var, ama termik santraller için her saat için fiyat verebilirler, ancak her saat için değişik kademeler için farklı fiyat değil, aynı fiyatı vermek durumundalar. Burada tabii fiyat ve üretim ilişkisini dikkate alırsak gün öncesi piyasasında miktara bağlı olarak da fiyatlar yükseliyor ve gün öncesiyle gün içerisindeki gerçek zamandaki fiyatlar arasında da gerçek zaman fiyatları daima gün öncesi yük alma yönünde tabii değerlendiriyoruz, gün öncesi fiyatlarının üzerinde olmak durumunda, teklifler de üzerinde olmak durumunda.

Birtakım örnek senaryolar var. Hocam sanırım zaman daraldı dedi. Bunlarla ilgili daha sonra sorularınız olursa ben tabii ki cevaplandırmaya çalışırım. Buradaki bu senaryoların da özelliği şu; zaman içerisinde verilen fiyatların ve tahminlerin ne kadar önemli olduğunu izah etmeye çalıştık burada. Eğer sistemin yönü yük alma yönündeyken birisi dengesizliğe düşerse, fazladan üretim yaparsa avantaj ... (92.28) ama sistem yük atma yönündeyken fazla üretim yaparsa maliyetleri ne şekilde gelişir gayet güzel açık bir şekilde yazılmış durumda. Uzlaştırmayı, faturayla ilgili hususları eğer arzu ederseniz daha sonra zamanımız olursa devam etmeye çalışırız, ancak zamanı değerlendirelim.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK

Sayın Nezir Ay'a bilgilerinizi bizimle paylaştığı için teşekkür ediyoruz.

SORU - YANIT**YAVUZ ŞERBETÇİ***(Elektrik Mühendisi)*

Biz burada üreten, üretim sonucu BEDAŞ'a parayı ödeyen diyelim ki, ben bir firmanın sahibiyim. Aylık tüketimim 1 milyon kilowatt/saat, bu tüketimi enerji analizörüyle saat başı güç ve kilowatt/saatinin bütün dokümanları elimde, yani işletmenin enerji hareketlerinin tümünü biliyorum. Ben bu evraklarımı alıp BEDAŞ işletmesine gittiğim zaman bu kullanımın ekonomik karşı rakamlarını, karşı parametreleri, karşı değerlerini görüp de günlük bazda ve saat bazda bütün bilgilerim elimde olduğu için o işletmeden ekonomik enerji alabilecek miyim? Eğriler birbiriyle çakışacak mı, işletmeye ben bir şeyler kazandırabilecek miyim?

NEZİR AY

Tabii, 1 milyon kilowatt/saat dediniz, 1000 megawatt/saatlik bir yıllık tüketimden bahsettiniz. Siz tabii ki serbest aylık, siz çok daha büyük tüketicisiniz o zaman, siz zaten aylık tüketebilmeniz için bayağı iletim sisteminden bağlı olmanız gerekiyor gibi geliyor bana, zaten serbest tüketici niteliğine sahipsiniz, siz BEDAŞ'tan enerji alabileceğiniz gibi herhangi bir üreticiye gidip müracaat edip ben senden enerji alıyorum ve sözleşme imzalayıp enerji almanıza hiçbir engel yok.

YAVUZ ŞERBETÇİ

Efendim, şöyle; benim elimde işletmenin bütün parametre değerleri var. Taksim'e gittim, elimdeki parametrelere göre şu günler şu

saatler, şu günler şu saatlerde enerjiyi şu şartlarda kullanırsan mevcudun yüzde 10-12 daha altına düşebilirsin Taksim diyebilecek mi bana?

NEZİR AY

Şimdi bakın, dağıtım şirketlerinin tarifesi düzenlemeye tabi tarifiedir. Dağıtım şirketleri EPDK'nın onaylamış olduğu fiyatların dışına çıkamaz, ama siz eğer ekonomik enerji satın almak istiyorsanız herhangi bir üreticiden bunu alabilirsiniz, istediğiniz pazarlığı da yaparsınız eğer ucuza elektrik bulabilirsiniz, onun dışında dağıtım şirketleri düzenlemeye tabi olduğu için o size ayrı bir tarife uygulaması mümkün değildir.

Av. ASLI AYDINÖZ

Nezir Beye de çok güzel sunumu için çok teşekkür ediyorum. Ben aslında beyefendinin sorusuna ek şekilde bir şey sormak istemiştim, ama Nezir Bey az-çok cevapladı onu da, şimdi hukukçu olarak, avukat olarak bizi en çok ilgilendiren herhalde burada bu ikili anlaşmalar olacak. Bu ikili anlaşmalar anladığımız kadarıyla üretim şirketiyle dağıtım şirketi serbest tüketici dediğimiz veya büyük çaplı tüketim yapan beyefendinin örneğinde olduğu gibi. Siz dediniz ki, siz gidip zaten üretim şirketiyle ikili bir anlaşma yapabilirsiniz. Dağıtım şirketinin de EPDK'nın sınırlarıyla bağlı olduğunu söylediniz, ama dağıtım şirketi burada ikili anlaşma yaparken acaba bu sistemde hane olarak, ben bir hane sahibi olarak dağıtım şirketiyle zaten bir sözleşme imzalıyorum, ama benim tüketimim örneğin, çatıma fotovoltaik taktım ve gün içinde, gün ortasında ben hiç tüketmeyeceğim gibi acaba dağıtım

şirketiyle hane-ler arasında ikili anlaşmalara etki edecek mi? Bu anlamda bu tip anlaşmalar kişilerle dağıtım şirketleri arasında bu sistemde öne çıkabilir mi acaba? Dağıtım şirketinin de üretim şirketiyle yaptığı ikili anlaşmalarda benim talebim bu kadar olacak demesini etkileyebilecek mi acaba?

NEZİR AY

Mevcut Yenilenebilir Enerji Kaynağı Yasası'na göre 500 kilowattın altında olan hane sahipleri enerji üretebilen kapasiteye sahip olan enerji üreticileri veya haneler herhangi bir lisans almada bu enerjiyi üretebilir, sisteme de verebilir noktasında bir yasa var, ancak tabii yönetmeliği henüz hazır olmadığı için herhangi bir uygulama da bugüne kadar en azından bana gelmedi veya benim TEİAŞ'ta böyle bir hadise ortaya çıkmadı, dağıtım şirketleriyle ilgili olan münasebetlerde de bizim dışında olduğu için nasıl bir metot uygulanacak onu da tabii ki bizim bilgimiz yetersiz. Onu ya dağıtım şirketi veya EPDK'nın bu sorunu çözmesi lazım, ama bizim bilgimiz yasanın var olduğu ve bu yasaya göre de bu enerjiyi eğer hane sahibi çatısına bir güneş enerjisi sistemi koydu ve fazla tükettiği enerjiyi de sisteme vermek durumunda, ama bunu hangi şartlarda hangi fiyattan alacağı noktasında tabii ki ikinci bir mevzuata ihtiyaç var.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

İzin verirsiniz hem meslektaşına, hem de Nezir Beye birer soru yöneltmek istiyorum. Öncelikle Nezir Beye sorumu yönelteyim: Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği (DUY) öncesinde veya fiziki gerçek zamanlı uygulamaya geçiş öncesinde üretim şirketlerinin satış

fiyatını ne şekilde belirlediğini bir irdeleyebilir miyiz ve DUY çerçevesinde oluşacak yeni tarihin bunu ne şekilde daha lehe çevirebileceği, çünkü öncesinde de malum dağıtım şirketinin tarifesinin biraz altıydı. Temel sebep de aslında bu DUY'da, bunun nasıl işleyebileceğini irdeleyebilir miyiz?

NEZİR AY

Tabii DUY, DUY öncesinde fiyatların nasıl belirlendiği noktasında DUY öncesi dediğimiz zaman EPDK'nın da öncesi noktasına geliyor. Yani EÜAŞ gibi bir dev şirketin varlığı, onun karşılığında büyük ölçüde otoprodüktör dediğimiz serbest üretim şirketlerinin otoprodüktör vasfıyla, yani kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere santral yapmaları, kurmaları ve kurulan bu santralde de tüketime büyük ölçüde kendilerinin ihtiyacını karşılama noktasında kullanmalarıyla ilgili bir mekanizma vardır ve bu noktada da tabii ki, biz sistem işletmecisi olarak herhangi bir maliyet endişesinde değildik. Burada tabii değişik faktörler var, çünkü maliyeti kim hesaplar? Üretim santralinin sahibi hesaplar. Üretim santralinin sahibi EÜAŞ'tı, EÜAŞ'ta da tabii ki baz olan husus baz yük santrali dediğimiz termik santrallerin, kömürlü santrallerin baz yük olarak çalışmış olması, onun ötesinde doğalgaz santrallerinin tabii ki bunların da geçmişte yapılan gaz anlaşması nedeniyle teykorpey durumlarının söz konusu olması, bunların dikkate alınması, teykorpeyde herhangi bir gaz tüketmeden ödeyeceği parayı da hesap ederek ne yapması lazım? EÜAŞ kendi santrallerinin maliyetlerini hesaplaması gerekiyordu. Ayrıca tabii ki burada hidrolik büyük ölçüdeki ortalama yüzde 30-35 seviyesinde

geçmiş dönemlerde hidrolik santrallerle sistemin ihtiyacı karşılanıyordu. Bunların da Devlet Su İşleri'nin vermiş olduğu bu işletme programları dikkate alınarak bir üretim programı geçmişte uygulanıyordu. Onun dışında da özel sektör santralleri daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğer fazlası varsa da onu da ki, bu fazlası da ancak 2004'deki Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'ne paralel olarak çıkarılan tebliğ kapsamında bir uzlaştırma mekanizması geliştirilerek uygulandı. Ondan önce o da yoktu, ama DUY sonrasında tabii ki, gene esas olan nedir? Kuruluşların kendi vermiş oldukları tekliflerin bir sıralama dahilinde sisteme dahil edilmesi, yani bu soruya tabii ki net olarak açık cevap veremiyorum, çünkü o noktada sistem işletmecisi olarak bizim herhangi bir maliyet hesabımız zaten söz konusu değildi.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Doğru, aslında haklısınız. Temel sormak istediğimi bir noktada söylediniz, aslında söylemek istediğim bu kavramın varlığıydı. Yani üretim şirketleri daha önce dağıtımın biraz altına inip belirlerdi, şimdi biraz daha farklı bir belirleme olacak. Teykorpey dediniz, o nedenle çok teşekkür ediyorum. Sayın meslektaşına soracağım soru da bununla bağlantılı kısa bir örnek; 50 megawatt kurulu gücüm var, üretim lisansı ile üretim şirketiyim. 5 megawatt için ikili anlaşmam var, geri kalan 45 için sisteme yük alma teklifi verdim ve reddedildim. Doğalgaz kombine çevrim santraliyim, teykorpey doğal olarak BOTAŞ'la veya serbest olduğuma göre diğer tedarikçilerle yaptığım anlaşmada mevcut ve teklifim reddedildi.

NEZİR AY

O soruyu Seyhan Hanım değil de, benim cevaplandırمام lazım.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Siz nasıl uygun görürseniz. Bu noktada DUY'un aldığı önlem nedir? Çünkü teykorpey nedeniyle ve ret nedeniyle bir noktada işletme zarara uğradı.

NEZİR AY

Siz tabii doğalgaz anlaşması yaptınız ve dediniz ki, ben 50 megawatt üreteceğim diye doğalgaz anlaşması yaptınız, ama gittiğinizde 5 megawatt da ikili anlaşma yaptınız. Ondan sonra dediniz ki, ben bunu nasıl olsa DUY'da satırım. Satamayacağınızı da dikkate alacaksınız ve anlaşmayı ona göre yapacaksınız. Serbest piyasa bu, o zaman sizin her dediğinizi yapacak olsaydı o zaman rekabet olmazdı, rekabet olmayınca da fiyat düşmez.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Orada kurgulamak istediğim şu: Belli bir noktada katılıyorum, söylediğiniz son derece doğru haliyle. Ortalamanın altı fiyat verdim, ama gün itibariyle ya da o an itibariyle yani marjinal de değilim aslında, marjinal fiyatta olmamama rağmen aşağıda kalamadım. O durumda ne oluyor?

NEZİR AY

Aşağıda kalmanız mümkün değil, marjinal fiyatın altındaysanız aşağıda kalmanız büyük ölçüde mümkün değil, ama 24 saatlik blok teklif verir de, o blok teklifi başkaları sizin altınıza bir şey gerçekleştirirse ve sistemin de yük eğrisini dikkate alıp saat 12.00'deki tüketimin azlığını, sabah saat 05.00-06.00'daki

tüketimin gene minimum seviyelere düştüğünü ve sistemin yük atma noktasındayken siz yük almayı beklerseniz tabii ki karşılığını bulamazsınız.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Soru-cevaba dönüştü, özür diliyorum. Temelde fiyatı ortalama belirleyip blok teklif vermek bir noktada avantajlı diyorsunuz.

NEZİR AY

Tabii ki, şu andaki Aralık ayındaki fiyatların düşük gitmesinin ana sebebi de gaz sözleşmeleri nedeniyle üreticilerin mecburen üretme noktasında olmaları ve tabii kendi maliyet hesaplarını yapıp eğer üretmezlerse ne zarar edecekler, ne kâr edecekler onun hesabını yaparak teklifleri gerçekçi olarak vermiş olmalarından kaynaklanıyor.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Ben buna bir şey eklemek istiyorum Evren Bey, aslında DUY bir mekanizma geliştirmiş. Diyor ki, gün öncesi piyasasında planlamayı çok iyi yap, teklifini ona göre ver, fiyatını buna göre oluştur. Yani aslında bu planlamayla birlikte siz bir şekilde sistem dışı çok da fazla kalmazsınız, yani bu kadar büyük oranlarda sistem dışı kalmazsınız. Çünkü zaten arz-talep dengesini siz doğru planlarsanız üretim şirketi olarak, onun gereği olarak da tekliflerinizi oluşturabilirsiniz. Maliyetler zaten çok belirli, yatırımdan işletme giderlerine kadar birçok unsuru içine alan maliyet var. Bunun piyasayla ilgili maliyetlerde eklediğinizde aslında çok doğru atımlar hani rekabeti öğreniyoruz demiştik ya, bu anlamda bunu öğrenerek esasında çok sistem dışına kalınmaz bu kadar büyük oranda.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Muhtemelen aslında bu uygulamayla birlikte hoş daha bir ay oldu, ama oluşacak. İstatistikle herhalde bir noktada belirlenecek.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Sanıyorum bir süre sonra tabii.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Yine de aslında o söylediğiniz de...

Av. AHMET ERDOĞAN

Sorum hem Nezir Beye, hem de Seyhan Hanıma. Tevzi şirketi ve üretim şirketi vaat ettiği enerjiyi, elektriği akım, voltaj ve frekans olarak vaat ettiği şekilde veremedi, tüketici şirket gerek ürettiği ürünleri kalitesinde bozukluklar doğdu. Bunun hukuki boyutları, bu zararın hukuki boyutları konusunda hukuki sorumluluk konusunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Bununla ilgili biraz önce sistem dengesizlik fiyatı ve dengelemeyle ilgili Nezir Bey bir sürü detay verdi biliyorsunuz, onun içerisinde gerçek zamanda bunun dengelemesi yapılıyor. Eğer bununla ilgili sizin oluşmuş fiyat dışında zararlarınız varsa doğal olarak mevcut hukuk yollarını tüketebilirsiniz. Örneğin, fabrikanızda bu dalgalanma nedeniyle sizin makineleriniz artık kullanılamıyor. Mümkün ve özellikle TETAŞ'a karşı açılmış çok ciddi davalar var. TEİAŞ'a karşı açılmış henüz böyle bir şey olmamakla birlikte, çünkü daha ziyade TETAŞ boyutuyla bu tür aksamalar yaşanıyor. Tazminat davaları açmanız mümkün ve örnekleri de var.

Av. ÖZGÜN ÖZOK

Benim aslında sormak istediğim çok değinmeye fırsatımız olmadı herhalde, sistemden olan alacakları finansman kapsamında üretim şirketleri temlik etmek istiyorlar. Yeni yönetmeliğe baktığımızda bunun izin ve onayının TEİAŞ'tan alınması gerektiği bir ön şart olarak belirlenmiş vaziyette ve TEİAŞ da aslında bunu oldukça kapsamlı şartlarına bağlıyor gördüğümüz kadarıyla. Benim aslında anlamak istediğim şu; TEİAŞ ödemelerini geciktirdiği zaman üreticilere veya sistemdeki aksaklıklar nedeniyle dağıtım şirketlerinden tahsilatta sorunlar yaşadığı zaman sistem buna ilişkin özellikle gecikme faizlerine takıldım tabii ben, bunu niye temlik edemiyor üreticiler veya bu niye temliğin kapsamına girmiyor teknik anlamda? İkinci olarak da üreticilerin bu kaynakları finansman şirketlerine devretmeleri ve bir adım sonrasında da dağıtım şirketlerinin temlik etmeleri tüketiciler açısından sorun yaratabilecek gibi gözüküyor uzun vadede, çünkü tüketicilerde tahsilatlarda problem çıkmaya başlayacak. Bununla ilgili herhangi bir düzenleme çalışması mevcut mu, ben mi atlıyorum, yoksa olacak mı?

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Niye temlik edemiyor? Aslında fiili birtakım sorunlar nedeniyle, ama hukuken bir mevzuatta yazılı sınırlar dışında bir engel yok, ama TETAŞ'tan tahsil edilemeyen alacaklar diye siz kendiniz belirttiniz, burada çok farklı boyutlarda problemler yaşanıyor. Bunun aşılması için Bakanlık boyutunda bir çalışma yapılıyor tabii ki, sonuçta özellikle TETAŞ açısından Bakanlığa da ilgilendiren bir yanı

var. Çünkü şu an sadece TETAŞ dememek lazım, özel sektöre geçmiş dağıtım şirketleri de var, ancak daha ziyade TETAŞ boyutu bir problem yaşıyor. Dolayısıyla olayın hani politik boyutunu dikkate alırsanız bir süre sonra çözülecektir, ama şu an daha detay veremeyeceğim, ama onun dışında mevzuattaki sınırlar dışında bir engel yok tabii ki.

Av. ÇAĞDAŞ SELVİ

Mevzuatla sınırlandırılmış durumda, yani 138. maddede bu doğrudan sınırlandırılmış.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Onun dışında bir engel yok, yani bir tek mecburen tabii ona uymak durumundayız.

Av. ÇAĞDAŞ SELVİ

Yani mevzuatın içerisinde 138. madde açık bir şekilde bu şekilde hakların devir ve temlikinin TEİAŞ'ın ön iznine tabi olduğunu söylemiş, dolayısıyla mevzuattan kaynaklanan sıkıntılar dışında bir engel mi yok derken zaten mevzuat bunu engellemiş durumda.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Onaya tabi kılma gibi bir sınırlama var yalnız, orada tek çözüm noktası TEİAŞ değil, olay bahsettiğiniz madde itibariyle TEİAŞ'ın uhdesinde gibi görünse de aslında bu o kadar basit evet, bunu temlik edebilirsin denebilecek bir konu değil. Sonuçta karşınıza çok ciddi bir kamu tarafı var ve çok farklı sosyal problemleri de beraberinde getirebilecek sorunlar da yaşanabilecek bir mevzu. Dolayısıyla olayın arka tarafı başlangıçta hocamız söylemişti ya her konuşanın bir de özel konuşması vardır diye, çok detay verememekle birlikte şunu diyebilirim; evet, böyle bir sınır var, onun

dışında bir engel yok, olay noktasında koşulların uygun olması halinde TEİAŞ zaten buna evet diyebilir, ama şu andaki koşullar buna çok uygun değil, ama daha fazla detay söyleyemeyeceğim. Çünkü henüz çok olgunlaşmamış durumda, çok temel çalışmaları söylemek çok yanlış yönlendirme olabilir. O nedenle, başka gizli bir şey olduğundan değil.

NEZİR AY

Tabii ki bu temlik işlerini ben yapıyorum ve de özellikle temlik için bugüne kadar müracaat edip de reddedilen bir tane üretici ortaya çıkmadı. Ayrıca ben biliyorum ki, temlik için gelenler iki gün içinde gaz parası ödemek durumundalar ve zaman zaman evrakını kendi elimle takip edip o gün içerisinde o temliği çıkarttırıyorum. Tabii ki temlik sadece benim imzama geçerli olmuyor. Benim tabii ki mali işler ve finans dairem bu işi takip ediyor ve onun üzerinden benim yazımla oradan çıkıyor ve makamın onayı olmadan da temlik işlemi yürümüyor. Bu bir hukuki prosedür, ama bugüne kadar herhangi bir temlik reddedilmedi. Tabii ki, temliğin şartları ortak olarak görüşülüyor ve belli bir prosedüre bağlanıyor o doğrudur, ama böyle bir şey yok, temlik her zaman yapılabilir. Bakın, yükümlülükler değil haklar temlik edilebiliyor. Eğer bir hakkınız varsa, parasal hakkınız varsa onu almak için temlik açık, öyle hiçbir engel yok.

TAHSİN ARMAĞAN

Ben elektrik mühendisi, ama soracağım soru biraz hukukla ilgili. Öncelikle böyle bir toplantıyı tertiplediğiniz için, Nezir Beye, Seyhan Hanıma da verdikleri bilgiler için teşekkür ederiz. Mali uzlaştırma Nezir Bey çok

güzel açıkladı. Bir kâr merkezi değil, dolayısıyla borç-alacak dengesinde sıfır bakiye olayı var. Bu sıfır bakiyenin tutturulması lazım, yönetmelik gereğince de bu sıfır bakiye tahsil edilemeyen alacakların dışında diye kayıtlıdır, ancak katılımcılara imzalatılan 13-14 maddelik bir taahhütname var. O taahhüt-namenin bir maddesi dikkatle okunursa orada tahsil edilemeyen alacakların açıklaması olmadan borç-alacak bakiyesi geçtiğinden dolayı bugün teamüllerle bu belki mali borç alacağı gitmiyor, ama ileride sorun yaratabilir konusunda DUY'un ilk başladığı günlerde TEİAŞ'ın özel olarak imzalattığı taahhütname-lerde bunlara itiraz edilmişti.

Prof.Dr.Dr. Av. SELÇUK DEMİRBULAK

Beyefendi, sorunuzu alabilir miyiz?

TAHSİN ARMAĞAN

Dikkat edildi mi diye onu Seyhan Hanıma sormak istiyorum.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Tabii ki bunlara dikkat edildi ve yönet-meliğin bütününe baktığınız zaman oradaki ifadenin esasında yönetmeliği dışlar bir ifade olmadığını biz anlıyoruz. O nedenle itirazlar noktasında da çeşitli örgütlerle birlikte, derneklerle birlikte bu konular tartışılmıştı biliyorsunuz bütün şirketler bazında da, dolayısıyla bunun böyle anlaşılmadığı nok-tasına geldik ve dediğiniz gibi bir sorunla da karşılaşmadık şimdiye kadar ve özellikle nihai dönemle birlikte demıştim belli rakamlar veri-lecek, ama zaman yetmediği için o noktaya gelinemedi. Sıfır bakiye düzeltmeyle birlikte esasında bütün sizin endişelerinizin ortadan kalkabileceğini öngörüyoruz. Bu uygulamanın

işlerlik kazanması sonucunda hep birlikte göreceğiz, dolayısıyla problem yok diye düşündük.

Ara verildi

II. OTURUM AÇILIŞ

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Panelimizin 2. Oturumuna hoş geldiniz. Önceki panelistlerimiz Sayın Nezir Bey ve Seyhan Hanıma tekrar teşekkür ediyoruz. 1. Oturumda kamu sektörünün temsilcilerinin söz alması ve anlatımı dile getirmeleri uygun görüldü. Çünkü eğer TEİAŞ olmasaydı iletim olmayacaktı ve TEİAŞ olmasaydı aslında piyasanın temeli de olmayacaktı, o nedenle başlangıcı biz TEİAŞ'tan rica ettik. 2. Oturumun konukları özel sektör. **Fatma Çiftlik** 1966 doğumlu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu. Onun da bir kamu sektörü deneyimi var, 24 yıllık bir hizmetin ardından TEİAŞ'tan emekli oldu. Enerji Hukuku Araştırma Enstitüsü Elektrik Piyasası Kurul Başkanlığını şu anda yürütüyor, aynı zamanda kendisi de enerji hukuku çerçevesinde aslında enerji hukuku sanırım bir hobi, Ankara Barosu Enerji Hukuku Komisyonunda şu anda üye olarak görev yapıyor. Bu sunumunda Sayın Av. Fatma Çiftlik uygulama ve uygulamada oluşan bazı sakıncalar veya bazı çatışmaları değerlendirecek. Fatma Hanıma söz vermeden önce diğer panelistimiz Gökmen Yılmaz'ı da tanıtmak, onun da özgeçmişini okumak istiyorum, ondan sonra da Sayın Fatma Çiftlik'e söz vereceğim. Sayın **Gökmen Yılmaz** 1975'te Sakarya'da doğdu, 1999 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği bölümünden mezun oldu. 2003 yılına kadar çeşitli sektörlerde satış mühendisi olarak çalıştı, 2003 yılından bu yana da piyasanın az önce piyasa

katılımcılarını saymıştık, Nezir Bey piyasa katılımcılarını anlattı. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin piyasa katılımcıları kimlerdir? Bunlardan biri üretim şirketleriydi. Gökmen Bey de bir üretim şirketi olan, üretim lisansı ile piyasaya satış yapan bir şirkette ENERJİSA'da ticaret müdürü olarak çalışıyor. Yani Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'nin özel sektör tarafındaki uygulayıcısı. Fatma Hanım buyurun söz sizde, sunumunuzu bekliyoruz.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Ben başlangıç olarak Enerji Hukuku'nu kısaca anlatmak istiyorum. Enerji Hukuku global çerçevede değerlendirildiğinde bu alandaki mevzuatın henüz çok yeni olması, her geçen gün şekillenen ihtiyaçlar doğrultusunda ve uygulamalara tabi olarak yeniden düzenlenmesi, idarenin işleyişinin ve idare hukuku esaslarının bilinmemesi sebebiyle birçok konuda uyuşmazlıklar çıkması beklenmektedir. Yeni elektrik piyasasıyla birlikte elektrik enerjisi rekabet ortamında alınıp satılan ticari bir mal özelliğine kavuşmuştur. Elektrik bir kamu hizmeti midir, yoksa emtia mıdır tartışmaları artık bitmiştir.

Piyasada gerek güncel mevzuatın takibi, gerekse idareyle olan ilişkilerin istikrarlı bir biçimde sürdürülebilmesini sağlamak amacıyla bu piyasada profesyonel hukuk desteğine ihtiyaç duyulacağı bir gerçektir. Elektrik piyasasında doğabilecek uyuşmazlıklar doğuş sebeplerine ve işlemlerin niteliğine göre haklı usullerle incelenmeli, anlaşmalar şekillerine ve özelliklerine göre iyi değerlendirilmelidir. Yeni mekanizma aslında basit bir piyasa yapısı olmasına karşın ülkemizde yeni olması

nedeniyle çok fazla bilinmemekte ve bu nedenle piyasanın işleyişi karmaşık görünmektedir. Piyasaya ilgi duyan hukukçuların hukuki bilgileri dışında elektrik piyasasına özgü mühendislik bilgisine, işletme bilgisine ve ticaret anlayışına sahip olması gerekmektedir. Hukukçular ve hâkimler için yeni elektrik piyasasında birçok teknik kavrama alışmak kolay olmayacaktır, bu dinamik süreçte hukukçuların teknik altyapıyı öğrenmeye çalışmaları ve mevzuat değişikliklerini iyi takip edebilmeleri gerekmektedir.

Dengesizlik Fiyatı

Ben kısaca yıllara göre Türkiye elektrik sektörü yapılanmasını size tek bir slayt halinde göstereceğim. Benden önceki arkadaşlarım açıkladılar, 1970 yılında TEK, daha sonra 1994 yılında TETAŞ, TEAŞ, 2001 yılında da TEAŞ, TEİAŞ, TETAŞ ve EÜAŞ olarak üçe ayrılmıştır. Türkiye elektrik sistemini ben bölümler halinde size anlatmak istiyorum. Üretim ayağında EÜAŞ ve bağlı ortaklıkları, otoprodüktörler, otogrupları, yap-işlet, yap-işlet-devret ve işletme hakkı devir ve mobil santraller, serbest üretim şirketleri. Dağıtım ayağında TETAŞ, bağlı ortaklıkları, Kayseri ve Civarı Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi, diğer müşteriler, ithalat, ihracat, ticaret ayağında TETAŞ, özel sektör toptan satış şirketleri, perakende satış şirketleri ve nihayet iletim ayağında TEİAŞ bulunmaktadır. İletim sisteminin mülkiyet sahibidir, iletim sistemi işletmecisidir, sistem operatörüdür ve piyasa operatörüdür. Türkiye elektrik sistemi TEİAŞ tarafından işletilmektedir. 4628 sayılı Savaş gereğince iletim sistemi işletmecisi tek bir kuruluş olup TEİAŞ'tır. Elektrik sisteminin

işletmecisi ve aynı zamanda iletim sisteminin sahibi olan TEİAŞ'ın özerkliği konusu en çok tartışılan konulardan birisidir. Piyasanın gelişimi ve arz güvenliğinin sağlanması bağlamında çok önemli işlevleri olan TEİAŞ'ın kurumsal kapasitesinin artırılması, ideal ve mali yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir. Henüz bu bağlanamamıştır.

Yal-Yat Talimatı

Size kısaca PMUM ve MYTM'den bahsetmek istiyorum. Dengeleme ve uzlaştırma piyasasını gene iki başlık halinde sizlere anlatacağım. Bir tarafta TEİAŞ ayağı, diğer tarafta piyasa katılımcıları, TEİAŞ milli yük tevzi merkezi sistem işletmecisi, dengelemeden sorumlu birimi, piyasa mali uzlaştırma merkezise piyasa işletmecisi uzlaştırmadan sorumlu birimi. Piyasa katılımcıları da üretim, otoprodüktör, otopgrupları, toptan satış, perakende satış lisansı sahibi tüzel kişiler. Bu piyasada piyasa katılımcıları ikili anlaşmalarla elektrik enerjisi alabilirler ya da satabilirler, yük alma teklifleri sunarak sistem marjinal fiyatı üzerinden sisteme elektrik enerjisi satabilirler. Yük atma teklifleri sunarak sistem marjinal fiyatı üzerinden sistemden elektrik enerjisi alabilirler, sisteme doğrudan enerji vererek ya da sistemden doğrudan enerji çekerek sistem dengesizlik fiyatı üzerinden elektrik enerjisi alabilirler ya da satabilirler.

TEİAŞ, PMUM bir tarafta piyasa işletmecisi, diğer tarafta MYTM sistem işletmecisi. PMUM gerçek zamanlı dengeleme sonucu oluşan borç ve alacak tutarlarının belirlenmesi ve bu tutarlar üzerinden uzlaştırma yapılması işlevlerini yerine getirmektedir. MYTM sistem işletmecisidir, elektrik arz ve talebinin gerçek

zamanlı dengelemesinden sorumlu birimdir. Piyasa işleticisi, yani PMUM'un da mali ve idari özerkliğe sahip olması gerekmektedir henüz bu yapı da sağlanamamıştır. Elektrik enerjisi piyasası üretim, iletim, dağıtım, toptan satış, perakende satış hizmeti, ithalat, ihracat dahil olmak üzere elektrik enerjisi alım satımıyla bu faaliyetlere ilişkin işlemlerden oluşan piyasadır. Yani TEİAŞ, PMUM, MYTM tüketiciler, üreticiler ve tedarikçiler.

Piyasa mali uzlaştırma merkezi ikili anlaşma bildirimlerinin kabul edilen yük alma yük atma tekliflerinin katılımcıların sisteme verdikleri ve sistemden çektikleri uzlaştırmaya esas elektrik enerjisi miktarının dikkate alınması suretiyle alacak ve borç miktarlarının hesaplanması, bildirimlerin hazırlanması, alacak, borç ve teminat yönetimi işlemlerinin yürütülmesini gerçekleştiren birimdir. Diğer ayağı MYTM, yani Milli Yük Tevzi Merkezi Türkiye'yi saran elektrik şebekesi Ankara Gölbaşı'ndaki Milli Yük Tevzi Merkezi'nden 24 saat izlenip düzenlenmektedir. Sistem sayesinde hangi saatte nerede ne kadar elektrik tüketildiği, nerede arıza olduğu anlaşılmaktadır. Merkezdeki devasa sinoptik panoda Türkiye genelinde dengeleme birimindeki tüm santraller bu santrallerin üretim ve iletim üniteleri ayrıntılı şekilde yer almaktadır. Herhangi bir santralin üretim birimindeki arıza halinde panodaki göstergeler yanıp sönmeye başlayarak sinyal vermektedir.

Üretim, iletim, dağıtım, tüketim kısacası sistemdeki arzla talebin eşit olması, yani sistem frekansı eğer 50 hertz olması gerekmektedir. Elektrik ihtiyacı ayağı güne, saate göre değişmekte olup, üretim ve tüketim arasındaki

oranı ifade eden elektrik frekansının 50 hertz olması gerekmektedir. 49.8-50.2 aralığı tolere edilebilmekte, ancak bunun altında ve üstünde olduğunda önlem alınması gerekmektedir, sistemin dengelenmesi gerekmektedir. Üretilen enerjinin müşteriye iletilmesi her an sürekli ve devamlı çalışan sistem sayesinde mümkün olabilmektedir. Elektrik depolanmadığından ihtiyaç anında gerçek zamanlı üretilmesi, üretildiğindeyse hemen kullanıcıya ulaştırılması, kısacası üretim ve tüketimin her an dengede tutulması gerekmektedir. Yani mühendis arkadaşlarımıza bunlar belki, Başkanım size belki çok komik geliyor, ama hukukçu arkadaşlar eğer dengeleme niye yapıyor, dengeleme nedir, yal-yat talimatı çoğu arkadaşın yal-yat talimatının ne olduğunu bilmediğini tahmin edebiliyorum. Çünkü ben bilmiyordum bu yönetmeliği ilk okuduğumda, talimatlar ne şekilde yerine getiriliyor bunları bilmeniz açısından, yoksa haddim değil Başkanım teknik konuda.

NEZİR AY

Müsaade ederseniz o detayı anlatabilmem için eğitim olarak mühendislere verdiğim bir günde ancak anlatabilirim.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Evet.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Yok rahat olun, mühendis avukatlar da var.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Evet, ama ben henüz okuyamadım onu. Elektrik akışı fizik kurallarına tabidir ve ticari sözleşme akışını takip etmez. İletim sistemi

kısıtları ticari işlemlere ciddi ölçüde sınırlama getirir, yani ithalat, diğer üretim, günlük üretim programları arz tarafında, kayıp, kaçak, ihracat tüketim talep tarafında. Eğer ikisi eşitse sistem dengededir.

Mavi çizgiyi takip ederseniz o günlük üretim programı, kırmızı çizgi de tüketim tahmini. Yal-yat talimatları nasıl veriliyor? Enerji açığı olan saatler maviyle gösterilmiş, enerji fazlası, yani sistemde enerji fazlası varsa sarıyla, enerji açığı yine maviyle. Enerji açığı olan saatlerde yük alma tekliflerinin değerlendirilmesi suretiyle dengeleme birimlerinin üretimlerinin artırılması, yani yal talimatı verilir. Enerji fazlası olan saatlerdeyse, yani burada sarıyla gösterilen kısım yük atma tekliflerinin değerlendirilerek kabul edilmesi suretiyle dengeleme birimlerinin üretimlerinin azaltılması, yani yat talimatı verilir. Özellikle yük tevzi çalışanlarının anlık vermiş olduğu kararlar son derece önemlidir. Piyasa katılımcıları açısından çok büyük kârlara veya zararlara sebep olabilmektedir.

Piyasadaki roller, sorumluluklar, piyasadaki paydaşlar kimlerdir? Altyapı şebeke sahipleri, sistem işletmecisi TEİAŞ, PMUM, MYTM, düzenleyiciler Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Rekabet Kurumu, piyasa yerleri aracı kurumlar, brokırılar elektrik borsası ve Takasbank, piyasa katılımcıları üreticiler, tüketiciler, tedarikçiler, tüccarlar, hizmet sağlayıcılar da portföy yöneticileri ve dengeden sorumlu taraf veya grup. Piyasadaki oyuncuların birbirleriyle temaslarını görüyoruz bu slaytta, gerek kamu şirketlerinde, gerekse lisans sahibi üretim şirketlerinde üretilen elektrik enerjisinin tüketicilere nakledilme-

sinde piyasa oyuncularının en az ikisi veya daha fazlası devrede olacaktır. Elektrik enerjisinin üretildiği zamanda tüketilmesi gerektiğinden piyasa oyuncuları arasında mutlak suretle zamanlı ve miktarlı anlaşmaların yapılması gerekmektedir. Enerji şirketleri arasında rekabet ve hukuki sorunlar ortaya çıkacaktır. Enerji şirketleriyle kamu arasında hukuki sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu piyasada yasal ve bürokratik yapı iyi bilinmeli, sözleşmeler iyi çalışmalı, süreçler iyi takip edilebilmelidir. Çünkü yeni elektrik piyasası sözleşmelerin ve piyasaların dünyasıdır. Kısaca borsa, takas merkezi, aracı banka ve vadeli işlem piyasaları bunların hiçbiri henüz yok, ama tek bir slayt halinde hazırladım. Katılımcı A ve B, ortada bir merkezi banka ve piyasa işletmecisi, piyasa işletmecisi tarafından teminat işlemlerinin yürütülmesi amacıyla piyasa işletmecisi ve piyasa katılımcıları tarafından kullanılan aracı banka DUY'da bu şekilde tanımlanmış. Elektrik piyasasında gerçekleşecek alım ve satımlar sonucunda ortaya çıkacak olan alacak ve borçların takasını sonuçlandırmak üzere yetkilendirilmiş merkezi bir bankayla anlaşma yapılması düşünülmektedir. Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği bu bankayı aracı banka olarak tanımlamıştır. Aracı bankanın piyasa katılımcıları tarafından gerçekleştirilen alım ve satım işlemleri sonucu oluşacak alacak ve borçları hesaben sonuçlandırması bekleniyor.

Gizlilik İlkesi

PYS Piyasa Yönetim Sistemi, bunu UYAP olarak düşünürseniz yani bir bilgisayar sistemi, hani avukatlar UYAP'a giriyor şifreleriyle duruşma günlerini öğreniyor, oradan başka

bir şeyler temin edebiliyor. Piyasanın da UYAP'ı Piyasa Yönetim Sistemi, yani tamamıyla bir bilgisayar, ama bu bilgisayar programı, bilgisayar programı EPDK'nın kuralları var, TEİAŞ, Milli Yük Tevzi Merkezi buradan sistemi dengeliyor, yan hizmetleri yönetiyor, sayaç veri toplama ve işleme bu sisteme işleniyor. Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi kaydını bu sisteme yapıyor, uzlaştırma hesapları bu sistemde yapılıyor, muhasebe ve finans yönetimi, PYS kısacası büyük miktarda parasal işlemlerin gerçekleştirileceği, sayaç okuma gibi içerik, kritik bakımından zengin süreçlere destek verilmesinin gerektiği birçok özelliği içerisinde barındıran bir sistem olarak gerek tasarımı, gerekse kurulumu ve işletimi itibarıyla kamu vitrininde yer alacak bir sistemdir. Piyasa Yönetim Sisteminin gizliliği, bütünlüğü, erişilebilirliği, kurtarılabilirliği, güvenilirliği oldukça önemlidir. Piyasa Yönetim Sisteminin işletilmesi piyasa işletmecisi, sistem işletmecisi ve TEİAŞ'ın sorumluluğunda olup, bunlardan birinin hiç işlememesi, yani ticari gizli diye piyasa katılımcılarının sisteme girdiği ticari sırlarının bir anda ortaya çıkması piyasa katılımcısı açısından çok büyük zararlara sebep olacaktır. Bu nedenle gizlilik, bütünlük istenilen anda erişilebilirlik, kurtarılabilirlik, yani 2 yıl sonra sistemde bir uyuşmazlık çıktığında 2 yıl önceki kayıtları hadi istiyoruz denildiğinde biz ulaşamıyoruz gibi bir sorunla karşılaşılmalı bu sistemde ve güvenilir olması çok önemli. Çünkü piyasa yönetim sisteminin güzel işletilememesi, hiç işlememesi, kötü işlemesi, geç işlemesi çok büyük miktarda zararlara yol açabilecektir.

Teminat ve tahsil edilemeyen alacaklardan bahsetmek istiyorum. Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde teminata ilişkin genel esaslar 120, 121, yani muhtelif maddelerle piyasa işletmecisinin piyasa katılımcılarından teminat alacağı, piyasa katılımcısının gerekli teminatı sağlamadığı durumlarda piyasa katılımcısının ticari faaliyetini gerçekleştiremeyeceği, piyasa işletmecisine verilmiş olan teminat miktarının artırılmasının talep edileceği ve bu tutarlılığın teminat miktarının hesaplanmasının piyasa işletmecisinin sorumluluğunda olduğundan bahsedilmektedir. Buradan benim anladığım teminatı hesaplayacak, isteyecek, eksik kısımları tamamlatıracak olan ve teminatı tamamlanmamış olan piyasa katılımcısının faaliyetine izin vermeyecek olan piyasa işletmecisi. Şimdi Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinde süresinde ödenmeyen alacaklar payı temerrüde düşen piyasa katılımcısının teminat tutarının TEİAŞ'a olan tüm muaccel borçlarını karşılamaması durumunda elektrik piyasası dengeleme ve uzlaştırma yönetmeliği hükümleri gereği eksik olan kısım süresinde ödenmeyecek alacaklar payı olarak diğer piyasa katılımcılarına yansıtılmaktadır. Slaytta da gördüğümüz üzere A katılımcısı ticari faaliyetini gerçekleştirdi, ama teminatını eksik verdi. Bir fatura gönderildi, faturayı ödemedi, diğer piyasa katılımcılarına A katılımcısının ödemediği borcu belli oranlarda yansıtılacak.

Tekel Konumundaki TEİAŞ

Süresinde ödenmeyecek alacaklar payının Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'ne bu şekilde konulmuş olması bile TEİAŞ ya da piyasa işletmecisi sorumluluğunu yerine

getirmeyecek mi ki, piyasa katılımcısı borcunu ödemesin? Zaten piyasa işletmecisi teminatı yeterli bir biçimde alırsa, çünkü teminat faaliyete başlamadan önce alınıyor, sonradan alınsa derim ki, ne kadar işlem yaptığını bilemedik, onun için eksik alındı, ama teminatı düzgün hesaplayıp o teminatı tamamlamadan o katılımcıya izin vermeyecek olan piyasa işletmecisidir. Piyasa işletmecisinin tutup da kendi sorumluluğunu yerine getirmemesi yüzünden diğer piyasa katılımcılarına A katılımcısının borçlarını yansıtmasını ben hukuki anlamda profesör değilim, ama doğru bulmuyorum.

Piyasa katılım anlaşması bu üzerinde en çok tartışılan konulardan birisidir. Piyasa katılım anlaşmasının çeşitli maddeleri eşit taraflara, yani yükümlülükler filan sanki biraz yanlı düzenlenmiş gibi piyasa katılımcıları tarafından tartışma konusu edildi. Piyasaya katılmak isteyen katılımcılar tarafından bu anlaşmanın imzalanması zorunlu, piyasa katılım belgesinin konusu ve kapsamı tarafların serbest iradelerinin ürünü de değil, piyasa katılımcıları bu belgenin hazırlanmasına iştirak de etmemişler. Mevcut durum itibarıyla TEİAŞ tekel konumunda olduğundan anlaşmanın piyasa katılımcıları tarafından imzalanmaması imkânı fiilen bulunmamaktadır. Anlaşmaya ihtirazi kayıt şerhi düşülmesi durumunda da TEİAŞ'ın bu sözleşmeyi ihtirazi kayıt şerhiyle imzalamayacağı açıktır.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bir saniye, oraya girmem gerekecek. Çünkü Nezir Beyin orada bir katılımında bulunmak istediğini fark ettim, buyurunuz Nezir Bey.

NEZİR AY

Denildi ki, Kanun teminat verir mi? Bugünlerde Kanun teminat verir noktasına getirdik. Teminat mekanizmasını, Takasbank mekanizmasını büyük ölçüde tamamladık ve son aşamasına geldik, bu çözülecek. Bir ifade daha var orada, teminatı yeterli olmayan sistemden çıkarılması söz konusu. Bu doğru, yeni mekanizma içerisinde biz günlük ödeme planlıyoruz ve günlük ödeme gün öncesindeki büyük miktarın gün öncesinde teminatı yeter-sizse sistemin dışına çıkacak. Bu bir kalıp, ama dengeleme güç piyasasında tahmin edemediğimiz miktarda ki, bunu bir ay öncesinden tahmin etmemiz gerekiyor, aylık bazda bir teminat almamız gerekiyor. Teminatın bir ayağı gün öncesi piyasası, bir ayağı dengeleme güç piyasasına alım satılma, bir ayağı da dengesizlikler. Ola ki, herhangi bir şekilde ay sonunda bir dengesizlik söz konusu oldu, o dengesizliğin büyüklüğü oranında da teminat alınmamış oldu. Bunu kimse yüzde 100 garanti edemez, illa ben şey yapacağım. Garanti etmek için yüzde 200 teminat alırsın, vatandaş risk sokarsın, finansman giderine sokarsın, alırsın, ama o gün optimum bir miktarı hesaplamak durumundayım. Bunda üç aşağı beş yukarı zaman zaman şaşırılabilirdi. O nedenle o ifade orada yer alıyor, onun da esasında katılımcıya fazla bir sıkıntı getireceği düşüncesinde değiliz ve özellikle şunu vurguluyorum; defalarca bu konuda toplantı yaptık ve kendilerine dedim ki aynen açıkça; siz çözümü bulun ben buraya koyacağım dedim, ama katılımcıdan hiçbir şey gelemedi farklı.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Başkanım, bu katılımcılarımızın hepsinin elektrik mühendisi olmasından olabilir mi? Ben şimdi burada TEİAŞ'ı veya PMUM'u yargılamıyorum, ben sadece iki madde arasındaki çelişkiyi anlatmaya çalışıyorum.

NEZİR AY

Katılımcının mutlaka benimle toplantıya mühendis olarak gönderilmesi gerekmiyor, avukat da gönderebilir.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bu noktada ben bir devreye girmek isterim müsaadenizle, keyifli bir tartışma oluyor. İki bakış açısını gördük; bir tarafta kamu, diğer tarafta da özel sektör. Kamu sektörü çok ilginç bir şey söyledi, kamunun teminat vermesinden bahsetti. Eğer bu gerçekleşirse bir elektrik piyasası gerçekten liberal bir piyasa olacak demektir, ikincisi tahmin ediyorum Türkiye'de ilk kez kamu teminat vermiş olacaktır. Böylelikle de aslında TEİAŞ kendisinin tam bir piyasa aktörü olduğunu söylemiş oluyor. Bu son derece önemli bir şey. Diğer tarafa gelince, ben de hasbelkader hukukçu olarak özel sektör temsilcisiyim, ama diğer yandan da sektörüm. Özellikle genç meslektaşlarımız için bunu söylüyorum, anlatıyorum, yoksa içimizde çok deneyimli kişiler var bu konuda, farkındayız. Çok ilginç bir yapısı var Enerji Hukuku'nun, hoş bir hukuktan da oluşmuyor. Borçlar Hukuku gibi bir yerden çıkaramıyorsunuz, çeşitli hukukların bir araya gelmesi, içinde idare var, borçlar var, gayrimenkul var, öyle gidiyor. Fakat daha ilginç bir şey var, beyefendi dedi ki, mühendisler avukata dönüşüyor veya mühendis avukat-

lar var, ben daha garibini söyleyeyim; avukat olup mühendise dönüşenler de olabiliyor. Karşılıklı etkileşim vardır. Hepimiz biraz mühendise dönüşürüz, hepimiz biraz avukata ya da hukukçuya dönüşürüz eğer elektrik piyasasındaysak, fakat bir noktaya geldiğimizde bir şey kalıyor. Biz hukuk nosyonundan geliyoruz, sizler mühendislik nosyonundan geliyorsunuz. Yaygın terimle 4 kere 4 sizde kaçtır? 16, bizde çeşitli rakamlar eder. Etmekle birlikte iltihaki sözleşme, doğal olarak siz diyorsunuz ki, biz kamuyuz, ya da biz öyle söylüyoruz, ama kamu da bu anlamda bunu çıkarmak zorunda. Fatma Hanımın da dile getirdiği konu bu, ben bir iltihaki sözleşmeyle karşılaşıyorum ve bunu ihtirazi kayıtla da aşamıyorum diyor, ama diğer yandan görünen o ki, TEİAŞ da aslında farkında ve bir ilerleme noktası aramaya çalışıyor. Buyurun efendim, sözünüzü çok fazla kestik, özür diliyoruz.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Hâkim durumun kötüye kullanılması ve uyumlu eylem, piyasada rekabeti bozacak unsurlar arasında yer alan hâkim durumun kötüye kullanılmasına yönelik düzenlemelere uyumlu eylemle ilgili yaptırımlar da eklenmiştir. Elektrik piyasasında pazar gücünün firmanın pazar payıyla ilişkisi oldukça zayıf olduğu bilinmekte olup, sektörün kendine has özelliklerinden dolayı iletim hattı kısıtı, elektriğin fizik kuralları, hâkim durumda olmayan küçük bir şirketin de elektrik piyasasında pazar gücüne sahip olabileceğini göstermektedir. Yönetmelikte hâkim durumda olmayan küçük şirketlerin pazar güçlerini kötüye kullanmalarının nasıl önleneceğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Uyumlu eylemlerin hangi

koşullar altında rekabet hukukuna aykırı addedilebileceği, hangi tür teşebbüs davranışlarının ne tür gerekçelerle hâkim durumun kötüye kullanılması olarak değerlendirilebileceği sorularına yanıt aranması gerekmektedir. 4054 Sayılı Kanun'la hâkim durumdaki teşebbüslerin hâkim durumlarını kötüye kullanmalarını yasaklayan 6. maddesi elektrik sektöründe sık sık karşımıza çıkacak olan piyasada hâkim durumda olmayan, fakat pazar gücünü kötüye kullanabilen teşebbüslere herhangi bir yasaklama getirememektedir.

NEZİR AY

Buna da cevap verebilir miyim? Hâkim durumla ilgili çok büyük tartışmalar yaptık, ancak elektrik sistemi dinamik bir sistem, iki ayrı şartta birisinde hâkim durum kullanma noktasına gelebiliyor, bir noktada da hâkim durum noktasına geldiğinde öyle bir oluşum ortaya çıkıyor ki, sistem şartlarında bugün yaptığın aynı eylem hâkim durumu kötüye kullanma noktasına geliyor, yarınki aynı noktada aynı yaptığın eylem farklı değerlendirilebiliyor. Bu nedenle bunu EPDK'nın gerektiğinde Rekabet Kurumu noktasında değerlendirilmesine bıraktık ve gerçekten tanımladığınız bir şey yarın bir gün tersine de dönebiliyor. Katılımcıyı kötü noktaya da ters yönde de etkileyebiliyor. Bu çok iyi değerlendirilmesi ve örneklerle bunu detaylandırmamız gerekiyor.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Süre açısından isterseniz şöyle bir yöntem izleyelim; sizi anlıyorum haklısınız, panelin sonunda bir bölüm ayıralım. Çünkü sanırım gerekecek, TEİAŞ'ın karşı bakışı diyelim.

Programda olmamakla birlikte küçük bir bölüm öneriyorum eğer hep birlikte kabul olunursa TEİAŞ'ın karşı bakışı diyelim, orada toplam alalım ki, sunumu bölmemiş oluruz. Sizi de aynı şekilde sonuçta alacağım.

SALONDAN

Özür dilerim, kamudan bahsediliyor. Anonim şirket görüyorum, tüzel kişilik mi denilmek isteniyor?

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Şöyle yapalım; soru hakkınız saklıdır. Sunumu çok böldük. Çok kısa anlatayım; kamu iktisadi teşekkürüdür efendim, ama anonim şirket niteliğindedir. Buyurun Fatma Hanım.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Bir elektrik üreticisinin santralini kapatıldığında fiyatların yükselmesine neden olduğunu varsayalım. Bu durumun üretici için kârlı olup olmadığını anlayabilmek için üreticinin başka santrallerinin olup olmadığına ve bu santrallerin elektriğinin hangi şartlarla piyasaya verildiği sorgulamak gerekmektedir. Eğer diğer santraller, yani o üreticinin diğer santrali eksik kalan piyasa talebine hemen yanıt verip denkleştirme piyasasında yüksek fiyattan elektrik satabiliyorsa ek santralini kapatmak kârlı olabilir. Başka bir durumsa santrali kapatmanın pazar gücünü kullanma amacıyla mı yapıldığı, yoksa zorunlu olarak mı yapıldığıdır. Santraller arıza nedeniyle ya da bakım için devre dışı bırakılabilmektedirler, ancak santralin devre dışı kalmasının belirgin bir biçimde fiyatların yükseldiği döneme denk düşmesi istatistiki yöntemlerle ölçülebilmektedir. Diğer ülke uygulamalarına bakıldığında

doğru enstrümanlarla donatılmamış olması yüzünden toptan satış piyasasında pazar gücüne sahip şirketlerin tespit edilemediği, bu şirketlerin uygulamalarına da yaptırımların uygulanmadığı görülmüştür. Diğer ülkelerden bahsediyorum. Kamu sektörünün sektördeki ağırlığı da sürdüğünden rekabetin tesis edildiği söylenemez, ayrıca kamu kuruluşların tüzel kişiliklerinin farklı olmakla birlikte fiilen faaliyetlerini birlikte yürütme yönünde ortak davranış içinde olmalarının da mümkün olabileceğini söyleyebiliriz.

İş Sürecinin Takibi

İş süreçleri uzlaştırma ve faturalamadan kısaca bahsetmek istiyorum. Elektrik piyasasında ticari ilişkilerin tabi olduğu rejimin incelenebilmesi için piyasa yapısına ilişkin bazı belirlemelerin yapılması gerekiyor. Elektrik piyasasında ticari ilişkileri teşhis etmemize yarayan iş akışının bilinmesi, iş süreçlerinin iyi takip edilmesi gerekmektedir, aksi takdirde piyasa katılımcılarının çok fazla kayıpları olur. PMUM ve MYTM'nin ortada olduğu, sözleşme takibi, müşteri takibi, mutabakatlar, üretim takibi, dengeleme piyasası faaliyetleri, fiyatlandırma, risk yönetimi, talimatlar, uzlaştırma faturaları, yani bu ilişkilerin her birinin bir süresi vardır, bu süreler bazen bir saate inmektedir. Yani talimat bir saat sonra itiraz etmek durumunda kalabilirsiniz. Bu piyasada anlık hareket etmeniz gerekmektedir.

Ayın başından başlayıp sonuna kadar giden bir uzlaştırma ve faturalama süreci var. Gördüğümüz gibi 4. gün, 6. gün bir sürü okunan değerlerin bildirilmesi, duyurulması, itirazı, düzeltme, nihai uzlaştırma bildirim, faturaların gönderilmesi, faturaya itirazlar böyle

bir süreç piyasa katılımcılarını bekliyor ve bu süreçlerin düzgün uygulanamaması sebebiyle çıkan uyuşmazlıklarda da böyle bir süreci en azından savunma dilekçesini hazırlayabilmek için hukukçuların takip etmesi gerekiyor. Bildirim ve faturalama PMUM'un piyasa katılımcılarına gönderdiği talimatlar, enerji dengesizliği, geçmişe dönük düzeltme kalemi, sıfır bakiye, piyasa işletim ücreti. Bu faturaya dikkatli bakın, enerji dengesizlik tutarı var. Enerji dengesizlik tutarı görünüşte çok basit bir formül, enerji dengesizlik eşittir enerji dengesizlik miktarı ve sistem marjinal fiyatının çarpımı, sonuç enerji dengesizlik miktarı.

Enerji dengesizlik tutarı yani size avukat olarak bir piyasa katılımcısı geldi dedi ki: *"Sayın avukatım, enerji dengesizlik tutarımda hata var, TEİAŞ'a dava açmak istiyorum"* Başkanım, henüz yok böyle bir şey, sadece olasılıkları. Enerji dengesizlik tutarının hesaplanması buradan size anlatayım: Buradaki her renk burada toplam 9 tane formül var, her formül dengeli uzlaştırma yönetmeliğinde ayrı bir madde halinde, her formül bir şekilde bir açılım gerekiyor. Yani enerji dengesizlik miktarını bulabilmeniz için uzlaştırmaya esas veri miktarı, uzlaştırmaya esas planlaşma miktarı, kabul edilen yük atma miktarı, oradan inelimit uzlaştırmaya esas veri miktarı yani bu formül sizi korkutmasın demeyeceğim korkutsun. Ya her an yanınızda bir matematikçiyle dolaşmanız gerekecek ya da elektrik mühendisi olacak ki, o da PMUM'da çalışan bir elektrik mühendisi olması lazım ki, yani bu formülü çözebilmek için bu piyasa yapısını bileceksiniz ki, katılımcının size geldiği zaman enerji dengesizlik tutarı yüzünden dava açabilirsiniz, yoksa almayın derim.

NEZİR AY

Fatma Hanım, o zaman bak yapmayın, bende eleman kalmadı zaten.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Başkanım, ona da geleceğim şimdi. Formülleri de anlattık. Ben sadece Başkanım müsaadenizle iki konuya değinmek istiyorum. Birinci çelişki gecikme zammı uygulanması Başkanım. PMUM kamu katılımcılarından tahsil edemediği ve kısa vadede nasıl tahsil edeceği belli olmayan alacakları neticesinde diğer özel sektör katılımcılarına zamanında ödeme yapamayacak. Zamanında ödenemeyen fatura bedellerinden dolayı da gecikme zammı ödemek zorunda kalacaksınız. Bu durum Başkanım 4628 sayılı Kanun gereği kâr veya zarar etmemesi gereken TEİAŞ'ı zor durumda bırakmayacak mı?

NEZİR AY

Benim yarama parmak basmak ...

Av. FATMA ÇİFTLİK

Tamam Başkanım, ben sadece çelişki anlamında evet Başkanım, tabii ki bu atışmak anlamında değil.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Şöyle yapalım; yine o söylediğimiz TEİAŞ'ın karşı bakışı bölümünde alalım. Gerçekten bir süre ayıracağım.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Başkanım biraz daha zorlarsanız TEİAŞ beni dövecek herhalde.

NEZİR AY

Teşekkür ediyorum bu söylediğimize, ben

3 yıldır sadece bunu başarmak için uğraşıyorum.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Piyasadaki bir eksikliğe, piyasa yapısına ilişkin 4628 Sayılı Kanun'da yer alan ifadelerin değiştirilerek gelecekteki piyasa yapısı seçeneklerine ilişkin yasal dayanak oluşturulmalı diye düşünüyorum, çünkü 4628 Sayılı Kanun'da ikili anlaşmalar ve dengeleme uzlaştırma sistemine yer verilmek suretiyle esasen böyle bir yaklaşımla tasarlanmış olmakla birlikte yeni piyasa modelinin tamamlayıcı unsurları olan dengeleme güç piyasası, yan hizmetler piyasası ve gün öncesi piyasası gibi piyasaların açık tanımlarıyla birlikte 4628 Sayılı Kanun'da yer almadığı görülmektedir. İkili anlaşmalara dayalı rekabetçi piyasa yapısı oluşturmayı amaçlayan kanunumuz hızla ikili anlaşmaların azalmasına sebep olan dengeleme uzlaştırma sistemini işletmeye çalışmaktadır. Dengeleme uzlaştırma sisteminin bizim ülkemizde çalışabilmesi için arz fazlası olması lazım ki, ikili anlaşmalar karşılıklı müzakere edilebilsin Başkanım, arz açığı olan bir ülkede piyasa nasıl işleyecek? Bu da merak konusudur.

Son bir şey; içeriden öğrenenlerin ticareti borsada bu ayrı düzenlenmiş, yani burada çok büyük parasal işlemler yapılıyor. Borsadaki içeriden dışarıya bilgi vermemeleri için içeriden öğrenenlerin ticaretini yasaklayan birçok hüküm konulmuş. PES'nin payında oturan bir elektrik mühendisi veya herhangi biri yani PMUM'da veya MYTM'de Başkanım ya da TEİAŞ'ta bunu önleyebilmek için mevzuatta değişiklik yapmayı düşünüyor musunuz? TEİAŞ olarak soruyorum.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Onu da TEİAŞ'a sorular bölümüne alalım.

Fatma Hanıma sunumu için çok teşekkür ederiz. Ben arada bir geçiş anlatımı yapıp, ondan sonra sözü Gökmen Beye vermek istiyorum, ondan sonra da TEİAŞ'ın karşı bakışı, sonra da sorular ve cevaplar bölümüne geçeceğiz.

Hukukçu olmayanlar, hatta belki de bir kısım hukukçular şöyle bir şey soruyor olabilirler; sürekli bir yönetmeliğin bir etrafında dolaşıyoruz, Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği. 4628'in adı arada geçiyor. Niye? Enerji hukuku çok ilginç bir şey, daha doğrusu enerji mevzuatı Türkiye'de çok rastlanılmamış bir hukuk dalı, daha doğrusu hukuk yapılanması. Aslında belki de bir anlamda var oluşçu hukuk diyebiliriz. Sonraki öncekini, yani yönetmelik yasayı belirliyor, hatta dönem dönem yönetmelik sebebiyle ya da ihtiyaçlar sebebiyle önce yasada bir değişiklik yapılır, ondan sonra yönetmeliğe gelinir, hatta bazen tersi olur. Önce yönetmelikte yapılır fark edilir, 4628 değiştirilir. Kısa bir Murat Bardakçılık yapacağım izninizle, yani tarihi bölümü anlatacağım ki, burada konuşulanları aslında özellikle genç meslektaşlarımızın anlaması açısından yararlı olacaktır tahmin ediyorum.

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'ne, bu yaşanan oluşumlara, bu tartışmalara niye ihtiyaç duyuldu? Bundan yıllar önce bizler serbest piyasaya geçtiğimizde 4628'le birlikte aslında hâlâ üç aşağı beş yukarı eski sistemi sürdürüyorduk. Çünkü bir anda bir liberal elektrik piyasası yaratmamız mümkün değildi. Önce otoprodüktör dediğimiz şirketler vardı.

Bunlar kendi ihtiyaçları için üretirlerdi, hatta sisteme bağlı bile çalışmazlardı. Bir de oto-prodükör grupları vardı, bunlar bir anonim şirket düşünün, ortaklarına elektrik satarlardı, sonra bunlar üretim şirketine dönüştü. Fakat bu sefer de bir problem oluştu. Dönem dönem kamunun elektriğe ihtiyacı oluyor. Bundan yıllar önce çok kar yağdı, Bursa'da ... (164.50) termik santrali vardır EÜAŞ'ın en önemli santrallerinden biridir, çöktü. Binası değil tabii, sistemi çalışmadı. Hoş doğalgaz sıkıntısı da vardı. O noktada kamunun, yani devletin diğer santrallerde de problem olmuştu o mevsimde, özel sektörden elektrik ihtiyacı doğdu. Bir taraftan o... veya başka yerlerde santraller çalışıyor, ama diğer yandan da devlet elektrik sıkıntısıyla karşı karşıya ve çok korktuğumuz bir şeydir. Genel devam ederse o kesintiler enterkonnekte sistem çöker ve TEİAŞ fena halde yorulur. Sırf o yorulsa keşke, ülke yorulur. Onun üzerine bu sistemin içerisinde devletin özel sektörden elektrik temin edebilmesi için yük alma ve yük fiyatları konuşuldu. Yük alma nedir? Deminden beri konuşuyoruz, yük alma bir santrale dönüp çalış demektir. Yük atma da yine aynı santrale dönüp dur demektir. Fakat bu santraller öyle dur deyince durmaz, kalk deyince de kalkmaz. Yük atmış, yani durmuş bir santrali ortalama olarak 12 saatte verimli hale getirebilirsiniz. Tribünlerimiz öyle bir düğmeye basmayla durmuyor, bir düğmeye basınca da çalışmıyor bunlar. O nedenle yük alma dediğimiz çalış fiyatı, yani çalış sisteme enerji ver, benim enerjiye ihtiyacım var, yük al. Yük atma da sistemde enerji fazlası var, aman Allah aşkına dur fiyatı. O niye? Adam elektrik üretecek, elektrik üretebilecek kişiye dur, çalışma diyor-

sunuz, o da onun fiyatı. Bunlar eskiden aylık belirlenirdi. Denilirdi ki, efendim şu kadardır. Bunların bir de saatleri vardı. Eskiden Nezir Bey de az önce söyledi, üç zamandan bahsetti. Gündüz puant saat, ihtiyacın talebin en çok olduğu zaman dilimi, bir de gece. Puan en pahalısı gündüz biraz daha normal, gece de çalışmalar ve ihtiyaç az olduğu için en ucuzu. Şirketler de hep puant saatte, yani talebin en yüksek olduğu zamanda satış yapmaya bakarlar. Yük alma fiyatı bazen bunun altında kalır, bazen üstünde kalırdı. Bir türlü sistem bu anlamda dengeye gelmedi. Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin ortaya çıkış sebebi bu. Karmaşık bir yönetmelik midir? Fena halde karmaşık bir yönetmeliktir. Fatma Hanımın söylediği gibi bir sürü formül mü içerir? Evet, bir sürü formül içerir, ama Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin var oluş sebebi budur ve aslında iki ana noktanın etrafında döner; yük al, yani çalış, yük at, yani aman Allah aşkına sistemde enerji fazlası var, bir durun. Türkiye’de şu an itibarıyla benim bildiğim kadarıyla sistemde enerji fazlası yok. Belli bir sınırdaki gidiyoruz. Süreç içerisinde yatırım yapıldığında bu artacak. Zaten bu kadar liberalleşmenin TEİAŞ’ın yeri gelir biz de teminat veririz demesinin *-bağlayıcı anlamda söylemiyorum, sadece bir anekdot olarak anlatıyorum-* sebepleri de bunlardır. Liberal yapıya yönelmek istiyorsanız yatırımı özel sektör yapacaktır, yatırımı özel sektör yapıyorsa TEİAŞ olarak veya herhangi bir kurum olarak üretimi sistemdeki dengeyi gözetmek zorundasınız. Onun için bu panelde Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği gibi sektörün içinde olmayanların bu da neymiş diyeceği ya da diyebileceği bir yönetmeliği tartışıyoruz. Genel

gerekçeler ve o son derece teknik gözükken tanımların indirgenmiş anlatımı da budur.

Efendim şimdi kısa bir değişiklik yapıyoruz, daha doğrusu yer değişimi. Sunum itibariyle Gökmen Bey Fatma Hanımın yerine geçiyor,

GÖKMEN YILMAZ

Ben buradaki operasyon tarafındaki tek katılımcıyım. Hepiniz, çoğunuz avukatsınız, elektrik mühendisleri de var aramızda, ama işin uygulama tarafında, piyasa katılımcısı tarafındaki temsilcisi olarak size bir şeyler anlatmaya çalışacağım. Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğine geçmeden önce Türkiye'deki elektrik piyasasının değer zincirine çok kısa bakmak istiyoruz. Çünkü Türkiye'de üretim, iletim, toptan satış, dağıtım ve perakende ayaklarının Avrupa'daki ya da diğer dünyadaki gelişmiş piyasalardan bazı farkları var. Üretim tarafındaki güncel olan kurulu güç 44 gigawatt civarında, 44000 megawatta denk geliyor. Buradaki en büyük pay kamu tarafında, bunların direkt olarak kamu santralleri EİAŞ'lar yüzde 60'a sahip, devlet de uzun vadeli alım anlaşması olan yap-işlet, yap-işlet-devrette işletme hakkı devri santrallerinin payı yüzde 22 civarlarında ve bütün bu toplam kapasitenin içerisinde özel sektörün payı sadece yüzde 19, bu özel sektörün içerisinde Evren Beyin de bahsettiği gibi otoprodüktör şirketlerin yanı sıra otoprodüktör grubu artık kalmadı. EPDK bütün otoprodüktör lisansını hemen hemen üretim lisansına çevirdi ve üretim lisansına sahip tüzel kişiler var. Üretim tarafında Elektrik Piyasası Kanunu'na göre yüzde 20'lik pazar payı sınırlaması var. Bu pazarda hâkim güç olmayı engellemek

üzere konulmuş bir sınır, bu tabii şu anda kamu için işlemiyor, ama özel sektör için tüm kamu santrallerinin de ileride birçoğunun özelleşeceğini düşünerek böyle bir pazar payı sınırlamasının olduğunu söyleyebiliriz.

Dağıtım Şirketleri Özelleştirilecek

İletim tarafı kanunla devlet tekeli altında devam edecek. İleriki pazar yapısında da TEİAŞ kamu tarafında kalmaya devam edecek. Kamu dediğimiz, yani TEİAŞ'ın altında çeşitli şu anda daire başkanlıkları diye bahsedebileceğimiz alt kurumlar var. Bunlar piyasa işletmecisi olarak Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi, sistem işletmecisi ya da sistem operatörü diye söylenen Ulusal Milli Yük Tevzi Merkezi var. Ayrıca TEİAŞ'ın diğer kurumları da iletim sisteminin korunması ve sağlıklı bir şekilde işletilmesi için çalışmalarını sürdürüyor. Toptan satış noktasında da TETAŞ şu anda en büyük şirket, TETAŞ'ın EÜAŞ santralleriyle ve bu az önce bahsettiğimiz yap-işlet, yap-işlet-devrette işletme hakkı devri santralleriyle uzun vadeli alım anlaşmaları mevcut. Bu alım anlaşmalarını TETAŞ dağıtım şirketlerine geçiş dönemi sözleşmeleri kapsamında transfer ediyor bu enerjileri, onun dışında şu anda dengeleme piyasasında çalışan diğer toptan satış şirketleri de mevcut. Toptan satış piyasasında da yüzde 10 pazar payı sınırlaması var yine aynı şekildedir.

Dağıtım tarafı şu anda özelleştirme kapsamındaki aktif bölüm, burada şu andaki 16 tane devlet, devlete ait dağıtım şirketi, 5 tane de özel dağıtım şirketi mevcuttur. Şu anda tüketime göre baktığımızda, 2009 tüketimine göre baktığımızda yüzde 26'sının özelleştiğini söyleyebiliriz. Bunlar içerisinde Başkent

TETAŞ, Sakarya EDAŞ, Meram EDAŞ devredildi. Daha önce Kayseri ve civarı EDAŞ özel dağıtım şirketi olarak devam ediyordu ve eski bir özelleştirmeye istinaden de AYDEM Menderes EDAŞ şu anda özel sektör tarafından işletiliyor. Özelleştirme kapsamında olan dağıtım şirketleri var. Perakende piyasaya baktığımızda, yani işin son kullanıcı tarafına baktığımızda bir serbest tüketici limiti konuşuluyor. Bu her yıl EPDK tarafından güncellenen Ocak ayı sonuna kadar güncelleniyor, ama henüz 2010 yılı için geçerli olacak serbest tüketici limiti henüz açıklanmadı, herkes onu bekliyor. Serbest tüketici dediğimiz şey de tedarikçisini seçebilme hakkını elde etmiş tüzel kişiler olarak söyleyebiliriz, bu tüzel kişiler dağıtım şirketlerinden enerji almaya devam edebildiği halde bir önceki yılki tüketimleri eğer serbest tüketici limitini geçtiyse tedarikçilerini de değiştirebiliyorlar. Teorik olarak baktığımızda ülkedeki tüketicilerin yüzde 45'i serbest tüketici diyebiliriz. Buna teorik diyorum, çünkü mevcut pazar yapısı ve tarife yapısı gereği birçok serbest tüketici dağıtım şirketlerinden enerji almaya devam ediyorlar. Perakende satış tarafındaki yine dağıtım şirketlerine baktığımızda toplam 16 kamu dağıtım şirketi, artı 5 özel dağıtım şirketi 31 milyon müşteriye yaklaşık 138 terawatt/saat elektrik enerjisi dağıtımını gerçekleştiriyorlar.

Üretimlerin kaynaklara göre dağılımına baktığımızda yukarıdaki iki slayt aslında bugün burada konuşulan birçok şeyi özetliyor. Doğalgaza hâlâ ciddi oranda bir bağımlılık mevcut, yüzde 48.6'sı -*bunlar 2009'un fiili değerleridir*- ülkedeki doğalgazdan üretiliyor. Strateji belgelerinde bu oranın daha aşağı

düşürülmesi isteniyor, talep ediliyor, ama şu andaki gidişat yüzde 48-50 civarlarında olacağı gözüküyor. Üretimin şirketler arasındaki dağılımına baktığımızda da kamu tarafının ağırlığının hâlâ devam ettiği görülüyor. Bunun yanında özel sektörün yeni kapasite yatırımları, artı EİAŞ özelleştirmelerinin de olacağı varsayımıyla özel sektörün payının sağ altta görülen tablodaki artışın devam etmesi suretiyle toplam kapasite içerisindeki payının artması gerekiyor.

Enerji satan reklam amacıyla bahsetmek istemiyorum, hiçbir şekilde bunları anlatmayacağım, sadece Türkiye piyasasında bir özel şirketin dikey entegrasyona dayalı olarak nasıl bir yapıya kavuşabileceğinden bahsedeceğim. Dikey entegrasyon dediğimiz şey bir tarafta üretimin, toptan satışın ve dağıtımın aynı kurumsal yapı içerisinde olması anlamına geliyor. Çünkü gerçek anlamda sağlıklı bir özel sektör şirketi olmak istiyorsanız enerji piyasasında üretime sahip olmanız lazım, ama bir tarafta üretiminizin olup dağıtım kanallarınızın olmaması bir ayağın eksik olması anlamına gelir. Bunu da ancak eğer büyük bir oyuncu olmak istiyorsanız dağıtım şirketi sahibi olarak ya da eğer olamıyorsanız da bir perakende şirketi sahibi olarak yapabilirsiniz. Arada Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği ya da diğer yönetmelikler ve uygulamalar çerçevesindeki faaliyetlerinizi daha operasyonel hale getirmek için de toptan satış şirketleri kurabilirsiniz. Gördüğümüz ENERJİSA üretim santrallerinin birçoğu dengeleme birimi olarak şu anda piyasada faaliyetini gösteriyor. Devreye girecek olan diğer santraller de aynı statüde piyasaya yerlerini alacak.

Liberal Piyasa Hedefi

Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'ne geldiğimizde bu slaydı geçeceğim, zaten benden önce konuşan değerli konuşmacılar, panelistler bunlardan bahsettiler. Yönetmelik şu anda aktif olarak 1 Aralık'tan itibaren uygulanmaya başlandı ve ilk uzlaştırma dönemini geçirdik, şimdi ikinci uzlaştırma döneminin sonuna geldik. Uygulama fiili olarak devam ediyor. Burada gelişim olarak Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğine nasıl geldik, nereden nereye geldik diye baktığımızda bir mali uzlaştırma tebliği vardı. Bu geçici bir tebliğdi, o günkü şartlarda Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği başlamadan önce o günkü piyasa yapısını bir şekilde organize etmeyi amaçlıyordu. Burada tek alıcı mevcuttu. TETAŞ yük alma ve yük atma fiyatlarını ay sonunda belirliyordu. O noktada mali uzlaştırma tebliği kapsamında oradaki amaç üreticilerin, özel üreticilerin enerjilerini ikili anlaşmalar kapsamında satılmasıydı. Herhangi bir pazar yapısı söz konusu değildi, bugünkü konuştuğumuz spot piyasa yapısı söz konusu değildi ve o günkü piyasa yapısında özel elektrik üreticilerinin herhangi bir dengesizliğe düşmeleri istenmiyordu, beklenmiyordu. TETAŞ'ın o dönemlerde yayınladığı fiyatlardan da bunu zaten çok rahatlıkla görebiliyorduk. Bunun üzerine bir Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği yayınlandı Kasım 2004'te, ancak uzun süre sanal uygulama şeklinde devam edip çeşitli nedenlerle Ağustos 2006'da başlanmasına karar verildi. Bu Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğinin o haliyle başlamasıyla bir spot piyasa yapısı oluşturuldu. Bu spot piyasada elektrik üreticileri de daha önce sistem işletmecisinin devlet santralleriyle yaptığı işe

katılmaya başladılar, yani o güne kadar sistem işletmecisi sadece devlet santrallerine çalış ya da çalışma talimatı vererek operasyonunu sürdürürken Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'yle artık özel santrallere de tabii ki, özel santrallerin ticari olarak verdiği tekliflere ve miktarlara bağlı olarak çalış veya çalışma, yük al ya da yük at talimatları verme seviyesine geldi. Bu piyasaya özel sektörün de katılımıyla liberal piyasa hedefine doğru bir adım daha atılmış oldu.

Şu andaki yönetmeliğin son versiyonunda da aslında bu çoklu piyasa modeli konuşabiliriz. Burada çünkü iki tane piyasa var; biri gün öncesi piyasa, bir de gerçek zamanlı dengeleme güç piyasası. İş biraz daha komplike hale gelmeye başladı, ama nihai olan nihai hedef bugünkü piyasa yapısı değil tabii ki, onu bir sonraki slaytta zaten göreceğiz. Bugünkü uygulamanın çok basit anlamda nasıl olduğu, risklerin nasıl yönetildiği ve hangi katılımcının neler yaptığını anlatan bir tablo bu. Riskler aslında ikili anlaşmalarla ve gün öncesinin de öncesi dönemde yönetiliyor piyasa katılımcıları tarafından, bu ikili ve özel anlaşmalar dediğimiz şu anda piyasa yapısında konuşabileceğimiz serbest tüketicilere satışlarla uzun vadeli olarak yönetilebiliyor. Çünkü şu anda özel sektör şirketlerinin herhangi bir dağıtım şirketine bu dağıtım şirketlerinin geçiş dönemi sözleşmeleri nedeniyle herhangi bir satış yaratması söz konusu değil bugünkü yapıda, dolayısıyla piyasa katılımcılarının uzun vadede risklerini yönetebileceği tek ortam ikili anlaşmalarla serbest tüketicilere satışlar. Gün öncesine geldiğinizde organize bir piyasa 10-34 saat aralığında gidiyor.

Arz Talep Dengesi

Bu yönetmeliğin içinde belirtilmiş olan bildirimlerin yapılması gereken saatlerle ilgili süreler, burada standart saatlik veya blok tekliflerle bunları artık gün öncesi piyasasında anlaşma diyebileceğimiz, çünkü her sunduğunuz teklifin kabul edilmesi aslında ticari bir anlaşma niteliğinde, herhangi fiziki bir şey yok çünkü orada, fiziksel olarak herhangi bir enerjiyi alıp ya da satmak zorunda değilsiniz. Orada sunduğunuz teklif tamamen ticari bir anlaşma niteliğinde, ama gerçek zamanlı gün içerisindeki piyasaya geldiğinizde tamamen operasyonel fiziki olarak verdiğiniz taahhüdü yerine getirmek zorunda olduğunuz ve santral bazında yerine getirmek zorunda olduğunuz bir piyasa yapısını belirtiyor. Burada az önce bahsettiğim konuya paralel olarak gün öncesinde bugünkü piyasa yapısında gün öncesindeki ikili anlaşmaların yanında gün öncesine kadar olan dönemde ikili anlaşmaların yanında gün öncesinde tamamen arz ve talebin çakışmasıyla oluşan sistem gün öncesi fiyatının oluşturduğu bir piyasa yapısı söz konusu. Burada talebe dikkat ederseniz tek bir çizgi, bu talep piyasa katılımcılarının gün öncesinde bildirdikleri talepten oluşuyor. Daha önceki dönemde 1 Aralık öncesi dönemde bu görevi TEİAŞ üstlenmiş durumdaydı, yani talebi TEİAŞ tahmin ediyordu ve bu tahmin edilen talebe göre de sistem çalıştırılıp kimlerin yük alıp yük atacağı belirleniyordu. Yeni piyasa yapısıyla 1 Aralık'tan sonra geçerli olan piyasa yapısıyla talebin artık tahmin edilmesi yükümlülüğü o talebe sahip olacak piyasa katılımcılarından bekleniyor. Bunların aslında en büyük talep dağıtım şirketlerinde

olduğu için dağıtım şirketlerinin kendi taleplerini doğru bir şekilde belirlemeleri gerekiyor bu piyasa sisteminin doğru bir şekilde çalışması için, yani doğru gün öncesi fiyatlara ulaşabilmesi için dağıtım şirketlerinin taleplerini doğru bir şekilde tahmin etmeleri gerekiyor. Tabii bu kolay bir şey değil, özellikle kamu tarafı dağıtım şirketlerinde bu özel sektör için de geçerli, çok yeni bir şey, daha önce geçmişe dönük çok fazla data olmadığı için şu anda bir geçiş dönemi yaşanıyor talep tahmini noktasında. Tabii bu profesyonel yazılımlarla ve bilgi birikimiyle olabilecek bir şey, gerçek zamanlı operasyona geldiğinizde gerçek zamanda arzla talebin dengelenmesi için verilen talimatların, yani gün öncesinde bir talep tahmini yapıldı. O talep tahminine göre arz ve talep dengesi teorik olarak belirlendi ve santrallerin çalışması gereken rejim ortaya çıktı. Bu rejimden ortaya çıkacak sapmaların dengelenmesi amacıyla çalışan piyasa dengeleme güç piyasası. Burada eğer bu gerçek zamanlı piyasada dengesizliğe neden olmuş piyasa katılımcı atıyorum, dağıtım şirketini düşünün, 100 olarak talebini tahmin etti ve gerçek zamana geldiğinizde o saat içerisinde 105 olarak talebi gerçekleşti. O 105 talebi TEİAŞ artık sistem işletmecisi oluyor, piyasa işletmecisinden çıkıyor o noktada, sistem işletmecisi 5 birimlik fazla talebi dengelemek için birilerine gerçek zamanlı olarak yük al talimatı veriyorsa bunun maliyeti de sistem marjinal fiyatıyla belirlenip, gerçek zamanda o dengesizliğe neden olan dağıtım şirketi diye örnek verdik, dağıtım şirketine charge ediliyor. Yani gerçek zamanlı dengeleme aslında gerçek anlamda kim dengesizliğe neden olduysa ona charge ediliyor ve birebir bir örtüşme sağlanıyor. Bu

örtüşme sayesinde konuştuğumuz sıfır bakiye düzeltme kaleminin de aşağı çekilmesi sağlanmış durumda bugünkü piyasa yapısında. Aralık ayında gördük bunu, Ocak ayında da benzerini görmemiz olası.

Yatırımcıya Sinyal Yok

Bütün bu iki piyasanın da çalışması sonrasında bir uzlaştırmanın olması lazım. Uzlaştırma çok daha komplike hale geldi, sistemin içinde olan birisi olarak bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim. Zaten karmaşık olan bir uzlaştırma sistemi artık saatlik olarak yapılması gerektiği için hem gün öncesi piyahasının uzlaştırılması, dengeleme güç piyasasının uzlaştırılması ve üzerine dengesizliklerin uzlaştırılması noktasında oldukça karmaşık hale geldi.

Konuşulan ikinci adım olarak bahsettiğimiz gelecekteki piyasa yapısı, yani bir sonraki kademeyi bahsederseniz bazı farklılıklar var, sadece farklılıklardan bahsedeceğim. İkili anlaşmaların yanında piyasanın aslında ihtiyacı olan vadeli işlemlerin de aktif hale geleceğini düşünüyoruz. Niye piyasanın ihtiyacı olan diye söylüyoruz? Elektrik piyasasının, hem tüm piyasalar için geçerlidir bir piyasanın yatırımcıya sinyal vermesi gerekir. Bu sinyal de ancak ileriye dönük yapılan ticaretlerin fiyatıyla olur. Şu anda Türkiye’de yatırımcıya sinyal verecek gerçek anlamda resmi bir fiyat yok. Bu fiyatın olmamasının sebebi de vadeli işlemlerin henüz aktif halde olmamasıdır. Gerçek anlamda bu piyasanın gelişebilmesi için piyasanın yatırımcıya geçecek, doğru sinyalleri veren fiyatları oluşturması lazım. Bu da ikili anlaşmaların yanında vadeli işlemlerin de başlamasıyla olacak diye düşünüyoruz.

Gün öncesi operasyona geldiğimizde de arzın yanında talebin de piyasaya katılacağı, yani iki ayrı değişkenin olacağı, sadece talep tahmininin bu piyasadaki sistem gün öncesi fiyatını belirlemeyeceği, aynı zamanda talep tarafının da katılımıyla, yani burada en basit anlamda dağıtım şirketlerinin ya da büyük tüketicilerin *-bunlar çimentocular olabilir, demir-çelikçiler olabilir-* tüketimleriyle oynayabilecek büyük tüketicilerin piyasaya katılımıyla daha dengeli bir arz-talep dengesinin kurulacağı ve sistem gün öncesi fiyatının çıkacağını bekliyoruz. Buradaki ikinci önemli konu da, operasyonel anlamda biraz bu, bugünkü piyasa yapısında dengeleme birimi bazında bir katılım söz konusu. Yani siz sisteme her bir dengeleme biriminiz için, yani her bir santraliniz için fiyat veriyorsunuz ve ona göre bu uzlaştırma ve dengeleme yapılıyor, ama bu gelecekteki piyasa yapısında portföy bazlı bir fiyat olacak. Yani 10 tane dengeleme biriminiz varsa 10 tane dengeleme birimi için fiyat veriyor olacaksınız ve bu yapı içerisinde de tam anlamıyla bir ticari yapıya kavuşacak gün öncesi operasyon kısmı. Gerçek zaman da yine aynı şekilde güç piyasası gerçek zamandaki dengesizliklerin uzlaştırılması için uygulanacak ve uzlaştırma tarafı da yine bugünkü piyasa yapısının çok benzeri olacak. Burada hani konuşulabilecek konu uzlaştırmanın daha kısa dönemlerde yapılması olabilir, yani aylık yerine haftalık uzlaştırmalar yapılması olabilir. İleri piyasa yapılarında bu tip uygulamaları görebiliyoruz. Bu teminat mekanizmasının da piyasa katılımcılarına daha az yük getirmesi için uygulanabilecek bir sistem, özellikle dağıtım şirketlerinin çok büyük dengesizlik potansiyelleri olduğu için çok büyük temi-

nata maruz değerleri ortaya çıkabilecek. O noktada uzlaştırmanın haftalık yapılması dağıtım şirketlerinin de riske maruz değerlerinin azalmasına yol açacak. Bu da ileriki safhalarda değerlendirilebilecek bir yöntemdir.

Ayrım Gözetmeden Teminat

Getirdiği değişikliklere çok temel olarak baktığınızda bir önceki, yani Aralık öncesinde uygulanan sistemde dengeleme santrallerinin üretiminin değerlendirilmesiyle ilgili piyasa saatlik olarak çalışıyordu. Şu anda da saatlik olarak çalışıyor iki ayrı piyasa olarak, ama o dönemde uzlaştırma üç zamanlı yapıyordu. Yani bütün saatlik sistem marjinal fiyatlarının ağırlıklı ortalamasından oluşan T1, T2, T3 için üç tane fiyat oluşuyordu. Bunun bazı sakıncaları vardı o dönemde, ancak şu anda sistem dengesizlik fiyatı yerine geçen sistem gün öncesi fiyatı saatlik olarak oluşuyor. Eğer bir dengesizliğe düşüyorsanız ay sonundaki uzlaştırmada üç ayrı fiyattan değil, o saatteki dengesizlik fiyatından sorumlu oluyorsunuz. Bahsettiğim gibi iki ayrı piyasa yapısı söz konusu, daha önceki yönetmelik kapsamında 2006 yılında piyasa katılımcılarından bir piyasa katılım belgesi imzalanması talep edilmişti. Bu piyasa katılım belgesinin yerine şu anda piyasa katılımcılarının imzaladığı bir piyasa katılım anlaşması yerini aldı.

Yeni yönetmelikte dengeleme birimleri aylık iki defa verdikleri teklifleri saatlik olarak verebiliyorlar ve günlük olarak verebiliyorlar. Burada bazı kısıtlar söz konusu, hafta içi günler için bir önceki gün o saat için verdiğiniz teklif fiyatının yüzde 10 altını ya da üstünü veremiyorsunuz. Bu hafta sonu ve tatil günleri için geçerli değildi en son yapılan değişiklikle

birlikte, bu operasyonel anlamda bazı kısıtlar getirirse de amaç olarak sistemin manipülatif hareketlerden uzaklaştırılması ve daha maliyet bazlı yapıyla işletilmesi amacıyla yapılmış durumda. Buradaki teminat mekanizmasını hep konuşuyoruz, sistemin gerçek olarak doğru bir şekilde çalışması için teminat mekanizmasının eşit taraflar arasında ayırım gözetmeksizin yapılması gerekli. Bu hem piyasa işletmecisi için bir gereklilik, hem piyasa içerisindeki katılımcıların, yani üretim tarafındaki, özellikle üretim tarafındaki katılımcıların şu anda buldukları zor durumun rahatlatılması amacıyla gerekli, çünkü sonuçta üretimin büyük bir çoğunluğunun doğalgazla yapıldığını düşünürseniz o noktada doğalgaz ödemesi olan piyasa katılımcılarının borçlarını alamamasıyla ilgili çok ciddi sıkıntılar var. Bu piyasa işletmecisi tarafından kamu tarafında da zaten çok iyi biliniyor.

Onun dışında da daha önce bahsettiğim bu piyasanın doğru bir şekilde işlemesi için talep tahmininin çok doğru bir şekilde yapılması lazım. Özellikle dağıtım şirketleri tarafından yapılan talep tahmini şu anda sistem gün öncesi fiyatının ortaya çıkmasındaki en önemli etken, bunun doğru bir şekilde, profesyonel bir şekilde yapılması piyasanın daha doğru bir şekilde işlemesine götürecektir.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Böylelikle bir uygulamacının bakış açısını ve değerlendirmelerini algılamış, yaşamış olduk. O haliyle de son derece önemli. Söz verdiğimiz üzere isterseniz TEİAŞ'ın karşılıkları, karşı düşüncelerini kısaca alalım, ondan sonra da geçen zamanı gözeterek sorular ve cevaplar bölümüne geçelim. Buyurun Nezir Bey.

SORU - YANIT**NEZİR AY**

TEİAŞ'ın karşı görüşleri demeyelim de, Türkiye şartlarında imkânları bir değerlendirdiğimizde ben zaten sunumun başında şöyle ifade etmişim: 2006'da bu dengeleme uzlaştırma mekanizması nakdi olarak uygulanmaya başlandığında birtakım eksikliklerin var olduğu ve 2006 Ağustosunda bu mekanizmayı başlatırken, başlatmadan önce de bir edinilen tecrübeler doğrultusunda yeni bir mekanizmanın, yeni bir mevzuatın geliştirilmesi, yenilenmesi, irdelenmesi ihtiyacının var olduğunu ve bu konudaki çalışmalar devam ederken o günkü gereksinimler nedeniyle ve şunu da ifade etmişim; özellikle Haziran 2006'dan itibaren bazı özel sektör üreticilerinin üretim yapamaz duruma gelmiş oldukları dikkate alınarak bir nakdi uygulama başlatılmış ve o uygulama 2009 Aralık ayına kadar devam etmiş ve bu devam ederken de özellikle üç zamanlı uzlaştırma mekanizmasını hem katılımcıya, hem de piyasa işletmecisine sıkıntılar verdiğini biliyorduk ve bu nedenle de bir an evvel saatlik uygulamaya geçmeyi hedefledik. Bunu da büyük ölçüde başardık diyoruz, ancak saatlik uygulama yeterli mi? Onun da yeterli olmadığını, çünkü biz gerçek piyasa yapısını da ikinci aşama olarak ifade etmiştik. Bunun da anlamı şu; Gökmen Beyin izah ettiği gibi oradaki eğri çizdi, biri talep tarafının eğrisi, bir tanesi de üretim tarafının eğrisi ve talep tarafı da fiilen fiyatı belirleyecek şekilde mekanizmaya piyasa ortamında katılacak. Bu ne zaman olacak? Bu da inşallah 2011 Ocaktan itibaren yeni başlayacak. Niye 2011

Ocağa ertelediğimizi söylersek de, piyasa yönetim sistemini yeniliyoruz. Piyasa ortamında oluşacak sistemi bir yazılım bu ve önümüzdeki günlerde de bunun testi yapılacak. O testlerde başarıyla geçtikten sonra da bir yıllık gene bir sanal uygulama hedeflemiş durumdayız. Özetle şunu söylersem; biz eksikliklerimizi biliyoruz ve o eksiklikleri de gidermeye çalışıyoruz.

Bu arada Fatma Hanımın özellikle gizlilikle ilgili noktadaki işaretine de değinmek istiyorum. Biz katılım anlaşmasında Fatma Hanımın ileri sürdüğünden biraz daha ileri bir gizlilik önerdik, ama katılımcılar bu konuda itiraz bile ettiler. Buna rağmen de eğer bir kişi bir işi biliyorsa hangi ortamda olursa olsun, o bir kişinin beynine kep vurmamız mümkün değil, ama o bir kişiyi içinde bulunduğu pozisyon itibarıyla başkasına muhtaç etmeyecek şekilde ihtiyaçlarını giderebilirsek, o imkânları sağlarsak onun dışında problem olmaz. Asgari ücretle çalıştırdığı bir kimseye ne kadar güvenirsin? Bu Türkiye'nin sorunudur, sadece PMUM'un sorunu değil ve bu konuda özellikle işaret edildi PMUM'un özerk yapıya sahip olması, TEİAŞ'ın güçlendirilmesi noktasında çalışmalar devam ediyor ve özellikle de hızlı bir çalışma devam ediyor. Bunu da Fatma Hanıma ben iletayım. Onun dışında başka bir soru var mıydı bilemiyorum.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Başka da yoktu. Nezir Bey çok teşekkür ediyoruz. Buyurun Seyhan Hanım.

Av. SEYHAN ŞAHİNER

Mevcut durumda tüm çalışanlarımız sözleşmeli kamu personeli olduğu için Fatma

Hanım da çok iyi biliyor eski birlikte çalışma arkadaşımızdı. Eğer gizlilik kuralına aykırı bir faaliyeti bir kamu personeli tespit edilirse 399 delaletiyle 657'nin ilgili disiplin hükümleri içti-hadına kadar gidebilecek hükümleri uygula-nır. Onun dışında eğer bu işlemde dolayı TEİAŞ bir zarar görmüş olursa maddi anlam-da zaten hukuksal dava açmak da mümkün, ama onun dışında önerdiklerini de düşünmek mümkün tabii. Şu da çok önemli ki, özerk yapıya siz kavuşmadığınız takdirde maddi olarak elemanlarınızı desteklemediğiniz tak-dirde bu tür soru işaretleri olabilir mi? Mümkün.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Çok teşekkürler hem Nezir Beye, hem de Seyhan Hanıma katkıları için. Sorular bölümüne geçebiliriz gördüğüm kadarıyla, buyurun sorularınız varsa alalım.

Av. ÖZGÜN ÖZOK

Benim yine sorum aslında teminatlarla ilgili olacak. Fatma Hanım cevaplayabilir mi? Çok öngöremiyorum, ama ilk bölümde özellikle dağıtım şirketleri açısından bu sistemin nasıl yürüyeceğini daha da kafamda soru işareti oluştu Gökmen Beyi dinledikten sonra. Bir dağıtım şirketi zamanında ödemesini yapamazsa bir bölgeye elektrik vermeyecek miyiz?

Av. FATMA ÇİFTLİK

Mali uzlaştırma tebliğinin Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'nin başlangıç aşama-sından beri, yani tebliğin yazıldığı da Seyhan Hanımla ben oradaydık. Yönetmeliğin ya-zılmasında da teminatla ilgili çok tartışmalara katıldık Seyhan Hanımla birlikte, kamudan teminat alabileceklerine eğer benim şahsi

kanaatimi soruyorsanız kamu teminat veremeyecektir bu piyasada ya da TEİAŞ kamudan alamayacaktır. Kamu şimdi kendi borçlarını ödeyemiyor, o borçlarının üzerine bir de teminat mı verecek bu sisteme? Ben öyle bir şeyin gerçekleşebileceğini düşünemiyorum, tabii yaşayarak göreceğiz.

NEZİR AY

Müsaade ederseniz, biraz önce dedim ki, biz bu mekanizmayı başlattık, kamudan da teminat alma noktasında son aşamaya geldik ve puanladık, hatta EÜAŞ gibi bir kuruluş bankalarla temasa geçmiş, ne tip bir teminat alacaksınız diye bankalar bize geliyor. Demek ki, bu noktayı aşmışız.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Tabii ki Başkanım, yaşayıp da göreceğiz dediğim o, belki de bir sonra alacaksınızdır, ama ben şu anda.

NEZİR AY

Biz teminat mekanizmasını tabii ki bu noktaya getirirken kamuyu, özellikle de TEİAŞ'ın yöneticilerini de bu noktaya getirmeyi başarmış olduk, hazineyi bu noktaya getirmeyi başarmış olduk ve bu olacak. Bu olmazsa zaten kendimizi inkar etme noktasında olacağız veya sistemi, kapıyı kapatıp gideceğiz.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Sizin sorunuza dönelim. Teminatını vermedi, ticari faaliyet yapamayacak, EPDK'ya bildirimde bulunulacak ve o firma serbest tüketicilerine haber verilecek. Sizin firmanız teminatı yatırmadı, piyasada işlem yapamayacak. Yani böyle bir süreç yönetmelikte var, EPDK yaptırım uygulayacak, 15 gün içinde.

NEZİR AY

Bu konuda da ilave bir şeyler söylemem gerekiyor. Tabii, biz Fransızlarla bir eşleştirme projesi yaptık. Aynı mekanizma aşağı yukarı onlarda da benzeri mekanizma işletiliyor ve biz dağıtım şirketleri, dağıtım şirketi de demeyelim artık, tedarikçiler paralarını ödemezlerle onların müşterisinin enerjisini keseceğiz mi dedik. Bu mümkün değil dediler. Doğrudur, ama bunun için de özellikle teminat mekanizmasını işlettiğimizde ve teminatı herhangi bir şirketin teminatını paraya çevirdiğin andan itibaren o şirketin zaten ticari itibarıyla ilgili olarak sıkıntılar yaşar ve kimse buna cesaret edemez. Esas sorun burada özelleştiğinde diyelim, kamudayken de tabii ki kamuda bir şekilde teminatının paraya çevrilmesini kabul edemez. Çünkü onun için bir risk oluşur. Önemli olan o teminatı almış olmak, ama dağıtım şirketi için kesinlikle enerjisini kesdiğiniz zaman halkın enerjisini kesiyorsunuz. Bu da mümkün olmayacağı için onu dikkate almamız lazım.

Av. FATMA ÇİFTLİK

Başkanım pardon, bir şey ekleyeceğim. Nezir Bey, ben üç-dört sene önce Rekabet Kurumu'nun iki kararını inceledim. Kamu sektörünün niye Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği'ne iştirak etmediği, Rekabet Kurumu ve daha sonra Danıştay karar vermiş; ülkemizin teknik ve ekonomik yapısı yetersiz. Teminat aşamasına da gelindiği zaman herhangi bir piyasa katılımcısı sizi Rekabet Kurumu'na şikayet ettiği zaman, yani eğer bu piyasa eşit fırsat, eşit şartlar, eğer piyasa katılımcısından, yani kamudan teminat alamazsanız yine Rekabet Kurumu'na bu giderse Rekabet

Kurumu'nun farklı karar vereceğini siz düşünüyor musunuz? Yani yönetmeliğe uymak zorunda değil diye nasıl karar vermişse teminat konusunda da diyecek ki, ülkenin teknik altyapısı yetersiz, teminat almayalım.

NEZİR AY

Fatma Hanım, şu andaki mevcut yapıya gelelim. Risk periyodumuz 55 gün ve 55 güne göre ortalama bir hesap yaptığımızda yıllık komisyon gideri 76 milyon TL. Halbuki biraz önce Gökmen Bey haftalık uzlaştırma yapabiliriz dedi. Biz haftalık değil, günlük uzlaştırma yapacağız gün öncesinde ve bunun sonuçlarına göre de yıllık teminat komisyon miktarı 6 milyon, artı bir de merkezi uzlaştırma bankasının hizmet bedeli 1.2, toplam 7.2 milyona biz bu teminat hesaplarını mekanizma itibariyle düşürmüş durumdayız. Önemli olan önümüzde bu teminat mekanizmasıyla ilgili yönetmelik değişikliğini günlük uzlaştırmaya geçtiğimiz için bu yönetmelik değişikliğini geçirmek, ikincisi de merkezi uzlaştırma bankası olarak addettiğimiz Takasbankla bir sözleşme imzalayıp, online bir sistem bir yazılım geliştirerek bu mekanizmayı başlatmamız. Onun için de bizim 6 aylık bir süreye ihtiyacımız var. O noktada şu andaki gidişata göre paylarda birileri bir karar verir onu bilemem, ama ben dedim ki, hazineyi ki, burada engel olan hazineydi, ama hazine biz teminat verilmesi noktasında bir engelimiz yok, gecikme zammıyla ilgili bir ifademiz vardı. Gecikme zammı noktasında da bizim bir engelimiz yok noktasında hazineden bu cevabı almış durumdayız, ama bir yıl evvel yazdığımızda bir cevap alamamıştık. Demek ki, bir noktaya gelmişiz. Biz umutluyuz, ama

gene de Türkiye burası, imkânlar belli, bu imkânlar içerisinde en iyisini yapmaya gayret ediyoruz.

Av. SELİM SERBEST

Beni bu soruyu sormaya sevk eden etken biraz da Gökmen Beyin toptan satış şirketi müdürü olması oldu. Sorum şu yönde; tam olarak DUY yönetmeliği kapsamında olmayabilir, fakat konuyla ilgili. Piyasa faaliyetleri serbestleşmeye geçme sürecinde dikey ve yatay ayrıştırıldı. Üst faaliyetlerde mesela oto-prodükör ve prodükör lisansları üretim lisansına çevrildi, fonksiyon ve işlevi pek kalmadı Gökmen Beyin söylediği şekilde. Alt piyasada da dağıtım perakende, toptan satış gibi birtakım lisanslar var. Bir toptan satış lisansına sahip şirket ya da perakende dağıtım lisansına sahip şirket tam olarak bu piyasada ne işlem ve ne iş yapar? Bir dağıtım şirketinin mesela, ben elektrik alan bir kişi olarak elektrik faturasını AEDAŞ'a ödüyorum. Bu bir dağıtım şirketi. Gökmen Bey üretim şirketiniz olsa bile dağıtım kanallarına sahip olmamanız sizi zor durumda bırakabilir dedi. Doğrudan münhasıran bir perakende satış ya da toptan satış şirketine sahip olmak, lisansına sahip olmak fiilen mümkün müdür, yoksa bunlar dağıtım şirketinin yaptığı birtakım faaliyetler midir? Ben bu noktayı tam anlayamadım.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Sorunuz kime?

Av. SELİM SERBEST

Öncelikle Gökmen Beye tabii, ama yanıtlama konusunda katılımcılar

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bir bölümü Gökmen Bey için çok kolay olmayacaktır, hukuki bir soru sordunuz çünkü, bir bölümü hukuki, bir bölümü teknik sorunuzun. Şöyle yapalım; ikiye bölelim gerçekten de, teknik bölümün cevabını Gökmen Beyden alırız, hukuki bölümün cevabını da Fatma Hanımdan alırız. İsterseniz önce teknik cevabı verelim, öyle toparlamak daha kolay olur, sonrasında hukuki bölüme geçeriz.

GÖKMEN YILMAZ

Öncelikli olarak dağıtım şirketlerinden bahsedeyim. Dağıtım şirketlerinin iki tane şapkası var; biri dağıtım lisansı kapsamında yaptığı işler, diğeri de perakende lisansı kapsamında yaptığı işler. Dağıtım işleri daha çok teknik, elektriğin fiziki olarak dağıtılması, altyapının sağlıklı bir şekilde çalıştırılması ve o bölgeye gelen elektriğin son kullanıcıya ulaştırılması, ikinci iş de perakende işi, yani satış işi. O bölgedeki serbest tüketicilere ve serbest olmayan tüketicilere serbest olanlar içerisinde de dağıtım şirketinden enerji almaya devam eden tüketicilere fiili olarak elektrik satışının yapılıp faturaların düzenlenmesi. Toptan satış şirketleri ne yapabilir burada? Toptan satış şirketleri de bugünkü lisansları kapsamında serbest olan tüketicilere elektrik satabilirler. Bu elektriği kendi kaynaklarından kendi o dikey entegrasyon içerisindeki üretim kaynaklarından ya da başka kaynaklardan bulup satabilirler. Onun dışında ithalat, ihracat faaliyetlerinde de bulunabilir toptan satış şirketleri. Benim söylemek istediğim şey dikey entegrasyonun gerekliliğiyle ilgili olarak bir zincirin, bir değer zincirinin tamamlanma-

sıydı. Tabii ki, üretim kapasiteniz varsa bir dağıtım şirketi olmadan da bu elektriği satabilirsiniz, ama gerçekten büyük bir piyasa oyuncusu olmayı düşünüyorsanız ve hedefliyorsanız büyük kapasitelerde de üretim yapmayı hedefliyorsanız bunu toptan satış şirketi üzerinden satamazsınız, bunu ancak dağıtım şirketi üzerinden satabilirsiniz ya da bugün piyasada mevcut olmayan, ama 2013 yılından sonra piyasada aktif olarak olacak olan, olması planlanan perakende satış şirketleri üzerinden yaparsınız. Dağıtım şirketinizin olmasının avantajı şu olur: Tam Türkçe şeyini bilmiyorum capting customer dediğiniz, yani bir yere kaçamayacak, sizin bölgenizde kalacak, daha çok da bunlar konut kullanıcıları. Konut kullanıcılarının sizin o dağıtım bölgesini aldığınızda sizin bölgenizde olup uzun yıllar onlara elektrik satabileceksiniz. Aksi takdirde bir perakende satış şirketi olarak dağıtım bölgelerinde bulunan serbest tüketicilere satış yapmak zorunda, daha doğrusu onlara bir pazarlama faaliyetinde bulunmak zorunda kalacaksınız. Yoksa hani dikey entegrasyonun zorunluluğu değildir, illa bir dağıtım şirketiniz olacak, dağıtım şirketiniz olamazsa üretim kapasiteniz ne olur sorusu yok ortada. Mühim olan bu bütün sektörler için geçerlidir, üretiminiz varsa mutlaka satacağınız bir satış kanalınızın da olması lazım. Bu toptan satış şirketi olabilir, perakende satış şirketi olabilir ya da bir dağıtım şirketi olabilir. Bunlardan herhangi biriyle, kapasitenize bağlı olarak herhangi biriyle bu satış faaliyetini gerçekleştirebilirsiniz.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Gökmen Beye çok teşekkür ediyoruz cevaplarından dolayı, sorunun epeyce bir bölümünü aydınlatmış oldu. İşin hukuki sorduğunuz lisanslar tarafını, demin çünkü onu sordunuz *"bir dağıtım şirketi ne yapabilir?"* derken bir noktada da lisansa göre davranmasını soruyordunuz anladığım kadarıyla.

Av. SELİM SERBEST

Dağıtım değil de, bu perakende ve toptan satışçılarda üreticiden doğrudan elektrik alıyorlar, fakat bir dağıtım şirketi fiderlerinden şeylerinden geçiyor anladığım kadarıyla. Bu çizginin tam olarak perakende ve toptan satış şirketi neresinde yer alıyor? Bir süpermarkette olsak toptan satış, perakende satış bu kavramları anlamak daha kolay olabilir, ama elektrik söz konusu olduğunda birazcık yanıltıcı olabiliyor kavramlar, o noktada ben sormuştum.

GÖKMEN YILMAZ

Bu cevabınızı aslında tam olarak bir serbest tüketiciye nasıl satış yapılır, onu çok basit olarak anlatarak verebiliriz. Bir serbest tüketici direkt bağlantıyla herhangi bir üreticiden elektrik almıyorsa dağıtım şirketinin hatlarını kullanarak özel bir tedarikçiden elektrik alıyorsa fiziki olarak herhangi bir elektrik satışı söz konusu değil, yani bölgesindeki elektriği kullanmaya yine devam edecek, oradaki kesintilerden, dalgalanmalardan, enerji kalitesinden diğer tüketiciler gibi aynı şeylerden etkilenecek. Sadece ve sadece tek fark perakende dağıtım şirketinin perakende şapkasıyla yürüttüğü faaliyetlerin artık dağıtım şirketi

tarafından yürütülmeyip özel bir şirket, daha doğrusu bir toptan satış şirketi tarafından yürütülüyor olması, yani faturalama işlemi. Faturalama işlemi dağıtım şirketi tarafından yapılmayıp, bu özel tedarikçi tarafından yapılıyor olması. Onun dışında ay sonu uzlaştırmalarında da bu müşteri bu Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliği kapsamındaki uzlaştırmalara artık dağıtım şirketinin altındaki o büyük hacim dışında özel tedarikçinin bir müşterisi olarak onun portföyü altında bir uzlaştırma yapılıyor. Yoksa fiziki olarak herhangi bir elektrik satışı, yani fiziki olarak enerjinin nakledilmesi söz konusu değil, sadece toptan satış şirketleri ve gelecekte olacak özel perakende şirketleri dağıtım bölgelerindeki serbest tüketicilere bu yöntemle elektrik satabilecekler. Yöntem de bu şekilde.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bir nokta da kapasite satışından bahsetmiş oluyoruz aslında Gökmen Beyin söylediği gibi.

GÖKMEN YILMAZ

Onun gibi aslında, finansal piyasalardaki, yani kurumsal yapının önce ya da doğrudan borsada işlem yapamıyorum. Parayı bir kurumsal yatırımcı gibi onun vasıtasıyla işlem yapıyorum. Dağıtım faaliyeti çerçevesinde bir alt segment gibi faaliyet gösteriyor.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Doğrudur, fiziki teslim yok. Sistemdeki enerjinin bir şekilde dolaşıma hangi oranda katılacağına kararlaştırılması diyebiliriz. Siz bir katkıda bulunayım demiştiniz.

NEZİR AY

4628'e göre dağıtım şirketlerinin belli oranda enerji üretim kapasitesine sahip olması mümkün. Bu kapasiteyle piyasada fiyatların yükselmesini engelleyecek şekilde alım ve satım yapma imkânları var. Piyasaya bahsettiğim 2011'de geçici bir piyasa içerisinde eğer bir dağıtım şirketi üretim tesisine de sahipse fiyatın yüksek olduğu noktada sistemden almayıp enerjiyi kendisinin direkt sisteme enerji satarak fiyatı düşürme yönünde rol oynayabilecek, en büyük kazanç burada o olacak.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Sizin sormuş olduğunuz soru çok yerinde, iyi de bir soru. Lisans yönetmeliğini incelediğimizde şu ortaya çıkıyor: Bazı şirketler tek bir lisansa sahip olmakla birlikte o lisansın gösterdiğinin biraz daha ilerisinde ya da onunla bağlantılı faaliyet yapabiliyorlar. Az önce verilen dağıtım şirketinin üretim yapabiliyor olması gibi. Diğer yandan da üretim söz konusu olmadığı sürece sisteme fiziki teslim veya dağıtım söz konusu olmadığı sürece diğer toptan, perakende satışta fiziki teslim söz konusu değil. Buyurun siz söz istemiştiniz.

AZMİ KÜÇÜKKELEŞ

TETAŞ'ta daire başkanı olarak görev yaparken yaklaşık bir yıl önce emekli olup özel sektör tarafına geçtim. Şu anda İstanbul'dayım, bu arada Sayın Başkanımıza da hoş geldiniz diyorum buraya, birlikte uzun yıllar görev yaptık.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

TETAŞ'ı kısaca bir açalım isterseniz.

AZMİ KÜÇÜKKELEŞ

TETAŞ Türk Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi, şu anda piyasanın yaklaşık yüzde 40 enerji yap-sata hâkim durumda diye eleştirilen bir kuruluş, ama tabii ki TETAŞ'ın görevi resting contract dediğimiz bu teykorpey kontratları sürdürmek malum biliyorsunuz. Ben burada biraz gene teminat konusuna azıcık geri dönmek istiyorum. Sayın Başkanım bu konuya da açıklık getirirlerse memnun olacağım. Teminatın yumuşak karnı esasen dağıtım şirketleri biliyorsunuz, yani dağıtım şirketleri kayıp kaçak oranları yüksek olan özellikle bölgelerdeki dağıtım şirketlerinde görev yapacak arkadaşlarımızın teminat konusuna büyük bir direnci var. Biz TETAŞ'da görev yaptığımız sürede geçiş dönemi sözleşmelerinin hazırlanmasında komisyon başkanlığı yaptım, koordinasyonunu yaptım. Biliyorsunuz geçiş dönemi sözleşmeleri 2012 sonuna kadar devam edecek, TETAŞ'lılar dağıtım şirketiyle EÜAŞ dağıtım şirketleri arasında imzalanmış sözleşmelerdir bunlar, ikili anlaşmalardır. Bu anlaşmaların hazırlanması sürecinde biz atıyorum, 25 maddeyse 24 maddeyi çabuk geçtik, ama teminat maddesini 6 ay tartıştık. Dağıtım şirketleri özelleşen dağıtım şirketlerinde sorun kalmıyor, bunu TETAŞ'tan biliyorum. Biz özelleşen dağıtım şirketlerinden yüzde 100 tahsilâta başlamıştık ben ayrılmadan ve şu anki izlenimim de o şekilde, ama özelleşmeyen, hâlâ kamunun elinde olan dağıtım şirketleri ki, bunların tarife yapılığını, kayıp-kaçaklar dikkate alındığı halde her nedense bir türlü o paralar tahsil edilemiyor ve o paralar sistemin içine akıyor, dolayısıyla da bu gecikmeler, ödemelerdeki gecikmeler

gündeme geliyor. Onlar aynı şekilde TEİAŞ'a ödeyemedikleri için TEİAŞ da üreticilerin parasını ödeyemiyor. Bu anlamda teminatı nasıl çözmeyi düşünüyorlar? Dağıtım şirketleri kamu teminat verecek derken dağıtım şirketlerinden de teminat alınabilecek mi?

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Aslında çok Nezir Beyin, yani dağıtım şirketlerinin teminat verip vermeyeceği çok Nezir Beye yönelir mi bilmiyorum, ama yine de madem ona yönelttiniz soruyu.

NEZİR AY

Biraz önce dedim ki, dağıtım şirketleri tamamen teminat verecek. İkincisi, geçmişte tahsil edilemeyen paralar şimdi tahsil ediliyor ve özellikle TETAŞ iki ay öncesine kadar hiç para ödemezken şimdi geçmiş borçlarını da büyük ölçüde yüzde 50'ye varan şekilde kuruma olan borçlarını tamamlamak üzere iki ay içerisinde de tüm borçlarını bitirmiş olacak ve dağıtım şirketleri kuruma olan borçlarını iki yıldan öncesinden beri zaten birebir ödüyorlar. Bu tabii ki doğrudur, dağıtım şirketlerinin tahsili, kayıp kaçakları bunlar önemli şeyler, ama o noktada büyük mesafeler kat edildi ki, TETAŞ para ödemeye başladı. Bu konuda hukuki herhangi bir engel yok, ama birileri ödemesin, teminat vermesin diye direnirse o zaman birileri de bunun karşılığında özellikle bu konu çok üst seviyede diyelim Devlet Denetleme noktasında takip edilmekte, komisyonlarda bu konuyu üzerinde çok ısrarla durulmakta. Şu aşamadan sonra geriye dönme şansı da yok, ama şu andaki söylediklerimin hiçbir tanesi yüzde 100 değil, ama umutluyuz, bunu çözeceğiz.

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bu da süreç içerisinde aslında teminat noktasında belli gelişmelerin olabileceğini sanıyorum gösteriyor. Başka sorumuz var mıdır? Buyurun.

MEHMET YUSUFOĞLU

EMO İstanbul Şube Enerji Komisyonu üyesiyim. Merhabalar. Konuşmacılara teşekkür ediyorum. Ben Gökmen Beye soru sormak istiyorum. ENERJİSA Ankara, yani Vergot da ortak olarak sanıyorum Ankara enerji dağıtım özelleştirmesini aldı. Bu yatırımın geri dönüşü nasıl olacağını düşünüyorsunuz ve ne kadar kâr etmeyi planlıyorsunuz? Bir de biz bir Ankaralı kullanıcı olarak ışığı yaktığımız zaman önce üretim şirketi, sonra dağıtım şirketi, sonra toptan, sonra perakende dört tane şirket kâr edecek bu durumda. Şunu söylemek istiyorum; Ankaralı bir kullanıcı şu anda ışığın düğmesine bastığında çok basit bir gerekçeyle olabilir bu, dört tane şirket kâr edecek ve bir tanesi bunların tekel, yani tekel dediğim doğal tekel denilen iktisatta, yani dağıtım tekeli. Biz ENERJİSA'dan almak zorundayız bir şekilde, dolayısıyla sizin orayı aldığınız bedel ve belli bir kârlılık gözettiğiniz düşünülürse bu kullanıcı açısından nasıl bir fayda sağlayacak? Bu dört tane şirketin kâr ve ayrıca tekel konusu siz diyorsunuz ki, üretimde de biz varız, dağıtımda da varız. Biliyoruz ENERJİSA var gerçekten, o zaman rekabet nerede bu işte?

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Bu noktada size müdahale edeceğim. İsterseniz genelleyerek sorun, çünkü Gökmen Bey burada her ne kadar ENERJİSA çalışanı

olarak bulunuyorsa da Sabancıyı veya ENERJİSA'yı bizatihi temsil etmek üzere değil, piyasanın bir uygulamacısının Dengeleme Uzlaştırma Yönetmeliğine bakışını ortaya koymak üzere var, ama isterseniz gelin bu soruyu Sabancı formatından çıkaralım, genel bir örnek haline getirelim. Çünkü konuşmamız Sabancı veya X, Y, Z her ne holdingse ona yöneltmemeli, genel soru olarak alalım. Rica edeceğim siz de isim kullanmayınız o anlamda, genelleyiniz.

MEHMET YUSUFOĞLU

Tamam teşekkür ediyorum, hemen bitiriyorum. Bir de çeşitli kavramlar geçiyor yasada da, yönetmeliklerde de, maliyet temelli fiyatlandırma gibi ya da gelir temelli fiyatlandırma gibi. Fiyatlandırma konusunda ENERJİSA'nın politikası ne olacak?

Av. EVREN AKSAKOĞLU

Oradaki tüm sahaları şu şirket, bu şirket şeklinde algılıyoruz. İsterseniz sizin sorduğunuz bir bölüme ben cevap vereyim, diğerini de Gökmen Beye paslıyoruz. Meslektaşımınla birlikte karar verdik.

Şöyle; sorduğunuz dört şirket meselesinde hepsi birden kâr edecek düğmeye bastığımızda dediniz, hayır etmeyecekler, çünkü çapraz sübvansiyon yasağı var. Çapraz sübvansiyon yasağı sebebiyle üretim, dağıtım, toptan satış, varsa perakende satış şirketleri muhasebelerini ayrı ayrı tutmak zorundadırlar ve çapraz sübvansiyona elektrik piyasasında izin verilmez. 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu madde 11 uyarınca da bunun cezai yaptırımları düzenlenmiş durumdadır. Aynı şekilde lisans genel yükümlülüklerinde de çapraz

sübvansiyon yapılmayacağı açıklanmıştır. O yüzden hangi holding veya hangi şirket olursa olsun bu anlamda öyle bir kâr elde edemeyecektir. O noktada oradan oraya katılmayacaktır, ama diğer yandan ortaklık yapısını bilmemekle birlikte çapraz sübvansiyon yasağı olduğunu söyleyebilirim. Geri kalan ne kadar kâr etmeyi planlıyorlar ben bilmiyorum, bakalım Gökmen Bey biliyor muymuş? Buyurun.

GÖKMEN YILMAZ

Soruların bazılarına cevap vereceğim, bazılarına da vermeyeceğim. Teknik olanlarına cevap vermek istiyorum öncelikle, maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizması var şu anda kamu iktisadi teşebbüslerinin uygulamakta olduğu 2007 yılından beri uygulanıyor bu, bu mekanizmaya göre tüm kamu kurumları maliyetlerini yansıtıyorlar fiyatlarına, burada o iş BOTAS'dan başlıyor, EÜAŞ, TETAŞ, artı dağıtım şirketleri bu mekanizmaya kamu tarafındaki dağıtım şirketlerinin yanında özel sektör de dahil. Bunun sebebi dağıtım şirketleri tarafındaki tarife oluşturmayla ilgili mekanizmaların ve yönetmeliğin tüm dağıtım şirketleri tarafından özel ya da kamu ayrımı yapılmaksızın tüm dağıtım şirketleri tarafından uygulanmasının 2012 sonuna kadar devam edilmesi nedeniyle, dolayısıyla bizim bu ortamda tarife mekanizması oluşturmaya, daha doğrusu dağıtım bölgemizdeki tarife yapısını oluşturmayla ilgili kamu şirketlerinden hiçbir farkımız yok. Çünkü bir havuz sistemi şu anda söz konusu, ulusal bir tarife söz konusu. Bugün Ankara'daki bir tüketiciyle Edirne'deki ya da Diyarbakır'daki bir tüketicinin satın aldığı elektriğin o tüketiciye maliyeti aynı, dağıtım şirketlerine ya da global maliyet

farklı olsa da bu bölgelerdeki şu anda ulusal bir tarife uygulandığı için ve bu şekilde de uygulanmaya devam edeceği için şu anda tüm tarifeler aynı. Düğmeye basıldığında dört tane şirket kâr edecek diyorsunuz. Bu zaten teorik olarak da, pratikte de imkânsız, biz dört şirket olarak satış yapmayacağız ona, ya Başkent TETAŞ satış yapar o müşteriye, ya ENERJİSA'nın toptan satış şirketi satış yapar ya da üretim şirketi satış yapar. Dolayısıyla bir müşterinin, bir abonenin kanun uyarınca tek bir tedarikçisi olabileceğinden ENERJİSA olabilir ya da başka bir şirket olabilir. Tek bir şirket satış yapacaktır, dolayısıyla o müşteriye kim satış yapıyorsa eğer bir kâr varsa orada ki, olması lazım zaten, ama onlar zaten kanun uyarınca belirlenmiş durumda. Biz dağıtım kârı ya da bu dağıtım faaliyetiyle ilgili kârlar mevzuat belirlenmiş durumda, eminim ki, siz de onları çok iyi biliyorsunuz. Toptan satış piyasası ya da ileride olacak perakende satış piyasası regüle olmayacak, bir ikili anlaşmalar piyasası olacak, ama bu özelleştirmelerle birlikte ortaya çıkan bu pazar tamamen regüle, sözleşmelerle ve yönetmeliklerle belirlenmiş durumda. O yüzden net bir cevap veremeyecek olmamla birlikte mevzuatın o konuda çok net olduğunu söyleyebilirim.

KAPANIŞ

Av. YEŞİM GÜRLER

Değerli konuklar, İstanbul Barosu'nun bir kez daha bir fark ve farkındalık yarattığını düşünüyorum. Sanıyorum son derece verimli bir panel oldu. Umuyorum sizler de aynı görüştesinizdir. Katılımınız için hepinize çok teşekkür ediyorum.

